תלמוד בבלי · ראשונים · ריי״ף · מפרשים · ר״ן

ר"ן על סוכה

רבנו נסים [הר"ן] גירונדי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ר"ן על סוכה

רבנו נסים [הר"ן] גירונדי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רן-על-סוכה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 4
דף א: 6
דף ב. 7
דף ב: 10
דף ג. 12
דף ג: 15
דף ד. 18
דף ד: 19
דף ה. 21
דף ה: 22
דף ו. 24
דף ו: 26
דף ז. 28
דף ז: 30
דף ח. 32
דף ח: 34
דף ט. 36
דף ט: 39
דף י. 42
דף י: 44
דף יא. 47
דף יא: 51
דף יב. 53
דף יב: 55
דף יג. 57
דף יג: 60
דף יד. 65
דף יד: 68
דף טו. 69
דף טו: 70
דף טז. 72
דף טז: 76
דף יז. 79
דף יז: 82
דף יח. 84
דף יח: 87
דף יט. 90
דף יט: 93
דף כ. 95
דף כ: 97
דף כא. 100
דף כא: 102
דף כב. 105
דף כב: 109
דף כג. 111

דף א.

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. בגמרא מפרש טעמא ומייתי לה רב אלפסי ז"ל. ואסיקנא בריש עירובין (דף ג:) דחלל סוכה תנן כלומר דלא מפסלה סכה אא"כ חללה גבוה מעשרים אמה. ולישנא דמתניתין הכי דייק דקתני סוכה שהוא הסכך שהיא גבוהה למעלה מעשרים כלומר שהוא למעלה מעשרים אמה מחללה דאי לא הוה ליה למיתני סוכה שהיא גבוהה מעשרים. והני כ' אמה באמה בת ששה טפחים נינהו. דאמה של בנין לכולי עלמא בת ששה כדאיתא בגמרא [דף ה:] מיהו הני אמות דסוכה מצומצמות אינהו כלומר דחוקות והכי איתא בריש עירובין (שם):

ושאינה גבוהה עשרה טפחים. בגמרא מפרש טעמא:

ג' דפנות. נמי בגמרא יליף להו:

ושחמתה מרובה מצלתה. כתב רש"י ז"ל המועט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו ולא רצה לומר שהסכך המועט יהא בטל לגמרי ברוב המגולה ויהא כאילו אין שם סכך כלל וכמו שראיתי מי שכתב כן דהא אמרינן לקמן בפרק הישן [דף כב:] דמתני' בחמתה דלמטה קאמר אבל [אם] למעלה המסוכך והמגולה כי הדדי נינהו כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת וכיון דכי הדדי נינהו אין כאן מועט שיבטל לגבי המרובה אלא מצלתה דלמטה קאמר שהיא בטלה לגבי חמתה שהיא מרובה הימנה דאע"ג דרבי יהודה לא בעי שיהא הסכך מיצל תחתיו כיון שהוא מכשירו למעלה מעשרים אמה כדמוכחא בגמרא וסיפא דמתני' דברי הכל היא אפ"ה בעי מיהא שיהא מיצל וכל שחמתו מרובה מצלתו אין כאן צל וכן נ"ל פי' לפי' של רש"י ז"ל:

איזו היא סוכה ישנה. כלומר שנחלקו בה ב"ש וב"ה:

כל שעשאה קודם לחג ל' יום. כלומר שלא עשאה באותן ל' יום שלפני החג דבהנהו אפילו ב"ש מודו דכשרה דמסתמא לשם חג עשאה אלא כשעשאה קודם לאותן ל' יום הוא דפסלי ב"ש ולאו לפרושי מילתייהו דב"ש תנא הכי אלא כדי שלא תאמר דכי מכשרי ב"ה דוקא כשעשאה [תוך] שלשים יום שלפני החג אבל מקמי הכי לא קא משמע לן דבכי האי גוונא אפילו לב"ש כשרה ולא פסלה אלא כשעשאה קודם ומינה דאפילו בכי האי גוונא לב"ה כשירה אבל ליכא למימר דהכי קאמר איזו היא סוכה ישנה דמכשרי ב"ה כל שעשאה קודם לחג ל' יום כלומר שעשאה בתוך ל' ששואלין ודורשין בהלכות החג אבל מקמי הכי אפילו לב"ה פסולה דאינהו נמי בעו סוכה לשם החג דהא ליתא דכיון דמכשרי בה סוכת גנב"ך ורקב"ש כדאיתא בגמ' [דף ח:] אלמא לא בעו סוכה לשם החג כלל ומשום הכי (נמי) קתני דאם עשאה לשם החג אפילו מתחלת השנה כשרה

לומר דמשום דסוכה [ישנה] אינה לשם חג פסלי ב"ש וממילא לב"ה לא בעו סוכה לשם חג כלל מיהו גרסינן בירושלמי תני צריך לחדש בה דבר חבריא אמרי טפח ר' יוסי אומר כל שהוא כלומר דאע"ג דסוכה ישנה מכשרי ב"ה למצוה מן המובחר צריך לחדש בה דבר:

גמ' אמר רבה אמר קרא למען ידעו דורותיכם אע"ג דאין מקרא יוצא מידי פשוטו וקרא הכי קאמר כדי שיזכרו דורותיכם הבאים הקף ענני כבוד שהיו במדבר אפ"ה למען ידעו דורותיכם מיותר ליה דהוה ליה למיכתב בסוכות תשבו כי בסוכות הושבתי ובהכי הוה סגי דממילא משמע ומדכתיב למען ידעו דורותיכם משמע ה"ק עשה סוכה שתהיה ישיבתה ניכרת לך ולמעלה מעשרים אמה לא שלטא בה עינא שאינו רואה את הסכך וסוכה היינו סכך כשמה:

וסוכה תהיה לצל יומם. משמע אין סכך אלא העשוי לצל:

אלא בצל דפנות. שהצלליין מגיעין זה לזה מתוך גבהן של דפנות וא"צ סכך תמהני שהרי אין ספק שאין שום שעה ביום שסכך של ז' על ז' שהוא הכשר סוכה ימנע שלא יכנס חמה תחתיו כל שהוא גבוה כ' וכיון דהאי צל למנוע חמה בעינן ליה כדמוכח פרכיה דאביי אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרות קרנים כדאיתא בגמרא היכי אמרינן דעד כ' אמה אדם יושב בצל סוכה וכי יכולין אנו להכחיש המוחש ולפיכך אני אומר מתוך הדוחק דקים להו לרבנן דעד כ' אמה מגין הסכך וממעט חום החמה למי שהוא יושב תחתיה שאינו מתחמם בה כל כך כאילו היה מגולה ויש לזה הוכחה בגמרא והארכתי בחדושי:

רבא אמר בסוכות תשבו שבעת ימים. אמרה תורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי דמשמע סוכה של שבעה ותו לא והיינו עראי:

עד כ' אמה אדם עושה דירתו דירת עראי. שדי לו במחיצות קלות:

למעלה מכ' אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע. שצריך לעשות יתידותיה ומחיצותיה חזקים וקבועים שלא תפול:

ומוכח בגמ' דלמטה מכ' אמה שהיא ראוי לדירת עראי אפילו עביד לה דירת קבע שפיר דמי:

ונ"ל דמשום הכי משמע לן הכי לפי שאי אפשר לומר שהתורה תצוה מה שאי אפשר לעמוד עליו דבאיזה דבר נשער אם הבנין ראוי לשבעה בלבד או ליותר מכן משום הכי משמע לן דבשעור שאפשר שיעשה בו דירת עראי תליא מילתא:

לרבה דאמר וכו' אם היו דפנות מגיעות לסכך כיון דשלטא ביה עינא. כלומר דרך הדפנות ולא דמי לנר חנוכה וקורות מבוי דלא חשיבי היכר למעלה מכ' אמה אע"פ

שהקורה מונחת על גבי כותלים דהתם בקורת טפח לא שליט ביה עינא כי היכי דשליט בסוכה דרויחא טפי:

ולרבי זירא דאמר וכו'. כיון דרויחא איכא צל סוכה שמתוך שהסכך גדול הוא מגין יותר: **איכא מאן דאמר הלכתא כרבה**. כלומר וכל שדפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מכ' אמה כשרה דהא כל מילי כרב עביד כדאיתא פ' במה מדליקין (דף כב.) ועוד דמסייעין דבריהם בעלי סברא זו משום דרביה לרבא הוה והכי לא מוכחינן דכי אמרינן דכל מילי עביד כרב ה"מ במאי דפליגי רב ושמואל כדמוכח התם ומאי דאמרי' נמי דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ה"מ כשנחלק עמו בחייו דכיון שלא קבל רבו דבריו נדחו דברי תלמיד אבל כשנחלק עמו לאחר מיתה לא אדרבה קי"ל הלכתא כבתראי ואע"ג דבתראי תלמידי דקמאי נינהו פי' דבר זה מסורת בידינו מן הגאונים ז"ל:

דקי"ל סוכה דירת עראי בעינן ור' יהודה דמכשיר סבירא ליה דירת קבע בעינן. פי' כתב זה משום דסוגיין בכולה מכלתין דפלוגתייהו דר' יהודה ורבנן בדירת קבע ודירת עראי תליא מדאמרינן בגמ' בפירקין [דף יא.] מותר לישן בכילת חתנים בסוכה אע"פ שיש לה גג ואע"פ שגבוהה עשרה כמאן כר' יהודה דאמר דירת קבע בעינן ולא אתי דירת עראי ומבטל דירת קבע ובריש פרק הישן [דף כא:] נמי מסקינן ואיבעית אימא ר' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן והויה ליה מטה דירת עראי ולא אתי דירת עראי ומבטל דירת קבע ואביי נמי אמר בפרקין [דף ז:] רבי ורבי יאשיה ורבי יהודה וכו'. כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן והני כרבא אתיין דאילו לרבה ולרבי זירא לא שמעינן להו בכולה מכלתין לר' יהודה בדירת קבע מידי [טפי מדרבנן] הלכך נקטינן כרבא:

דף א:

ועוד דהא סוגיין דסוכה ע"ג סוכה כותיה דרבא שייכא. פי' דלקמן אמרינן במתניתין [דף ט:] סוכה על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה רבי יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשירה ופירשו לה בגמרא בשיש בחלל העליונה י' טפחים אלא שאינה יכולה לקבל כרים וכסתות אלא ע"י הדחק ת"ק סבר דעליונה כשרה וכיון שכן תחתונה פסולה משום סוכה שתחת סוכה ור' יהודה סבר שכיון שאינה יכולה לקבל אלא ע"י הדחק העליונה פסולה הלכך תחתונה כשרה אלמא דירת קבע בעינן ומשום הכי מיפסלה עליונה כיון שאינה יכולה לקבל אלא ע"י הדחק:

תבן ובטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר ובטלו. איכא מאן דאמר דבטול לעולם בעינן ולדידי מסתברא דבבטול לשבעת סגי מדאמרי' הכא בכרים וכסתות בטלה דעתו אצל כל אדם

ואילו במתניתין דאהלות [פרק טו מ"ז] חזינן לגבי טומאה דלכרי של תבואה מהני בטול ואי בטול לעולם בעינן נימא בטלה דעתו אצל כל אדם אלא ודאי בבטול לשבעה סגי ולענין טומאה כל זמן שהטומאה שם ומשום הכי בכרים בטלה דעתו אצל כל אדם שאין אדם עשוי לבטלן שבעה אלא משתמש בהן תדיר מה שאין בכרי שעתיד לעמוד זמן שאין אדם מזיזו כלל והארכתי בחדושי:

היתה גבוהה מעשרים אמה והוצין יורדין בתוך עשרים אם צלתן מרובה מחמתן. אפי' שקלת ליה לכל מה שלמעלה מהם כשרה דמנינן עשרים מהוצין ולמטה:

ואם לאו פסולה. וא"ת ואמאי והא אמרינן פ"ק דעירובין (דף ג.) במקצת סכך בתוך עשרים ומקצתו למעלה מעשרים כשרה אפי' היכא דכי שקלת ליה כלומר שתטול כל מה שלמעלה מכ' פשי ליה מה שבתוך עשרים חמתו מרובה מצלתו [אפ"ה כשירה] משום דחלל סוכה תנן והכא נמי נימא הכי י"ל דלא דמי להוצין יורדין לא חשיבי כסכך הלכך כל שחמתן מרובה מצלתן כמאן דליתנהו דמו מה שאין כן במקצת סכך דחשוב:

א"ל הכא דירה סרוחה היא. ואין אדם דר בדירה סרוחה ואביי גופיה מודה דאילו היה מקצת סכך בתוך עשרה פסולה דודאי פשיטא לן דחלל י' בעינן אלא דהוא סבירא ליה בהוצין דכל שחמתן מרובה מצלתן כמאן דליתנהו דמי ורבא אהדר ליה דאפילו הכי דירה סרוחה היא:

פחות משלשה טפחים כשרה. פי' דאמרינן לבוד מיהו דוקא כשיש בחקק שיעור הכשר סוכה הא לאו הכי לא דאע"ג דמאי דאמרי' ביה לבוד לא חשבינן ליה כאילו אינו דאי הכי אויר פחות משלשה יהא פוסל בסוכה קטנה דהא בצר ליה שעורא דסוכה אפילו הכי כל שאין בחקק שעור הכשר סוכה פסולה דכל שאין לה חלל י' כשעור הכשר סוכה הויא לה דירה סרוחה כדאמרינן בהוצין יורדין. וכ"כ הרב רבי יצחק אבן גיאות ז"ל:

דף ב.

ומקשו הכא מדאמרינן בפ"ק דשבת (דף ז:) בית שאין תוכו י' וקירויו משלימו לעשרה על גגו מותר לטלטל בכולו פירוש דכיון דגבוה י' הוי רשות היחיד בתוכו אין מטלטלין בו אלא בד"א פי' משום שאין בתוכו מחיצות עשרה ואם חקק בו ארבעה על ארבעה מותר לטלטל בכולו ומדאמרינן הכי סתמא משמע אפי' יש בין חקק ולכותל יותר משלשה טפחים ולאו קושיא היא דהכי גבי סוכה שמצותה בדפנות דהכי גמירי בעינן שיהיו דפנותיה סמוכות לה בפחות מג' כדי שיהיו נראות כשלם אבל לענין רה"י ברשות

מיוחד שאין הרבים בוקעין בו סגי הלכך כל שהוא מוקף מחיצות ליכא לאיפלוגי בין סמוכות למופלגות:

גרסי' בגמ' [דף ד.] היתה גבוה מכ' אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה אם יש בה הכשר סוכה כשרה פי' סתם סוכה בת שלש דפנות והרביעית פתוחה על פני כולה וכשבנה בה אצטבא דהיינו בנין אבנים וטיט כנגד דופן האמצעי נמצאו ראשי האיצטבא דהיינו בנין אבנים מגיעין לשתי דפנות הצדדין ונמצאת איצטבא מוקפת שלש מחיצות ומשום הכי דאם יש באצטבא שיעור הכשר סוכה קטנה דהיינו ז' על ז' כדי ראשו ורובו ושולחנו כשרה:

וכתב רש"י ז"ל דכל הסוכה כשרה אפילו מן האיצטבא והלאה מדקאמרינן לקמן [דף יט.] פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה ומפרשי' לה דאם יש הכשר סוכה ביחד ועוד יש בסוכה משם והלאה פסל היינו סכך העשוי בפסולת גורן ויקב שכך דרכו להעשות ויוצא מהכשר סוכה שאין לה הכשר דפנות נדון כסוכה הלכך כל הסוכה כמות שהיא גדולה כשרה אלו דבריו ז"ל ונ"ל שהוזקק לומר כן משום דאי להכשיר ע"ג איצטבא בלבד פשיטא ואין דבריו נוחין אצלי דלית לן לאכשורי משום פסל היוצא מן הסוכה אלא חד מהני גווני דמתאמרי בגמ' בסוף פרקין אבל גווני אחריני דאיכא למימר ביה דלא עדיף כהנהו לא לפיכך נ"ל דדוקא במקום איצטבא בלחוד כשרה ודקאמרת פשיטא ליתא דמהו דתימא ליגזור דילמא אתי למיכל באידך גיסא דדכוותיה אמרי' בפירקא קמא דעירובין (דף יד:) עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי ומקשינן פשיטא ומפרקינן מהו דתימא ליגזור דילמא אתי לאשתמושי בכוליה קמ"ל:

בנה בה איצטבא מן הצל. פי' אם בנה איצטבא על פני [רוח] אחת מדפני הצדדין:

אם יש משפת האיצטבא ולכותל. השני שהרחיקו ממנו:

ד"א פסולה. שאין לאיצטבא זו אלא שתי דפנות אותו שסמוך לה והשני שראש האיצטבא מגיע לו:

פחות מד"א כשרה. דאמרי' דופן עקומה ופי' דופן עקומה שרואין כאילו הדופן נעקם וכאילו הסכך כולו שמן הדופן ועד האיצטבא הוא הדופן אלא שנתעקם שכן דרכן של כותלים להתעקם אבל אי אפשר לפרש רואין כאילו הדופן נתקרב לסכך דאי הכי היכי אמרי' לקמן [דף יז.] דאויר אפי' מן הצד פוסל בשלשה נימא רואין הדופן כאילו נתקרב ולא יהא פוסל אלא בד"א שיותר קל לדופן להתקרב כשאין שם סכך מפסיק אלא ודאי היינו טעמא לפי שרואין הסכך כאלו הוא דופן וכשיש שם אויר מפסיק אין לומר כן ולפי שטה זו הדבר ברור שאין אוכלין באותו שיעור שבין הדופן לאיצטבא כיון שאנו דנין סכך

שעליו כאילו הוא דופן אבל אם היינו אומרים רואין הדופן כאילו נתקרב היה אפשר לדון ולהקל על פי דרכו של רש"י ז"ל אלא דליתא וכדכתיבנא ולפי שטה זו גם כן על כרחך כשהדפנות מגיעות לסכך עסקינן אבל אם אין דפנות מגיעות לסכך ליכא למימר דופן עקומה וכיון דאמרינן דאם יש משפת איצטבא ולכותל ד"א פסולה על כרחך לא סבירא לן כרבה דיהיב טעמא משום דלא שלטא ביה עינא ומכשיר כשהדפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מכ' אמה וכדאיתא לעיל וזה סיוע לרב אלפסי ז"ל שדחה לדרבה וכמו שכתבתי למעלה ואמרי' נמי בגמרא דאם בנה איצטבא באמצעיתה דאם יש מן האיצטבא ולכתלים פחות מד"א כשרה דכי היכי דאמרינן דופן עקומה מרוח אחת ה"נ אמרי' ליה לכל רוח ורוח:

וגרסי' תו בגמ' [דף ד.] היתה גבוהה מכ' אמה ובנה בה עמוד גבוה עשרה טפחים ובו הכשר סוכה סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא א"ל רבא בעינא מחיצות הניכרות וליכא. פירוש דאע"ג דלגבי שבת אמרינן גוד אסיק לא אמרינן הכי לגבי סוכה דבעינן בה מחיצות הניכרות כעין דירה ולא דמי לסכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין דשילהי פירקין [דף יח.] דפי תקרה חשיב מחיצות הניכרות טפי מעמוד ואפשר דעמוד כיון דלענין שבת חולק רשות לעצמו והרי הוא כאילו מוקף מחיצות אפילו אין ממנו ולכותל ד"א פסולה ולא אמרינן ביה דופן עקומה:

וגרסי' תו בגמרא [דף ד:] ת"ר נעץ ארבעה קונדסין וסכך על גבן רבי יעקב מכשיר וחכמים פוסלין ואתמר עלה ר"נ אמר באמצע הגג מחלוקת:

איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה או דילמא בין זו ובזו מחלוקת תיקו הלכך קי"ל כרבנן ואפילו על שפת הגג לא מתכשרא אלא שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח וכיון דבעיין לא אפשיטא נקיטינן לחומרא וזה הוא דעת הרב אלפסי ז"ל שהשמיטה מן ההלכות וסמך לו על מה שהביא ההיא דלקמן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפרק רביעי מהלכות שופר וסוכה ולולב דעל שפת הגג כשרה לפי שהוא ז"ל היה גורס ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה ולא היה גורם אבעיא להו הכתוב בנוסחאות שלנו וזו היא גירסתו של רב שרירא גאון ז"ל והראב"ד ז"ל השיגו ובלשון הזה כתב זה אינו מחוור דאפי' לרב נחמן קאי בתיקו ולחומרא לפי שהוא ז"ל היה גורס כגירסת הנוסחאות שלנו ולפי דעת הרב אלפסי ז"ל כי אמרינן בגמרא [דף ו:] כי אצטריך הלכתא לגוד וללבוד ולדופן עקומה מאן דמני גוד אסיק בהדייהו לענין שבת איתמר דלגבי סוכה ליכא גוונא דנימא בה גוד אסיק דהא מסקינן דאפי' על שפת הגג פסולה:

ת"ר שתים כהלכתן. פי' שיש בכל אחת מהן שיעור שלם ומיהו אי בעינן דעריבן או לא פלוגתא דאמוראי היא לקמן דלרב יהודה דאמר דבסוכה העשויה כמבוי נמי סגי כשלישית אפי' טפח כהלכתן לא משמע אלא לשיעור שלם ולרבי סימון ואי תימא ר' יהושע בן לוי דאמר דלא סגי אלא בפס ארבעה ומשהו כהלכתן תרתי משמע דעריבן וכשיעור שלם והיינו דאמרינן לקמן [דף ז.] אליביה התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן סגי ליה בטפח שוחק ושלישית אפילו טפח אמרינן בגמרא דרבנן מפקינן מדרשא דקראי שלש דפנות ור"ש ארבע דפנות ומיהו בין למר ובין למר אתאי הלכתא למשה מסיני וגרעתיה לחדא מינייהו ואוקמה אטפח:

עושה טפח שוחק ומעמידו פחות מג' סמוך לדופן. דאע"ג דבטפח כל דהו איכא רוב דופן דהוי טפי מג' טפחים ומחצה אפילו הכי בציר מארבעה לא חשיב בשום דוכתא:

סוכה העשויה כמבוי. מפולש ששתי הדפנות זו כנגד זו:

דף ב:

כשרה. דסבירא ליה דבכהאי גוונא נמי מיקרו כהלכתן:

ואותו טפח מעמידו לכל רוח שירצה סמוך לאחד מראשי הדפנות כמין ג"ם:

עושה פס ארבעה ומשהו דופן גמור של ארבעה טפחים ומשהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן אצל המקצוע ועל ידי לבוד איכא שבעה טפחים שהוא כדי הכשר סוכה קטנה:

התם דאיכא שתי דפנות. כהלכתן כמין גם דאין נראות מפולשות כי הנך:

ואמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת פתח. כתב רש"י ז"ל. בעירובין (דף יא:) אמרינן היכי דמי צורת פתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן והכא קאמר רבא דטפח ששנינו בברייתא שהוא מתיר בדופן שלישית אינו מתיר אלא אם כן עשאו לאותו טפח צורת פתח על פני כל הדופן כיצד קנה של חצי טפח אצל היוצא וקנה של חצי טפח במקצוע כנגדו וקנה על גביהן מזה לזה דהוה ליה כאילו כל הדופן סתום דפתח שיש לו צורת פתח סתימה מעליא היא בפרקא קמא דעירובין וזהו טפח שאמרו חכמים ומדבריו ז"ל נ"ל שאין צורת הפתח מתיר בשתי דפנות של סוכה אע"פ שהוא מתיר לשבת ולכלאים כדאיתא פ"ק דעירובין (שם) שאם אתה אומר כן להאי לישנא קמא דרבא מאי קולא דדופן שלישית דאמרי' בה אפי' טפח כיון שיש בה צורת הפתח על פני כולה אי הכי אפילו בשתי דפנות הוא מתיר אם אתה אומר דדופן סוכה כדופן שבת לענין צורת פתח וללישנא בתרא דרבא נמי דאמר וצריכה נמי צורת פתח כלומר

שצריכה לה טפח שוחק בפחות מג' וצורת פתח של ארבעה אם איתא דצורת פתח מתיר בכל דפנות הסוכה דהוה ליה כסתום כדאמרינן לענין שבת וכלאים מאי קולא דדופן שלישית הרי לבוד וצורת פתח בכל הדפנות הן מתירין אלא ודאי אין צורת פתח מתיר ומשלים שיעור דופן בסוכה אלא בדופן שלישית בלבד דמחמרינן בהא בסוכה משבת כשם שהחמירו בה לענין עמוד גבוה י' דבעינן מחיצות הניכרות כדאמרינן לעיל [דף ד:] אע"ג דלא אמרינן הכי לענין שבת וכשם שהחמירו בצורת פתח עצמו של דופן שלישית להך לישנא קמא דרבא דבפ"ק דעירובין (שם) לא יהבינן שיעורא לקנה של צורת פתח אלא אפילו קנה של משהו מכאן וקנה של משהו מכאן וקנה על גביהן סגי [וא"צ טפח] והוא שתהא בריאה לעמוד בה דלת של קשין וחשבינן ליה התם כסתום בין לענין שבת בין לכלאים ורבא בעי הכא כלישנא קמא חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן ולפי זה צריך ליזהר שלא יהא בכל קרנות הסוכה פתחים דכיון דבעינן שתי דפנות דעריבן ובסוכה העשויה כמבוי נמי ע"י פס ארבעה הא איכא שתי דפנות דעריבן וכבר כתבנו דאין צורת פתח מועיל לסוכה משום דופן אע"פ שמועיל לשבת וכלאים ונמצא שכשיש פתחים בד' דפנותיה ליכא שתי דפנות דעריבן וכ"נ ממ"ש הרב אלברצילוני ז"ל בספר העתים ובשם גאון שאין צורת פתח מועיל להשלים שיעור דופן בשתי דפנות הסוכה ובר מן דין צריך ליזהר לפי פירוש הרב אלפסי ז"ל בההיא דאמרינן בפ"ק דעירובין [דף יא.] צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום אע"פ שאין פירושו מחוור כמו שאכתוב בסמוך בס"ד:

להך לישנא דאמרת אינה ניתרת אלא בצורת פתח לא איכפת לן בטפח בין ישנו בין אינו. פירוש לא איכפת לן אי הוי טפח שוחק או לא אבל לא סגי בלא טפח דהא תניא בברייתא ושלישית אפי' טפח והיכי לפלוג [עלה רבא]:

אמר ליה אנא כאידך לישנא סבירא לי דאמר וצריכה נמי צורת פתח. הלכך בעינן טפח שוחק שיעמידנו בפחות משלשה דמאן דבעי טפח שוחק הכי מוקים ליה ובעינן נמי צורת פתח מיהו איכא מ"ד דדוקא בשתים כהלכתן דסגי ליה בטפח שוחק הוא דבעינן צורת פתח אבל בסוכה העשויה כמבוי כיון דבעינן בה פס ד' דופן גמור הוא ותו לא בעינן בה צורת פתח וכי תימא א"כ היכי מפסקינן ביניהו בסוכה העשויה כמבוי היינו טעמא משום דמעיקרא שקלינן וטרינן בטפח דשתי דפנות דעריבן היכי עביד ליה ובתר הכי שקלינן וטרינן בסוכה העשויה כמבוי אי סגי בה מאי דסגי בסוכה שיש בה שתים כהלכתן ואיפליגי בה ובתר הכי אמר דלסוכה הניתרת בטפח ולפום פלוגתייהו דהנך אמוראי בעינן נמי צורת פתח ומינה לדידן דקי"ל בסוכה העשויה כמבוי דלא סגי בטפח

שוחק אלא בפס ארבעה דלא בעי צורת פתח אלא בשתי דפנות כהלכתן דסגי בטפח שוחק אבל בעשויה כמבוי דבעיא פס ד' לא אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מהלכות סוכה דלסוכה העשויה כמבוי נמי בעינן צורת פתח ומיהו כל היכא דעביד [שלש] דפנות של שבעה טפחים תו לא בעי צורת פתח שאין צורת פתח חיוב בסוכה:

גרסי' בפ"ק דעירובין (שם) אמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום ופירש הרב אלפסי ז"ל משמיה דגאון כגון שעשאו בצדו של כותל דהוה ליה פתחא בקרן זוית ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ולא נהירא דכי אמרינן התם פיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי היינו כשאוכל משתי רוחות אבל מרוח אחת לא ועוד דכי אמרינן הכי הני מילי שלא נדון הפרצה כפתח אבל כשעשאה צורת פתח ממש משמע דאפי' בקרן זוית מהני וכן כתב הראב"ד ז"ל לפיכך נראה עיקרן של דברים כדברי רש"י ז"ל דמן הצד היינו שקשר הקנה שעל גביהן בצד הקנים שמכאן ומכאן ובכי האי גוונא לא עשה ולא כלום משום דלא מיקרי פתח אלא כשהמשקוף על שתי המזוזות וכל היכא שאין שם פתיחה תחת המשקוף לא ולפיכך צריך ליזהר בסוכה היכא דבעיא צורת פתח שלא לעשות צורת פתח כענין זה וכמו שנוהגין לקשור הקנה שעל גביהן בקנים שמכאן ומכאן:

דף ג.

גרסי' בגמרא [דף ז:] **אמר רבא וכן לשבת מגו דהויא דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת.** פי' אע"ג דלענין שבת. לשווייה רה"י בעינן ג' מחיצות גמורות בשבת של סוכה מותר לסמוך על מחיצות שבסוכה אם עשאה ברה"ר סמוך לפתחו להכניס ולהוציא הימנה [לביתו] בכולה ואע"ג דבשאר שבתות לא משתרי אלא בשאר מחיצות שאינן של סוכה אפ"ה לשבת של סוכה שריא דמגו דמהני לענין סוכה לאכול ולישן בתוכה מהני נמי לשבת דסוכה לענין שבת שיהא מותר לטלטל בכולה וכי תימא וכיון דאסיקנא דדופן שלישית טפח בפחות משלשה וצורת פתח נמי מהני אמאי איצטרכי' מיגו לענין איסורא דאורייתא הא דופן מעליא היא נמי לענין שבת וליכא מאן דאמר דלא סגי לענין שבת בג' מחיצות מדאורייתא לאו קושיא היא דאיכא גווני טובא דסגי בסוכה ולא סגי בשבת אפילו לדאורייתא כגון פרוץ מרובה על העומד דשרי בסוכה ולא סגי בשבת כדאיתא בגמ' דוק ותשכח וכגון שדופן מזרחית ארוכה הרבה שהיא מותרת בסוכה כנגד כל ארכה כדאמרינן בסוף פרקין בגמרא [דף יט.] שפסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה ובשבת אינה מותרת אלא כנגד הקצר בהני גווני צריכין מגו אפי' לדאורייתא ומדרבנן ודאי פשיטא דלא סגי בלא מגו דהא בעירובין סגי בדופן רביעית או פס ארבעה בחצר חו

לחי או קורה במבוי כדאיתא בעירובין והרב אלפסי ז"ל לא כתבה להא דרבא בהלכות ולפיכך דחקו לומר דהא דרבא ליתא אלא ששווייה רשות היחיד לחייב הזורק לתוכו אבל לא שיהא מותר לטלטל בכולה ואינו נראה אלא שראוי להחמיר לענין מעשה:

ואמר רבא סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשרה. כלומר דמיגו דהויא דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה ומתוך סוגיית הגמרא נראה דלאו במבוי (שאינו) מפולש עסקינן כמו שכתבתי בחדושי דאי (לאו) הכי קשיא כיון שיש בה שלש מחיצות למה לן לאכשורה משום מגו דלחי המתיר בשבת ותירצו בזה כגון שסיכך כלפי חוץ רחוק מדופן האמצעי והאי מיגו נ"ל דהכי אמרינן ליה דכיון דהאי לחי מהני להתיר המבוי בלא מחיצה שלישית מדאורייתא (לרבא) [לרבה] דאמר לחי משוס מחיצה כדאיתא בפ"ק דעירובין (דף יב:) מהני נמי להכשיר סוכה זו מדאורייתא כיון דהאי לחי נמי מהני להתיר מבוי זה מדרבנן שאע"פ שיש לו שלש מחיצות אפ"ה צריך הוא להכשירו של לחי מדרבנן נמי שרי לסוכה משום מיגו דידיה אפי' מדרבנן ואם לא על דרך זה איני רואה כאן מיגו כלל ואע"ג דרבא לטעמיה אזיל דס"ל לחי משום מחיצה מהני וכדכתיבנא הביאה הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו משום דמשמע דקי"ל הכי דהא בפלוגתא דלחי העומד מאליו בפ"ק דעירובין [דף טו.] אמרינן אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה ופסק הרב אלפסי ז"ל כאביי דאמר לחי העומד מאליו הוי לחי משום דס"ל ז"ל דהיינו למ"ד ביע"ל קג"ם. אבל יש לתמוה עליו שלא פי' דלא שרינן הכי אלא בסוכה בשבת אבל בחול לא כיון דלא משתרי אלא משום מיגו והכי מוכח בגמרא ולפיכך דחקו בסוגיית הגמרא לומר דאפילו בחול משתרי כמו שכתבתי בחדושי ואינו מחוור ומוכח בגמרא שהעושה סוכתו בכה"ג כיון שאינה מפולשת לגמרי כמו העושה סוכתו במבוי באמצע החצר רחוק מדפנות החצר ניתרת בטפח שוחק פחות מג' סמוך לדופן כשם שניתרת בו סוכה דאית ליה שתי דפנות דעריבן ולא הצריכו פס ארבעה אלא בסוכה שהיא מפולשת ואין דופן אמצעי כנגדה ומקשו הכא אמאי אמרינן מיגו כה"ג לקולא נימא איפכא לחומרא דבקמייתא דרבא נימא מיגו דלא הויא דופן לענין שבת לא הויא דופן לסוכה ובבתרייתא דרבא נימא מיגו דלא הויא דופן לסוכה לא הוי דופן לשבת ודחקו בקושיא זו לומר דלא שרינן משום מיגו אלא אסורא דרבנן ולאוקומי אדינא דאורייתא ואין זה כלום שכבר הוכחתי בחדושי דאפילו מאי דאסור מדאורייתא שרינן משום מיגו אלא כך אני אומר שכיון שהתורה פירשה מחיצותיה של סוכה ואי אפשר לשבעת ימי סוכה בלא שבת ודאי לא בא להכשירה לששה ימים בלבד והז' שלה תהא צריכה הכשר יותר שאין מדרכה של תורה שתתן הכשר שאינו מספיק לכל זמן שאע"פ שבשבת שלה אינה צריכה הכשר

גדול כ"כ [כמו בחול] שהרי סכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשר אין בכך כלום שמ"מ הכשר שפירשה בה תורה לכל ימיה הוא מספיק וכיון שאי אפשר למחיצה שתתיר לחצאין מיגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת ומעתה אפי' בסוכה שאסור לטלטל בה מדאורייתא כגון שפרוץ שלה מרובה על העומד או שאחת ממחיצותיה ארוכה הרבה וניתרת כולה משום פסל היוצא מן הסוכה כדאיתא בגמרא בסוף פ"ק אע"פ שלענין שבת אסור לטלטל מדאורייתא להלן מן הדופן הקצר בשבת דעלמא אפילו הכי בשבת דסוכה שרי משום מיגו וממילא שמעינן דמיגו לקולא אמרינן לחומרא לא אמרינן ומש"ה אמרינן דסכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשירה:

ואמר רבא סיכך ע"ג פסי ביראות כשרה. שהתירו לעולי רגלים לעשות ד' פסין על הבורות שבדרכים כדי שיהא מה שבתוך הפסים רה"י ויהא מותר לשאוב מן הבור שהוא רה"י ולהניח על שפתו ומעמיד ד' פסין גבוהין עשרה בד' רוחות סביב הבור עושה כל אחד מחיצה לב' רוחות שרוחב כל פס ופס שני אמות כמין ג"ם אמה לכאן ואמה לכאן ובפ' עושין פסין פירשו כמה ריוח יהא ביניהן ויהא מותר למלאות מן הבור ולהניח על שפתו:

דאיכא שם ארבע מחיצות. דאע"ג דלאו מחיצות מעלייתא נינהו שמא דד' מחיצות מיהא איכא:

וחלקו על הרב אלפסי ז"ל שהביאה בהלכות שכיון שלא התירו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד כדאיתא בפרק עושין פסין [דף כ:] האידנא ליכא מיגו ונראה שהרב אלפסי ז"ל סובר שעל גבי פסי ביראות לאו דוקא אלא אפילו כעין פסי ביראות התירו דכיון דמדינא פסי ביראות רה"י גמורה אלא שאסור לטלטל בה מדבריהם וגבי עולי רגלים העמידו דבריהם על דין תורה כדי שלא ימנעו לעלות לרגל ה"נ אוקמא אדין תורה כדי שיהא ספוק ביד כל אדם לזכות במצוה זו ואין זה מחוור אצלי דא"ה סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי וע"ג פסי ביראות לא שייכי [אהדדי] כלל ובגמרא (לא) מצרכינן להו ואי אפשר אא"כ נדחוק בזה:

ושחמתה מרובה פסולה רבי יאשיה אומר אף מחמת דפנות. דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן ולפיכך צריך שיהא הדופן עבה:

אמר אביי רבי ורבי יאשיה וכו' כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן. כל היכא דאמרי' רבי פלוני ופלוני אמרו דבר אחד הם שוים בדבריהם לגמרי וכל אחד מודה לדברי חבירו ויש מי שאומר דכי האי גוונא לא חשיבא שיטה ואפשר דהויא הלכתא כוותייהו אבל כל היכא דאמרי' רבי פלוני ורבי פלוני כולהו סבירא להו כי הכא הויא

שיטה שהיא קבלה ביד הגאונים ז"ל דלית הלכתא כחד מינייהו מפני שאע"פ שהולכים בשיטה אחת אין כל דבריהם שוין ואין מודין זה לזה כי הא דשמעתין דאמרי' כולהו ס"ל ופליגי אהדדי דב"ש בהכשר סוכה בכדי ראשו ורובו ושלחנו [דיו] ורבי בעי ד"א על ד"א ור"ש בעי שלש דפנות ורביעית אפי' טפח ור' יהודה מודה כסתם מתני' דקתני ושאין לה שלש דפנות מדלא פליג עלה כדפליג ברישא והכי נמי משמע כדאמרינן בפרק האשה רבה (דף צג.) רב הונא כרב ורב כרבי ינאי ור' ינאי כרבי חייא ור' חייא כרבי ורבי כר"מ ור"מ כר' אליעזר בן יעקב וראב"י כר"ע כולהו ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואלו אינם שוין דר' ינאי ור' חייא לא אמרו בפירות שאינן בעולם לגמרי אלא שלא הביאן לו האריס עדיין ור"מ אמרה בכל פירות דקל אע"פ שלא באו לעולם כלל ור"א לא אמר אלא כגון שחת ואגם כדאיתא בפרק האומר בקדושין (דף סב:) ולפי שאין מודין זה לזה ובכל חד מינייהו פליגי רבנן עליה הוי כל חד מינייהו יחיד ובטל במיעוטו ובנין אב שבכולן שממנו למדו הגאונים ז"ל שאין הלכה כשיטה בפ' איזהו נשך (דף סט.) דאמרינן ודילמא רב עיליש טובל בציר הוה ואמר ר"נ הלכה כר"י והלכה כר' יוסי והלכה כרשב"ג א"ל שיטה איתמר דאי לא תימא הכי הלכה הלכה למה לי לימא הלכה כרבי יהודה דמיקל בכולהו אלא ש"מ שיטה איתמר והתם נמי לא מודו אהדדי וכל כה"ג מסתמא לית הלכתא כחד מינייהו אלא היכא דפסק תלמודא בהדיא כחד מינייהו או דמוכח הכי ומפיק לה משיטה כי הא דשמעתין דפסק רבא הלכה כב"ש כדאיתא בריש פירקין בגמ' [דף ג.] וקי"ל נמי כרבי אליעזר כמו שכתב האלפסי ז"ל בסמוך וכמו שנפרש בס"ד אבל מסתמא לית הלכתא כחד מינייהו:

דף ג:

רבי אומר כל סוכה שאין בה ד"א על ד"א פסולה. דס"ל דבעינן דירת קבע חשובה כבית ששעורו ד"א על ד"א ובציר מהכי פטור מן המזוזה ומן המעקה ומכל דיני בית:

ר' יהודה מכשיר. דקסבר דירת קבע בעינן וכסברי' דרבא דאוקי בריש פרקין פלוגתייהו דר' יהודה ורבנן בהכי:

ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח. ומדבעינן ד' דפנות אלמא ס"ל דדירת קבע בעינן:

העושה סוכתו בראש הספינה. מפרש בגמ' בפ' הישן דאי אינה יכולה לעמוד אפי' בפני רוח מצויה דיבשה דברי הכל פסולה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה של יבשה ואינה יכולה לעמול ברוח שאינה מצויה דים כ"ע לא פליגי דסוכה מעלייתא היא כי פליגי

דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים ר"ג סבר סוכה דירת קבע בעינן וכיון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים לאו כלום היא ור"ע סבר סוכה דירת עראי בעינן וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה:

ב"ש דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. פי' משום דבגמ' אמרי' בריש פרקין [שם] דפליגי בסוכה קטנה והיינו פחות משבעה טפחים ופליגי בסוכה גדולה וחסורי מחסרא והכי קתני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית בש"א לא יצא וב"ה אומרים יצא ואינה מחזקת נמי כדי ראשו ורובו ושולחנו ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין וטעמא דב"ש בסוכה קטנה משום דלאו ראויה לדירה היא ומינה נפקי ליה לאביי דסברי ב"ש דסוכה דירת קבע בעינן:

כמין צריף. שרחבה למטה ומשפעת למעלה משני צדדין עד שאין לה גג למעלה כלל:

או שסמכה לכותל. שסמך שפת הדופן למעלה לכותל ונמצא שאין לה גג:

ר"א פוסל מפני שאין לה גג ואינו נאה לדירה:

לפי שאין לה זויות. ואין דרך דירת קבע בכך דקי"ל דמתני' יחידאה היא ובריייתא איפכא תניא הכי איתא בגמרא בסוף פרקין:

וכתב הרב אלפסי ז"ל ולאו דסברי רבנן סוכה דירת קבע בעינן אלא היינו טעמא דפסלי רבנן דסברי שפועי אהלים לאו כאהלים דמו והשיב עליו הרז"ה ז"ל דחד טעמא הוא והיא הנותנת מה טעם שפועי אהלים לאו כאהלים דמו משום דבעינן דירת קבע וכה"ג לאו דירת קבע הוא. וכתב עליו הרמב"ן ז"ל שזו טעות גדולה הוא דהא גבי שבת אמרינן כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה משום דשפועי אהלים לאו כאהלים דמו ואם יש לה גג אסורה כדאיתא בפרק תולין (דף קלח:) ובפ' המוצא תפילין (דף קב.) אלמא לא הוי אהל כלל דאי אהל הוא ודאי אסור דבשבת אפי' אהל עראי אסור כדאמרי' (שבת קלז:) הכל מודים שאין עושין אהל עראי לכתחלה ביו"ט וכ"ש בשבת והרי דברים ק"ו שאפילו לתלות המשמרת אסרו משום אהל עראי ואפילו פרונקא [שם קלט:] אכולי כובא כל שכן כילת חתנים שאילו היו שפועי אהלים כאהל כלל אין ספק שהיה אסור לנטותה ואסור לפרקה אלא שפועי אהלים כדופן עקומה הוא ולית בהו סכך ואהלים כלל וכך פרש"י שם בפרק המוצא תפילין אלו דבריו ז"ל:

ותמהני עליהם שאם מה שנמצא במקצת נסחאות בפרק המוצא תפילין עלה דההיא דכילת חתנים הוא עיקר הדבר ברור דסוכה העשויה כמין צריף אהל מקריא אלא שאינה קבע דאמרינן התם עלה דההיא ולא אמרן אלא שאין בשפועה טפח אבל יש בשפועה טפח שפועי אהלים כאהלים דמו וכך היא ברוב הנוסחאות וכן פי' רבינו חננאל ז"ל וזו

היא גרסתו של רש"י ז"ל ועלה דההיא הוא שכתב רש"י ז"ל שאין כאן אהל כלל אבל כל שיש בשפועה טפח הוי אהל וכבר הקשה רש"י ז"ל איך אפשר שהמטה עומדת בפחות משני טפחים ותירץ כגון שיש כילות קטנות סמוכות ואין בכל אחת טפח וכבר הקשו בתוס' היכי מסקינן התם דשפועי אהלים כאהלים דמו דהא בפ"ק דמכילתין מסקינן דשפועי אהלים לאו כאהלים דמו ותירצו דלענין סוכה לאו כאהלים דמו אבל לענין שבת כאהלים דמו אבל אתה רואה ברור לפי זה דשפועי אהלים לענין שבת אהלים נינהו [והיינו עראי ודכוותיה אמר בסוכה לאו כאהלים דמו] ולא כמו שכתב הרמב"ן ז"ל ואפילו תאמר שאין אותה הגירסא עיקר הרי אני רואה מפורש לפי דברי הרב אלפסי ז"ל דאהל משופע עראי הוא ואסור לנטותו בשבת. שהוא ז"ל פירש בפרק תולין [דף קלח.] הא דתני רמי בר יחזקאל טלית כפולה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור בשאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ואפ"ה פטור אבל אסור אא"כ כרך עליה חוט או משיחה כדאיתא התם ומדבריו אתה למד שהוא סובר דשפועי אהלים אע"פ שאין בגגן טפח ואין בפחות משלשה סמוך לגגן טפח אהל עראי הוא ופטור אבל אסור ולפי דבריו הא דמנקיט התם אביי ותני כילה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור בשאין בגגה טפח ואין בפחות מג' סמוך לגגה טפח עסקינן ושלא כדברי רש"י ז"ל שפי' שכילת חתנים דוקא הוא שמותר לנטותה ומותר לפרקה לפי שהיא מתוקנת לכך אבל שאר כילות לא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות שבת שכך כתב כל אהל משופע שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח הרי זה אהל עראי והעושה אותו לכתחלה בשבת פטור כילת חתנים שאין בגגה טפח ואין בפחות מג' סמוך לגגה רוחב טפח הואיל והיא מתוקנת לכך מותר לנטותה ומותר לפרקה ומעתה לא טעה הר"ז הלוי ז"ל אבל כך ראוי לומר דאביי סבר דלמאן דמכשיר אהל עראי בסוכה שפועי אהלים נמי מכשיר ולקמן דמסקינן כר' אליעזר סבירא לן דאפילו מאן דבעי דירת עראי שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו לענין סוכה דסכך אמר רחמנא וליכא כך נ"ל:

ואידך מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית וכו' אלא טעמא דידהו משום דגזרינן שמא ימשך אחר שלחנו. זה לשון הרב אלפסי ז"ל ואין דבריו מוכרחים אלא אפילו נימא דדוקא בסוכה גדולה הוי טעמא דב"ש שמא ימשך אחר שלחנו ובסוכה קטנה משום דלא חזיא לדירה מצינן למימר שפיר דהלכה כב"ש [ואי] משום דאביי דמוקים להו בשיטה ס"ל דטעמייהו משום דדירת קבע בעינן כיון דבגמ' בריש פרקין בסוכה קטנה [פסיק] כותייהו אלמא סבירא לן דאפילו למ"ד סוכה דירת עראי בעינן כל

שאינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו אפילו לדירת עראי לא חזיא ועוד אכתוב מזה בפ' הישן בס"ד:

דף ד.

שתי סוכות של יוצרים. כך היא דרך של יוצרי כלי חרס בימיהם עושין להם שתי סוכות זו לפנים מזו בפנימית הוא מצניע קדרותיו ובחיצונה עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור:

הפנימית אינה סוכה. אם בא לישב בתוכה בחג לשם סוכה אינה סוכה משום דעבידא לדירה והויא לה כבית ואיכא משום תעשה ולא מן העשוי כלומר ולא מדבר העשוי לאוצר ולדירה (אלא) [ולא] לצל כדאמרינן בסמוך והוא שעשויה לצל ולא לאוצר ודירה:

וחייבת במזוזה. דהויא לה כבית:

החיצונה סוכה. שאינה עשויה אלא לצל:

ופטורה מן המזוזה. לר' יהודה דאמר בפ"ק דיומא (דף י:) דסוכת החג בחג חייבה במזוזה משום דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן כי אמרינן הכא פטורה מן המזוזה היינו בשאר ימות השנה חוץ מן החג ולרבנן אתיא כפשטה שפטורה מן המזוזה לעולם אפי' בתוך החג משום דדירת עראי הוא וקי"ל כוותיהו:

ותהוי חיצונה כבית שער לפנימית ותתחייב במזוזה. דקי"ל במנחות (דף לג:) דבית שער חייב במזוזה מדרבנן משום דלא קביעא לא זו ולא זו דבר קבוע ואין הפנימית ראויה להיות לה בית שער:

ואיכא למידק דהכא משמע דבית שער דקביע חייב במזוזה ותניא נמי התם בפרק הקומץ רבה (דף לג:) בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה ואילו בפירקא קמא דיומא (דף יא:) אמרינן יכול שאני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית מה בית שהוא מיוחד לדירה אף כל שהוא מיוחד לדירה יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה תירץ הר"ז הלוי ז"ל דבית שער דבתים דקביע חייב במזוזה והתם הכי קאמרינן יכול שאני מרבה בית שער של אכסדרה ומרפסת והוא הדין לבית שער של חצר כיון שאינו בית שער למקום דירה שפטור ולא נהירא דאי בית שער של אכסדרה ומרפסת קאמר לא הוה ליה למימר יצאו אלו שאינן מיוחדים לדירה דהא כולי בית שער של אכסדרה ומרפסת חדא מילתא היא והוה ליה למימר יצא זה שאינו מיוחד לדירה ועוד דהא תניא בפ' הקומץ רבה [שם] בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין והרב אלפסי ז"ל תירץ דהני דמוכח דבית שער חייב במזוזה בשפתוח לבתים וההיא דיומא דמוכח דבית שער פטור במזוזה

בשפתוח לגנה וכיוצא בה ומיהו משמע הפתוח לחצר כפתוח לבתים וחייב כדאמרי' בפ' הקומץ רבה [שם] בית ארזיקי חייב בשתי מזוזות ואמרינן מאי ארזיקי בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחים לבית שער אלמא דבית שער הפתוח לחצר חייב במזוזה דאי אמרי' לא מחייב אלא בפתוח לבתים בית ארזיקי לא הוה מחייב במזוזה באותו פתח שבינו לחצר ומדמחייבינן ליה בשתי מזוזות ש"מ בית שער הפתוח לחצר חייב ובתוס' תירצו והוא הנכון דמדאורייתא אפילו בית שער אכסדרה ומרפסת של בתים וחצירות פטורין כיון שהן עצמן אין מיוחדין לדירה כפשטא דההיא דפרקא קמא דיומא דדוחק הוא לפרש יצאו אלו שאין מיוחדין למקום דירה דברייתא סתמא קתני וכל בית שער אכסדרה ומרפסת במשמע וכי אמרינן הכא ובאידך מתניתא דהתם דבית שער אכסדרה ומרפסת חייבין היינו מדרבנן מפני שפתוחין למקום חיוב מידי דהוה אשערי עיירות ושערי מדינות וכך נראין דברי רש"י ז"ל:

סוכת גנב"ך. גריעותא דהני משום דלאו בני חיובא נינהו ואפ"ה כשרה ואמרינן בגמ' דמ"מ קתני לאתויי רקב"ש דמתניא באידך ברייתא דתרתי מתניאתא נינהו בגמ' ובכל חדא תנא מ"מ לאתויי גוונא דמיתניא באידך בהדיא:

אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל. כלומר שלא תהא עשוי' לדירה ואוצר ולאפוקי האי גוונא הוא דתנא ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה דאילו לענין צל ושאר דיני סכוך פשיטא:

סוכת רקב"ש. גריעותא דהני משום דלא קביעי שאין עושין סוכה אלא לשעה:

קייצין. שומרי קציעות השטוחות בשדה ליבש:

בורגנין. שומרי העיר וכולן ישראלים ותנא מ"מ בהך ברייתא לאתויי גנב"ך דמתניא באידך ברייתא:

סוכה ישנה וכו'. עשה סוכה לשם חג דכתיב חג הסוכות לשם מצות המלך:

דף ד:

על החגיגה. שלמי חגיגה שם שמים חל עליהן לאסרן עד לאחר הקטרת אמורין דזכו בהו בתר הכי משולחן כעבד הנוטל פרס מרבו. ואיכא למידק דהכא משמע דעצי סוכה אסורין מדאורייתא מדרשא דחג הסוכות דבגמרא מוכח דדרשא גמורה היא ולאו אסמכתא בעלמא ואילו בפרק במה מדליקין (דף כב.) משמע דמחסרי משום בזוי מצוה ובפרק כירה (דף מה.) משמע דמתסרי משום מוקצה איכא למימר דתלתא דיני נינהו עצי סוכה גופייהו מתסרי מדאורייתא כל שבעה מדרשא דחג הסוכות כדאיתא בשמעתין

אבל ביום שמיני שעבר זמן מצותן לא מיתסרי אלא משום מוקצה דמגו דאיתקצאי לבין השמשות מחמת יום שעבר אתקצאי לכולי יומא והיינו בעצי סוכה אבל נויי סוכה אסרינן כל שבעה משום ביזויי מצוה וביום שמיני דמגו דאיתקצאי לבין השמשות מחמת יום שעבר איתקצאי לכולי יומא וכבר כתבתי זה ביו"ט פרק המביא ובשבת פרק כירה:

מתני' העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית. דפסולה כדתניא בברייתא בגמ' ואפילו הויא מסוככת כהלכתה שצלתה מרובה מחמתה מעצמה בלא צירוף דאילן אפ"ה פסולה ולישנא דמתני' הכי דאיק דקתני העושה סוכתו דמשמע סוכה כשרה כראוי:

וגרסי' עלה בגמ' אמר רבה לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו. פי' וכיון שכן נמצא שכל צל סכך זה מחמת אילן אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה ודייקינן לה בגמ' מדקתני כאילו עשאה בתוך הבית מה בית שצלתו מרובה מחמתו אף אילן שצלתו מרובה ופרכינן עלה וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי והא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר פירוש שאע"פ שהסוכה בעצמה צלתה מרובה מחמתה כמו שכתבתי במשנתנו אפ"ה כיון שצל האילן שהוא פסול עומד למעלה הרי הוא מבטל צל סכך כשר שהוא למטה ממנו שהרי אינו משמש כלום כיון שהעליון מיצל עליו ונמצא שמצטרף הכא סכך פסול של אילן עם סכך כשר שאינו תחת האילן שבשניהם נעשית הסוכה צלחה מרובה מחמתה וראוי שתפסל עד שיהא צל האילן מעט כל כך דבלאו סכך שתחתיו יהא צלתה של סוכה מרובה מחמתה אבל בלאו הכי מפסלא לא שנא קדם אילן לסוכה ולא שנא קדמה סוכה לאילן שלא כדברי קצת המפרשים דאמרי דכל שקדמה סוכה לאילן לא אמרינן בהו דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ומתרץ לה רב פפא בשחבטן כלומר שהשפילן לענפי האילן וערבן עם הסכך כשר דכל כי האי גוונא כיון שחמתו של אילן מרובה מצלתו מיבטיל ברובה מאחר שהכל מעורב אבל אילו היה צלתו מרובה מחמתו לא מיבטיל ברובה כיון שאין הסכך הכשר מועיל בסוכה כלום וא"ת ואמאי בעינן הכא רובא ולא סגי לה בפלגא (ופלגא) והא תנן לקמן בפרקין [דף טו.] המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשירה כלומר שממלא אותו הריוח בסכך כשר אלמא כל היכא דאיכא סכך כשר כפסול בשוה כשרה והכא נמי נימא הכי ולא ליבעי רובא נראה לי דהיינו טעמא משום דכל דבר שעומד בעצמו ואינו מעורב חשוב יותר ולפיכך אע"ג דאגמריה רחמנא למשה דבפלגא סגי לית לן למימר הכי אלא כשהמחצית המכשיר עומד בעצמו דחשיב אבל כשהוא מעורב שנתמעט חשיבות הכשר המתיר לו אף על פי שנתמעט גם כן חשיבות הפסול אין בכך כלום

מאחר שהמתיר מיגרע ומשום הכי בעינא הכא רובא ובודאי שאין בטול זה כבטול שאר איסורין שאין לך איסור שאדם יכול להתירו ולעמוד עליו שיהא בטל אלא כיון דאגמריה רחמנא למשה דבפלגא סגי והכא לא סגי ליה בפלגא לפי שנתמעט חשיבותו של מתיר מפני שנתערב אפילו הכי כל שיש רוב מן הכשר לא גרע מפלגא דכשר עומד בפני עצמו לפי שאין המיעוט מבטל חשיבות הרוב כך נ"ל:

דף ה.

ונמצא ג' דינין בדין סכך כשר ופסול האחד כשהאילן עומד על הסוכה שאפילו קדמה הסוכה וצלתה מרובה מחמתה ואין האילן צלתו מרובה מחמתו אפ"ה פסולה אא"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה אפילו לאחר שינטל כל מה שתחת האילן ושלא יהא מה שתחת האילן שיעור ד' טפחים במקום אחד בגדולה וג' בקטנה הא לאו הכי פוסל ואינו בטל לעולם מפני שעומד בפני עצמו וזהו שאמרו והא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר וזהו דין ראשון. והשני בשחבטן וערבן דאי איכא רובא סכך כשר ואין האילן צלתו מרובה מחמתו כשרה וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות סוכה וראוי לחוש לדבריו. השלישי כשנתן סכך כשר בפני עצמו וסכך פסול בפני עצמו שאם הם שוים ואין במקום אחד שיעור סכך פסול כשרה וזו היא ששנינו המקרה סוכתו בשפודים או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה:

סוכהן על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה. בגמרא מפקינן לה מדכתיב בסוכת תשבו שבעת ימים ולא בסוכה שתחת הסוכה דחדא משמע דבסכת כתיב:

ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה. מפרש' לה בגמרא דלאו דוקא דיורין אלא שאם אין קרקעית העליונה יכולה לקבל כרים וכסתות להדיא שלא ע"י הדחק לא חזיא לדירה ולא מקריא סוכה ומשום הכי לא מפסלא תחתונה משום סוכה שתחת סוכה דעליונה כמאן דליתא דמיא. ואמרינן נמי בגמ' דת"ק מודה לר' יהודה דאי אין קרקעית של עליונה יכולה לקבל כרים וכסתות כלל דעליונה כמאן דליתא דמיא והתחתונה כשרה לא נחלקו אלא ביכולה לקבל כרים וכסתות דעליונה ע"י הדחק דרבנן סברי דבהכי סגי לה ועליונה כשרה והתחתונה פסולה ואזדו לטעמייהו דסברי דסוכה דירת עראי בעינן ורבי יהודה סבר דלא חשיבא עליונה סוכה להכשירה ולא לפסול חברתה עד שתהא ראויה לקבל כרים וכסתות שלא ע"י הדחק דאזדא לטעמיה דסבר סוכה דירת קבע בעינן וזהו שכתב ה"ר אלפסי ז"ל כשפסק ברישׁ פרקין באוקימתיה דרבא דסבירא ליה דפלוגתייהו דר' יהודה ורבנן בסוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים

אמה בדירת עראי תליא וכתב הרב ז"ל דסוגיין בענין סוכה על גבי סוכה כוותיה דרבא שייכא וכדפרישנא:

דף ה:

וגרסי' עלה בגמ' וכמה יהא בין סוכה לסוכה ותפסל התחתונה אמר רב הונא טפח שכן מצינו באהל הטומאה טפח ורב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו ד' שלא מצינו מקום חשוב פחות מד':

ושמואל אמר י' כהכשרה כך פסולה:

ולענין הלכה מסתברא דהלכתא כשמואל דהא רב דימי משמייהו דבני מערבא מפרש מתניתין אליביה בגמרא ולא עוד אלא אפילו תימא דהא דרב דימי מימרא באפי נפשה היא אפ"ה כיון דמסקינן דבעו רבנן שתהא יכולה לקבל כרים וכסתות ע"י הדחק מכלל דבעו שתהא ראויה לדירה ובלאו גבוה י' אי אפשר והר"ז הלוי ז"ל ארכבה אתרי רכשי דפסק כרבה בר רב הונא ורב חסדא דאמרי ארבעה ופסק כרב דימי שתהא יכולה לקבל כרים וכסתות והא לא אפשר שתקבל כרים וכסתות בד' טפחים גובה והוא ז"ל הביא ראיה לדבריו לפסוק כרבה בר רב הונא ורב חסדא דאמרי בארבע מדקיימא לן בסמוך נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה שהיא פסולה כרב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי הכי דתרוייהו בחד טעמא שייכי. והא ודאי ליתא דמה ענין זו אצל זו התם כיון דמופלגים מן הסכך ד' חשיבי באפי נפשייהו הלכך ממעטי אוירא או פסלי משום סכך פסול אבל הכא דמפסלה לתחתונה משום סוכה שתחת סוכה דילמא בטפח סגי ליה לעליונה כאהלי טומאה כדאמר רב הונא או דבעי י' דכהכשרה כך פסולה וכדאמר שמואל הלכך לא שייכי אהדדי ונהי דבההיא דהתם קי"ל כוותייהו משום דרב נחמן דפליג עלייהו יחידאה הוא אפ"ה בהא דהכא קי"ל כשמואל וכטעמא דאמרי':

וגרסי' תו בגמ' בענין סוכה ע"ג סוכה [דף ט:] אמר רבה פעמים ששתיהן כשרות פעמים ששתיהן פסולות פעמים שתחתונה כשרה ועליונה פסולה פעמים שעליונה כשרה ותחתונה פסולה. ומפרשי' להנך גווני בגמ' ואמרי' עלייהו פשיטא והדרי' תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריכא ליה וכגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה ועליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימא תחתונה בתוך כ' פירוש דכיון דעליונה חמתה מרובה מצלתה לא שמה סוכה ולא מפסלה תחתונה משום סוכה שתחת סוכה הלכך כיון דקיימא תחתונה בתוך כ' אע"ג דקיימא עליונה למעלה מכ' כשרה ואמרינן עלה דאצטריך לאשמועינן הכי דלא אמרינן הא קא מצטרף סכך פסול שהוא למעלה מעשרים

בהדי סכך כשר של סוכה התחתונה כדאמרינן לעיל גבי אילן וטעמא דמילתא משום דלא אמרי' הכי אלא במחובר שפסלותו מחמת עצמו אבל בלמעלה מכ' כיון שאין פסלותו מחמת עצמו לא וה"ר אלפסי ז"ל לא חשש לכתוב זה כפי הגירסא והפירוש שפירשנו לפי שגדולה מזו כתב למעלה [דף ל.] היתה גבוהה מכ' והוצין יורדין לתוך כ' אם צלתה מרובה מחמתה כשרה ולא אמרי' שעיקר הסכך שהוא למעלה מכ' אמה יצטרף לפסול זה הסכך של הוצין ואע"פ שצלתו מרובה מחמתו כ"ש בהא דר' ירמיה שחמתה מרובה מצלתה ובמס' עירובין פ"ק [דף ג.] נמי אמרי' מקצת סכך בתוך כ' ומקצתו למעלה מכ' כשרה חלל סוכה תנן ומצטרף נמי להכשר הואיל וסוכה אחת היא דע"כ הויא לה צלתה מרובה מחמתה כדמפרש התם ואי הוה מיקרי סכך פסול הויא לה כהדלה עליה את הגפן שפסולה הא למדנו שכל למעלה מכ' לאו סכך פסול הוא ואינו מצטרף לפסול ופעמים שמצטרף להכשר:

אבל יש לרש"י ז"ל גירסא אחרת כאן שהוא גורס היכי דמי כגון שתחתונה צלתה מרובה מחמתה ועליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימי תרוייהו בתוך כ' שהוא ז"ל סובר דאי קיימא עליונה למעלה מכ' אמרינן בה מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר כדאמרינן במחובר והוא ז"ל גורס תחתונה כשרה ועליונה פסולה איצטריך ליה מהו דתימא נגזור דילמא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר קמ"ל ופי' דאע"ג דתרוייהו סכך כשר נינהו כיון דתרוייהו בתוך כ' מ"ד דנגזור ונפסלינהו דילמא הויא עליונה למעלה מכ' דמצטרף פסול בהדי סכך כשר קמ"ל דלא גזרינן ולפי דבריו ז"ל הא דלא אמרינן בההיא דפ"ק דעירובין דמקצת סכך למעלה מכ' ובההיא דלעיל דהוצין יורדין להצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר [לפסול] התם היינו טעמא משום דחד סככה הוא אבל בתרי סככי כי הכא אמרינן דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ואין ספק שאילו היה גורס הרב אלפסי ז"ל כגירסתו של רש"י ז"ל שהיה לו לכותבה בהלכות:

מתני' פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר. שלא יהו עלין וקסמין נושרין על השלחן וסדין דבר המקבל טומאה הוא ופסול לסכך כדלקמן ואומר ר"ת ז"ל דסוכה שהיא מסוככת כהלכתה שוב אינה נפסלת אפילו משום סוכה שתחת האילן דמוכח לה מדתנן לקמן [דף יא.] הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסכך על גבה פסולה דמשמע דדוקא בשקדם האילן לסוכה אבל קדמה סוכה לאילן תו לא מיפסלא ולפיכך פירש מתני' דהכא דפירש עליה סדין כשהסדין מסייע להכשר הסוכה וליכא למימר דמתני' בשחמתה מרובה מצלתה מיירי דא"כ מאי קמ"ל ועוד דדומיא דפורס ע"ג הקנוף קתני דמיירי בשצלתה מרובה מחמתה לפיכך הוא ז"ל פי' פירס עליה סדין

כדי שלא תתייבש מפני החמה ותהא חמתה מרובה מצלתה ונמצא שקיומה והכשרה ע"י הסדין שאינו מניחה להתייבש וכן תחתיה מפני הנשר היינו שלא יפלו עלין ותהא חמתה מרובה מצלתה אבל חולקין עליו ומפרשין מתניתין דהכא כפשוטה אע"פ שאין הסדין מסייע להכשר סוכה כלל אלא שפירסה עליה כדי שלא תכנס בה החמה אפ"ה פסולה והכי מוכח בגמרא וההיא דהדלה עליה את הגפן וכו' לא מכרעא וכמו שאכתוב עליה בס"ד:

דף ו.

גמ' אמר רב חסדא לא שנו אלא מפני הנשר. דשוייה סכך להגין הלכך כיון דמקבל טומאה פסולה:

אבל לנאותה. לאו שם סכך עליו וכשרה:

בקרמין. שציורן מעשה אורג:

ובסדינין המצויירין. שצורתן בולטות מעשה רוקם:

יינות שמנים. נתונים בכוסות של זכוכית לנוי:

הכל לפי תנאו. וכגון דאמר איני בודל מהן כל בין השמשות של עיו"ט הראשון דלא חלה קדושה עלייהו והכי מוקמינן לה במסכת ביצה בהמביא [סי' תתקט] וכבר כתבתי שם שלפי דרכו של הרב אלפסי ז"ל אפילו בעצי סוכה נמי כי אמר איני בודל מהם שרי לאשתמושי בהו בחולו של מועד או ביו"ט אם נפלה אבל יש שם דעת אחרת דבסוכה לא מהני תנאה כלל אבל בנויין מהני ומיהו דוקא באומר איני בודל שלא בטלם לגבי סוכה מעולם אבל מתנה ואומר לכשארצה אטול לא מהני דכיון דבטלן פעם אחת לגבי סוכה הוו להו כסוכה ולא מהני בהו תנאה ועצי סוכה דמתסרי אף דפנות בכללם שאף הם צריכות להכשר סוכה ומיהו אם אחר שעשה השיעור הצריך מן הדפנות ונשלם הכשר הסוכה ואחר כך הוסיף דופן משמע דלא מתסרא אבל עשאן לארבעהן סתם כולן אסורות ומוקצות:

מנימין עבדיה דרב אשי איטמיש כותנתיה במיא. נשרה במים:

והא חזו דרטיבאי. שהיא לחה ומוכחא מילתא דלנגבה שטחוה ולא לסכך:

לכי יבשה קאמינא לך. דתשקלה:

ומהא שמעינן דכל דלצורך הבגד ה"ל כלנאותה וכשרה דהא לא א"ל דלשקלה אלא מפני מראית. העין ולכי יבשא. בלחוד אבל כי רטיבא לא אלמא לא איפסלה סוכה מדינא והכי נמי מוכח בירושלמי דאמרינן כל שלא עשה מפני הנשר כשר ובכלל זה לנאותה

לצורך הבגד אבל אחרים אומרים דלצורך הבגד לא בטיל לגבי סוכה ופוסל אותה ומאי דשרי רב אשי בדרטיבא הני מילי שלא בשעת אכילה ושתיה ושינה שאין משתמשין שם ואמר דלישקלה כי יבשה דלא לימרו שביק לה התס אפי' בשעת אכילה ושינה אבל כי רטיבא לא אתו למימר הכי שאין דרך להשתמש שם מפני המים שמטנפין מן הבגד וראוי להחמיר לענין מעשה ומ"מ מדאמר ליה שקלה כי היכי דלא לימרו מסכך בדבר המקבל טומאה משמע שלא פירוש של רבינו תם ז"ל דאם איתא דכל שאינו מסייע להכשר סוכה מותר לפרוס עליה סדין ובהאי עובדא ודאי לא הוה מסייע א"כ אמאי חייש שהרואין יהיו סבורין לומר שהיה מסייע בהכשר הסוכה אלא ודאי בכל ענין פוסל:

איתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ארבע. שרחוקין מן הסכך ארבעה טפחים:

פסולה. דכיון שרחוקים ארבעה טפחים מן הסכך חשיבי באפי נפשייהו ולא בטלו לגבי סכוך ומדקאמרי לה סתמא משמע אפילו בשחמתן מרובה מצלתן והרא"ה ז"ל לא כתב כן:

מותר לישן בכילה בסוכה. לפום מאי דאיתמר בגמרא מסתברא דג' דינין הם כילה ונקליטין וקנופות כילה דלא קביעא לא מתסרא אלא היכא דאיכא תרתי לריעותא שיש לה גג וגבוה עשרה ונקליטין קביעי טפי מכילה ואע"פ שאין להן גג כל שהן גבוהין עשרה אין ישינין תחתיהן אע"פ שלא נראה כן מדברי הרב אלפסי ז"ל שהכשיר [למעלה] לנקליטין סתם ומשמע אע"פ שגבוהין י' וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות סוכה אבל זה אינו מחוור והארכתי בזה בחידושי קנופות דקביעי ויש להם גג אפי' אין גבוהין עשרה אין ישנים תחתיהן:

מתני' הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס. (הדלה) [קיסום] הוא [אירה בלע"ז והוא גדל] כגפן:

פסולה. שאין מסככין במחובר דאמר מר באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר:

הרבה מהן. ובטלין ברוב:

או שקצצן. אף לאחר שסככה בהן ולא אמרינן תחילת עשייתן בפסול ופסולה:

וגידולו מן הארץ. למעוטי עורות בהמה וכיוצא בהן ואפילו לא מקבלי טומאה כלל כגון שמחוסרין מלאכה. ומדקתני הדלה ואח"כ סכך מוכיח רבינו תם דדוקא כי האי גוונא שתחילתה בפסול דתו לא מכשרא בסכך כשר אבל כל שתחלתה בכשרות אע"פ שאח"כ הדלה עליה את הגפן תו לא מפסלא דאי לאו הכי ליתני סכך ואח"כ הדלה וכ"ש הדלה ואח"כ סכך ולאו ראיה היא דמתני' תרתי קתני הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת או

סכך על גבן כלומר בין שקדם הסכוך כדקתני הדלה עליה בין שקדם האילן וסכך עליו פסולה ואפילו חבטן בדליכא רובן ואם היה הסכך כשר הרבה מהן וחבטן כדאוקימנא לעיל כשרה באיזה מהן שקדם:

גמ' אוקימנא כשחבטן. פירשתי למעלה:

וצריך לנענע. כדי שיהא נעשה לשם סוכה נ"ל דלשם סוכה דקאמר ודאי לאו דוקא דלא בעינן סוכה לשמה אלא משום תעשה ולא מן העשוי אתינן עלה והכי מוכח בגמרא והכי קאמר דנהי דאין צריך לחזור ולסתרה כולה אבל צריך הוא לנענע קצת מה שהיה בתחילה מחובר לאחר שנקצץ ואי לאו פסולה משום תעשה ולא מן העשוי דהכי משמע סוכה תעשה כשאתה עושה אותה תהא ראויה לסוכה ומיהו נענוע קרוב לסתירה שמגביה כל אחד לבדו ומניחו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו ולא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן לסגי בהכי לאפוקי משום תעשה ולא מן העשוי:

דף ו:

וכן לענין ציצית נמי היכא דתלאן וקשרן. שתחב בכנף חוט אחד כפול לארבעה ועודנו חוט כפול ועשה כל הגדילין והקשרים ונמצא שעשויה בפסול שאין בה אלא חוט אחד ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהן ונעשין שמונה חוטין פסולה משום תעשה ולא מן העשוי שהרי בפסול נעשית ולא אמרינן פסיקתן זו היא עשייתן [אבל] ודאי תלאן ואחר כך פסקן וקשרן כשרה והכי מוכח בגמרא:

בפסולת גורן ויקב הכתוב. מדבר. דכתיב באספך מגרנך שאתה אוספו ונוטלו מן הגורן הגורן הוא האוכל ומה שאתה אוסף ובורר מתוכו הוא הפסולת:

צאו ההר. פסוק הוא בעזרא (נחמיה ח'):

לעשות סוכות. ולא הזכיר כאן אלא דבר שאינו מקבל טומאה וגדולו מן הארץ:

היינו הדס היינו עץ עבות. מהו זה ומהו זה להזכיר שניהם במקרא הלא אחד הם שהדס הוא עץ עבות על שס שעליו מורכבין זה על זה כמו עבותות ושרשרות:

הדס שוטה. שאינו כשר ללולב שאין עבותו עשויה של שלשה עלין:

מתני' חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין. זרדין עשבים שאינם ראוין לאכילה:

אין מסככין בהן. משום דגזרינן אטו הניחן על מנת ליבשן ונמלך עליהן לסכוך כדאיתא בגמ' ואע"ג דקתני אין מסככין בהן דמשמע לכתחלה אין הכי נמי דאפי' דיעבד פסולה והכי מוכח בגמרא אלא דתנא הא לישנא לאשמועינן דאפי' במסכך לכתחלה לשם סוכה עסקינן ואפ"ה מתסר משום גזירה ומוכחא בגמ' דלא מקריא חבילה למגזר בה הך גזירה

בפחות מג' ואפי' ר' יהודה דלית ליה גזירת תקרה כדאיתא לקמן במתני' דמסככין. בנסרים הכא בהך גזרה דחבילה מודה דהא שכיחא וההיא לא שכיחא דלא עביד איניש לישב בסוכת תקרה של נסרים שבנאן לביתו ולשהותן בלא מעזיבה:

ואם התירן כשרות. דכיון דלא אסירי אלא משום גזירה דחבילה וכשהתירן לא מיחלפי שאין אדם מיבש חבילה מותרת:

וכולן כשרות לדפנות. וכולן הפסולין ששנינו לסכך כשרים לדפנות דכל סוכות הכתוב סכך במשמע דדופן לא איקרי סוכה ודנפקי לן בגמרא [דף ו:] דפנות מבסוכת בסוכת בסוכות מייתורי דקראי ילפי' ולא ממשמעות' הלכך סוכות תעשה לך מגרנך ומיקבך אסככה הוא דקאי:

גמ' פעמים שאדם בא מן השדה. כל ימות החמה:

ומניחה על גבי סוכה. שיש לו כל ימות השנה למקנהו ומניח החבילין שם ליבשן ולא לסכך וכשמגיע החג גזור רבנן שמא נמלך עליהן לסכוך:

והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי. בפסול כזה שנסכך שלא לשם סכך אפילו לצל אלא ליבש ואין שם סוכה עליו הלכך גזור רבנן שלא יסככו בחבילין אפילו מטילין עליה לשם סוכת החג גזירה משום חבילין דכל השנה ואיכא מאן דאמר דאע"ג דאסור לסכך בתחלה בחבילין אפ"ה חבילה שהניחה ליבשה אם נענעה כשרה כדמוכח לקמן גבי נסרים דאע"ג דלכתחלה אין מסככין בנסרים אפ"ה בסוכה שהיא עשויה כבר סגי ליה בפקפוק דכיון דמחזר עליה לבטלה ליכא למיגזר שמא ישב בסוכה של תקרה אחרת שהיא עשויה כבר. [זהו פרש"י]:

אמר רב יהודה סככה בחיצים. בית יד של חצים:

זכרים. כעין שלנו שחוחבין אותן בבית קבול של חץ:

כשרה. דאע"ג דכלים נינהו פשוטי כלי טץ אינן מקבלין טומאה ואע"ג דאיכא פשוטי כלי עץ שמקבלין טומאה מדרבנן הני לא מקבלי טומאה אפי' מדרבנן וכבר כתבתי בפרק המוכר את הבית מה הן אותן פשוטי כלי עץ שמקבלין טומאה מדאורייתא ומה הן אותן שאין מקבלין טומאה אלא מדרבנן ומה הן אותן שטהורין לגמרי:

בנקבות פסולה. שיש נקבים בראשם והחץ עשוי כמרצע ונכנס לתוך הנקב והוו להו מקבלים שבכלי עץ וראוים לקבל טומאה ואע"פ שהיא עשוי להתמלאות מלוי עולם שלא להתרוקן עוד שמיה קבול:

סככה באניצי פשתן פסולה. פרש"י ז"ל שכן ראוי לטמא בנגעים כדאמרינן בפרק במה מדליקין (דף כז:) האונין של פשתן משיתלבנו ופירוש אניצי לאחר שהן מתוקנין במסרק

ונקראין סירי"ש אלמא דס"ל שהפשתן עצמו מטמא בנגעים קודם טויה ולפי' אתיא שמעתין כר"י דפלוגתא היא במסכת נגעים פי"א ומייתינן לה בפרק במה מדליקין (דף כז:) דתנן שתי וערב מטמא בנגעים מיד דברי רבי מאיר ר"א בשתי משישלק והערב מיד והאונין של פשתן משיתלבנו אבל הדבר קשה היאך פשתן מטמא בנגעים לשום תנא והא שתי וערב כתיב ועוד דא"כ נמצא ר"י מיקל טפי מדר"מ בשתי ומחמיר באונין וכ"ת באונין לא פליג ושמעתין ככ"ע אתיא אכתי קשיא דמאחר שנראה לטמא בנגעין כשהן אונין היאך הוא יוצא מידי טומאה כשנטוה עד שישלק ועוד יש שם באותה סוגיא הוכחה שאין הפשתן [שאינו נטווה] מטמא בנגעים לפיכך נראה כמו שמפורש בערוך דאונין מטוה של פשתן ושתי וערב דקאמר ר"י היינו בצמר שניכר בו מהו שתי ומהו ערב שזה טווי כלפי היד וזה טווי כלאחר יד אבל בפשתן הכל שוה ואינו ניכר ומשום הכי קאמר דאונין של פשתן משיתלבנו ודאמרי' בפ"ק דע"ז (דף יז:) דאייתו ליה לר' אלעזר תרי קיבורי ואמרי ליה הי דשתיא והי דערבא בשל צמר היה שהדבר ניכר או אפשר שלבקי כגון מן של טרסיים אף בפשתן הוא ניכר בין שתי לערב ואניצי פשתן דקאמרינן הכא היינו ודאי שהפשתן אינו טווי כדאמרינן במסכת נדרים (לד סו:) בפ' פותחין שמא שערה נאה דומה לאניצי פשתן ושמעתין נמי מוכחא הכי דמספקא לן בגמרא בתייר ולא דייק ודייק ולא נפיץ מכלל דדייק ונפיץ פשיטא ליה דפסולה דהיינו אניצי פשתן ואע"פ שאינן מטמאים בנגעים הואיל וקרוב הוא לטוותן גזרו בהו רבנן לפסלן לסכך כדאשכחן לקמן בגמרא דאיכא דפסיל נסרין משופין משום גזירת כלים ואפילו מאן דמכשר התם מצי פסיל הכא והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' סוכה כתב דהיינו טעמא דפסולה מפני שהפשתן נשתנית צורתו וכאילו אינו מגדולי קרקע וכתב עליו הראב"ד ז"ל טעם אחר יש לנו בזה מפני שאניצי פשתן ראויין ליתן אותם בכרים וכסתות והרי הן מקבלין טומאה על ידי דבר אחר ולא גרעי מבלאי בגדים:

דף ז.

כיתנא דלא דייק. במכתשת:

ולא נפיץ. במסרק ואע"ג דבגמרא מסתפקא לן כל היכא דתייר אע"ג דלא דייק ולא נפיץ כיון דמדרבנן בעלמא הוא וכדכתיבנא נקיט לה הרב אלפסי ז"ל לספיקא ולקולא:

שוצי ושוצרי. מיני עשבים:

מסככין בהן. שאינו מאכל אדם לקבל טומאה:

דסני ריחייהו. מבאיש ריחם וכיון דמשום הכי הוא מסתבר דאף לדפנות פסולין:

היזמי והיגי. מיני [סנה]:
דנתרי טרפייהו שנושרין עלין שלהן:
האי אפקותא דדיקלא. מוצא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יוצאין בו דוקרנין הרבה סביב:
ואע"ג דאגידי. שמחוברין הענפים האלו יחד ודמי לחבילים דאמרינן אין מסככין בהן:
ואע"ג דהדר אגיד להו. איהו הענפים מלמעלה כדי להשכיבן מפני שמתפצלין לכאן ולכאן ואין סותמין הנקב:
אגד דחד לא שמיה אגד. כל דבר יחידי שמחובר יחד האוגדו בפני עצמו אינה אגודה עד שיתן דבר אחר עמו ואוגדו יחד ואם תאמר והיכי מסקינן הכא דאגד בידי שמים לא שמיה אגד והא גבי פרה דבעינן אגודת אזוב כדאיתא. בגמ' ואפ"ה תנן במסכת פרה (סוף פי"א) כל אזוב שיש בו ג' קלחים מפסגו ואוגדו פסגו ולא אגדו אגדו ולא פסגו לא אגדו ולא פסגו כשר וי"ל דמדינא אין ה"נ דשמיה אגד אבל חבילי קשין וחבילי עצים חומרא מדבריהם. הוא שהחמירו בהן משום גזירת אוצר הלכך ליכא למיגזר אלא כמין אוצר דהוי אגד בידי אדם ועוד שכיון שאינו אלא מדבריהם הקלו לומר דאגד בידי שמים לא שמיה אגד:
הני אסורייתא דסורא. חבילי קנים שהיו עושים למכור בשוק שמוכרין אותן במנין:
ואע"ג דאגידן למנינא בעלמא הוא דאגידן. דכיון דמדינא כשר לסכך בו אלא משום גזירה דפעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על כתפו ומניחה ע"ג סוכה ליבשה כדאי' לעיל בכה"ג דלא עביד לה על דעת חבילה לא שייך למגזר:
הני צריפי דאורבני. חבילות שעושים מערבה וראשיהן הגסין לצד אחד וראשיהן הדקין לצד אחר ודרכן לקשרן בשני ראשיהן:
כיון שהתיר ראשי מעדנין שלהן כשירה. קשר שבראשן הגם שהוא עיקר:
והא אגידי מתתאי. בצד האחד לצד ראשיהן הרכין:
אמר רב פפא דשרי להו. וקמ"ל שאע"פ שהן נראין עדיין כקשורין מצד שהן מחוברין זה טם זה כדרך עצים שעשו מן חבילות אפ"ה כיון שהותרו הקשרים הותרו לאלתר:
רב הונא אמר כל אגד שאינו עשוי לטלטל לא שמיה אגד רב הונא מהדר לפרוקי מאי דפרכינן והא אגידי מתתאי דלעולם דלא שרי להו מתתאי דכיון שהתיר הקשר שבראשה הגם סגי ומשום דקשירה מצד אחד אינו כל כך חזק שיתקיים אם יטלטלו החבילה וכל כי האי גוונא לא שמיה אגד:
גרסי' בגמ' [דף יג:] **ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח**. פירוש חזרת ועולשין תמכא וחרחבינא פוסלין בסוכה משום אויר פירוש כשיעור שאויר פוסל

בה דהיינו שלשה טפחים כדאמרינן לקמן ולא משערין להו לפסול כשיעור סכך פסול דאוכל הראוי לקבל טומאה הן וסכך פסול אינו פוסל אלא בד' טפחים באמצע ומן הצד בד' אמות אלא כאויר דיינין להו לחומרא ואמרינן מאי טעמא כיון דלכי יבשי פרכי ונפלי כמאן דליתנהו דמו פירוש מחוך שהן דקות מאד ומינה דכל דבר העשוי להתיבש בתוך שבעה עד שתהא חמתו מרובה מצלתו אף מעכשיו היא פסול:

וגרסי' תו בגמרא סוכי תאנים ובהן תאנים פרכילין ובהן ענבים קשין ובהם שיבלים מכבדות ובהן תמרים אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה ואם לאו פסולה פירוש דלא בעינן שיהא פסולת מרובה על הידות ועל האוכלין אלא במרובה על האוכלין בלחוד סגי ומסקנא דגמרא דקוצר לסכך אין לו ידות כלומר שאין הידות מקבלות טומאה הלכך סגי בפסולת מרובה על האוכלין אבל אם קצרן לאכילה ונמלך עליהן לסכך כיון שקצרן לאכילה נחתא להו תורת ידות ותו לא סלקא דמחשבה גרידא אינה מוציאה מידי מחשבה קמייתא הלכך בעינן בכי האי גוונא שיהא פסולת מרובה על הידות ועל האוכלין ומיהו [דף יד.] אם בססן כלומר שדשן לידות בכה"ג סליק תורת יד מינייהו וכל שהפסולת מרובה על האוכלין כשרה:

מתני' מסככין בנסרים. בגמרא מפרש מאי פלוגתייהו:

דף ז:

נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים [כשרה. ואין ישנים תחתיו דנסר רחב ארבעה] סכך פסול כדאמרינן בגמ' לרב אליבא דר"מ ולשמואל אליבא דדברי הכל וסכה כשרה וכגון דיהביה אצל דופן וסכך פסול אינו פוסל מן הצד אלא בד' אמות דאמרינן דופן עקומה:

גמ' מחלוקת בנסרים שיש בהן ארבעה. שרוב תקרות הבית עשויות מהן דר"מ דפסיל אית ליה גזרת תקרה אי מכשרת בהו אתו למימר מה לי לסכך באלו מה לי לישב תחת תקרת הבית שאף הוא בנסרים מקורה וההיא ודאי פסול מדאורייתא דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה:

אבל בנסרים שאין בהן ארבעה. שאין רוב תקרות עשויות מהן לא גזרו בהו:

ושמואל אמר בשאין בהן ד' מחלוקת. ורבי מאיר חייש למיעוטא שיש מיעוט שעושין תקרה מהן:

אין בהן ארבעה. פוסל ר"מ:

ואפילו בפחותה משלשה. בתמיה והא קנים בעלמא נינהו ואם כן במאי מכשר:

אמר רב פפא. הכי קאמר שכל שיש בהן ארבעה דברי הכל פסולה וכו':
שיעור מקום. דאין רשות בפחות מארבעה:
לא גזרינן. משום תקרה דלא חשיבי לעשות תקרה מהן:
כיון דנפקי מתורת לבוד. שאם היה אויר במקום אחד מהם לא מצינן למימר לבוד חשיבי להיות דומות לתקרה וגזרינן כך פרש"י ז"ל והקשו עליו היכי אמרי' דרוב תקרות הבית עשויות מנסרים שיש בהן ארבעה והא אמרינן בפ' הבית והעליה [דף קיז.] מאי תקרה ר' יוסי בר' חנינא אמר קנים וסנאים ויסטני אמר ריש לקיש לווחין ולא פליג מר כי אתריה ומר כי אתריה אלמא אין רוב תקרות מנסרים שיש בהן ארבעה אלא אף מקנים ואין זו קושיא אצלי שהנוהגין בקנים מחברין וקושרין אותן עד שעושין מהן לוח מחובר יותר מד' ומיהו מאי דאמרינן מר סבר כיון דלית ביה שעור מקום לא גזרינן ומר סבר כיון דנפיק מתורת לבוד גזרינן לא אתי להאי פירושא שפיר דהל"ל מר סבר כיון שאין רוב תקרות בכך לא גזרינן ומ"ס כיון דמיעוטן מינייהו גזרינן בהכי לפיכך נראה משום דאין דרך סוכה אלא בעראי ולא בנסרין שיש בהן ד' הוא דגזרי' בהו גזירת תקרה ומש"ה אמרינן דמר סבר כיון דלית בהו שיעור מקום דרך הוא לסכך בהן דעראי הוא דאע"ג דרבי יהודה ס"ל דדירת קבע בעינן אפ"ה אין דרך לסכך אלא בדבר קל ומש"ה אצטריך להאי טעמא ומר סבר כיון דנפקא מתורת לבוד אין דרך לסכך בהן כדי לעשות הכירא בין סוכה לבית הלכך גזרינן:
תניא כוותיה דשמואל וכו' ומודה ר"מ [שאם] יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהן וכשרה. פי' אי בנסרים שאין בהן ד' אתא שפיר דכל שיש ריוח ביניהן כמותן ומניח פסל ביניהן דהיינו פסולת גורן ויקב הכשר לסכך בו כשרה כל הסוכה כדאמרינן לקמן בהמקרה סוכתו בשפודים או בארוכות המטה ואי בנסרים שיש בהן ד' כגון דיהיב נסר ופסל מהאי גיסא ונסר ופסל מהאי גיסא דהוו להו שני פסלים באמצע ומשתריא משום דופן עקומה לסכך פסול מן הצד אינו פוסל אלא בד"א ובהאי גוונא שוו ביה ר"מ ור' יהודה:
ומודה רבי יהודה. אע"ג דאיהו מיקל בשאין בהן ד' מודה הוא בנסר רחב ד' שאם נתנו מן הצד בסוכה שאע"פ שהיא כשרה על ידי דופן עקומה לא יישן תחתיו ותמהני אמאי נקט במן הצד אטו דינא דדופן עקומה [אתא הכא לאשמועינן ובמתני' נמי אמאי קתני לה הכא דהא דינא דדופן עקומה] לקמן קתני ליה במתני' [דף יז.] בבית שנפחת ונ"ל דרבותא אשמועינן דס"ד אמינא כי גזרינן גזירת תקרה ה"מ בסוכה שכולה נסרים ומפסלא כולה

דדמיא לתקרה אבל סוכה שיש בה שיעור הכשר סד"א לא גזרינן ביה גזירת תקרה ויהא מותר לישן תחת הנסר קמ"ל:

איתמר הפכן על צדיהן. להני נסרין שיש בהן ארבעה שסכך בהן ולא הטיל רחבו על הסוכה אלא השכיבן על חודן שהוא פחות מג':

פסולה. כדמפרש לקמן דכיון שיש שם פסול עליהן נעשו כשפודין של מתכת שפסולין לסכך בכל ענין שהפכן:

כשרה. דטעמא משום גזרת תקרה וכי האי גונא לא עבדי אינשי תקרה:

מתני' תקרה שאין עליה מעזיבה. סתם תקרה בנסרים שיש בהן ד':

מעזיבה. רצפה ודומה לו בלשון מקרא ויעזבו את ירושלים עד החומה בספר עזרא מלאוה עפר להחזיק החומה ודוקא נקט שאין עליה מעזיבה שאם היה בה מעזיבה לא הוה סגי במפקפק דמעזיבה ועפר סכך פסול נינהו דלאו גדולי. קרקע הן:

רבי יהודה אומר. בית שמאי ובית הלל נחלקו בדבר:

דף ח.

בש"א:

מפרשינן בגמרא דה"ק אע"פ שמפקפק אי נוטל אחת מבנתים אין אי לא לא משום דכיון שהם נסרים שיש בהן ארבעה גזרינן בהו גזירת תקרה ומיהו בנוטל אחת מבנתים סגי דלמ"ד סכך פסול פוסל באמצע בארבעה מתוקמא כגון דהוו שני פסלים באמצע ואין מן הדופן עד הפסל ד' אמות הלכך מתכשר זה מתורת דופן עקומה ולמ"ד לקמן. דסכך פסול בין באמצע בין מן הצד בד' אמות לא צריכינן להכי דלא פסלי נסרים שבנתים כיון דליכא שיעור פסול ביחד:

ובה"א או מפקפק או נוטל אחת מבנתים. דס"ל לב"ה לא גזרינן גזירת תקרה הלכך כל היכא דמפיק לה [מן תעשה ולא מן העשוי או במפקפק שסותר ומנענע כולו או בנוטל אחת מבנתים מהני דמפיק לה נמי] בהכי מתעשה ולא מן העשוי (סגי) ורבי יהודה לטעמיה דלית ליה גזירת תקרה ומש"ה אמר דסגי להו לב"ה במפקפק ור"מ דאית ליה גזירת תקרה מהדר ליה לרבי יהודה דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה אלא אפי' גב"ה מודו דאע"פ שמפקפק אי נוטול אחד מבנתים אין אי לא לא וכדפרישית לב"ש אליבא דר' יהודה הכי מפרשא מתני' אליבא דרב דאמר דר' יהודה לא גזר גזירת תקרה אפילו בנסרים שיש בהן ארבעה ומ"ש הריא"ף ז"ל טעמא דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי איתמר בגמרא אליבא דרב על הדרך שפירשתי ולשמואל דאמר דיש בהן ארבעה דברי

הכל פסולה טעמא דב"ה דסגי להו במפקפק אע"פ שסתם תקרה בנסרים של ד' הוא היינו טעמא משום דנהי שאם בא לסכך בהן לכתחלה לשם סוכה אפילו רבי יהודה פסלה משום גזירת תקרה הכא לב"ה סגי במפקפק דכיון שזו תקרה היתה וזה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי שהרי פקפק תו ליכא למגזר וב"ש אליבא דדברי הכל סבירא להו דאפילו כה"ג גזרינן זו היא שיטתו של רש"י ז"ל ולפי זה לא היה לו לריא"ף ז"ל לכתוב בהלכות מה שכתב טעמא דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי וכו' דהאי לישנא אליבא דרב אתיא וכיון שהריא"ף ז"ל פוסק כשמואל ביש בהן ארבעה דברי הכל פסולה היה לו לכתוב מאי דמסקינן בסוגיין אליבא דשמואל דבבטולי תקרה קא מפלגי כלומר שאע"פ שמסכך לכתחלה לד"ה פסולה בתקרה שהיא עשויה כבר במפקפק סגי מטעמא דכתיבנא ולפיכך נראה שהוא סובר ז"ל והיה מפרש שמועתנו בנסרים שהן צרין כ"כ שהיה מותר לסכך בהן לכתחלה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה מיהו מתוך שהתקרה היתה עשויה בהן כבר שייכא בהו גזירת תקרה בר מפסולא דאורייתא דאית בהו משום תעשה ולא מן העשוי וב"ה סברי דמפקפק או נוטל אחת מבנתים כל חד מהני סגי דכי היכי דמפיק לה מן תעשה ולא מן העשוי מפיק לה נמי מגזירת תקרה וב"ש אליבא דר' יהודה ור"מ אליבא דדברי הכל סברי דנהי דמפקפק מפיק לה מן תעשה ולא מן העשוי לא מפיק לה מגזירת תקרה לכך אי נוטל אחת מבינתים אין אי לא לא ולפי שטה זו היה אפשר לו לרב אלפסי ז"ל להביא מאי דאיתמר בגמ' מעיקרא אע"ג דאיתמר אליבא דרב משום דלשמואל נמי בהכי סגי ליה דכל דמפיק ליה מתעשה ולא מן העשוי לב"ה מפיק ליה נמי מגזירת תקרה ועוד יש בה דקדוקי דברים וכתבתים בחדושי:

מתני' המקרה סוכתו בשפודין. כמו שאנו עושין שמסדרין כלונסות תחילה בסכך ונותנין פסל עליהן ושפודין מקבלין טומאה:

או בארוכות המטה. שאע"פ שאינה מטה שלימה פסולין לסכוך דהא אמרי' בגמרא דסככה בבלאי כלים כיון דמכלים שלמים אתו פסולה:

אם יש ריוח ביניהן כמותן. ומניח באותו ריוח דברים הראוים לסכך כשרה וסגי לן בריוח ביניהן כמותן בצמצום אע"ג דסכך פסול ככשר אליבא דרב פפא דאמר בפ"ק דעירובין [דף טו:] דפרוץ כעומד מותר ומיהו אמרינן בגמרא משום דאי אפשר לצמצם ולמלאות כל הריוח שלא ימצא בו אויר כלל [אם לא] בענין שאם היו השפודין נתונין שתי שיתן ערב הסכך כשר דבכי האי גוונא כיון שנותן ראשו אחד על שפוד זה וראשו אחד על שפוד זה הרי נתמלא כל הריוח שביניהן והרב אלפסי ז"ל שלא הזכיר זה אפשר שהיתה

לו גירסא אחרת והיא גירסת רש"י ז"ל וכמ"ש בחדושי ומיהו כי אמרינן דאם יש ריוח ביניהן כמותם כשרה דוקא בשאין ברוחב הסכך פסול ד' אבל כשיש ברחבו ד' פסולה דסכך פסול באמצע פוסל בארבעה ולדעת מי שסובר דאפילו בפחות מד' כל היכא דהוי ג' אין ישנין תחתיו כיון דקתני סתמא כשרה ומשמע כל הסוכה ע"כ בשאין הסכך פסול רוחב שלשה עסקינן ושפודין וארוכות המטה הכי איתנהו אבל אי הוי מג' ועד ד' נהי דסוכה כשרה אפ"ה אין ישנים תחתיו ולדברי הר"ז הלוי ז"ל שהוא סובר דכל פחות מד' ישינין תחתיו לא צריכינן לאוקמי מתני' אלא בשאין הסכך פסול רחב ארבע:

החוטט בגדיש לעשות לו סוכה. שהחוטט שם ונמצאת סוכה עשויה מאליה אינה סוכה משום תעשה ולא מן העשוי דהא איהו לא עבדה לסכך:

דף ח:

גמ' ל"ש אלא שאין שם חלל טפח במשך ז'. שמתחלה כשהגדיש לא היה שם חלל טפח גובה במשך ז' באורך ורוחב שבעה טפחים כשיעור סוכה ואחר כך הגדיש על אותו חלל דעכשיו נעשה סכך מאליו שלא היה עליו שם סכך מתחלה אבל יש שם חלל טפח אהל הוא ונמצא שיש שם סכך על אותו גדיש כשעשאה לשם סוכה או לצל וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה את החלל לשיעור גובה י' אין זו היא עשייתו שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי והרי היא כסוכה הפחותה מי' וחקק בה להשלימה לי' זהו ל' רש"י ז"ל ונראה מלשונו דה"מ כי חטיט ליה מלמטה למעלה דמשייר ליה לסכך כמו שהוא וחוטט למטה בקרקע הסוכה אבל אם חטט למעלה פסולה דסכך דמעיקרא ליתיה בעולם וסכך דהשתא אית ביה משום תעשה ולא מן העשוי ואיכא מאן דשרי משום דכל דבהדי סככ' אפילו סמיך טובא סכך הוי אלא דהשתא קליש ליה מלמטה הלכך שפיר דמי:

מתני' המשלשל דפנות מלמעלן למטן. כל מלמעלן למטן קרוי שלשול:

מלמטן למעלן. שהתחיל לארוג בערב סמוך לקרקע ומגביה והולך כיון שהגביה י' כשרה ואפי' אין מגיעות לסכך:

ר' יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה. דיו באריגת י' כך מלמעלה למטה דיו באריגת י' ואפי' גבוה מן הארץ הרבה כשרה ומדברי הרי"ף ז"ל נראה דקי"ל כרבנן ולפיכך כתבה סתם אבל יש מי שפסק כר' יוסי:

הרחיק את הסכך מהדפנות. לאו בגובהה קאמר אלא במשכה:

פסולה. דאוירא פוסל בג' אפי' מן הצד וכתב רש"י ז"ל ומכאן אני אומר ומפרש הא דאמרי' בסכך פסול שמן הצד דופן עקומה להכשיר עד ד' אמות היינו דחשבינן לסכך כאילו הוא מן הדופן ונעקם ונכפף למעלה ואיני מפרש רואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת סכך פסול ומגיע לסכך כשר דא"כ אפילו הרחיק היה לו לומר דופן עקומה:

גמ' מחצלת של קנים ארבעה ומשהו כו'. כל פחות מג' כלבוד דמי וקמ"ל דאמרינן תרי לבוד וכגון שהיתה גבוהה י' ואם גבוהה י"א צריכה מחצלת ה' ומשהו ואם גבוהה י"ב צריכה מחצלת ו' ומשהו אבל כל שהיא גבוהה מי"ג ועד כ' אמות עושה מחצלת ז' ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לקרקע ואע"פ שהסכך גבוה מהמחצלת לא איכפת לן כיון דאיכא מחיצה י':

פס ארבעה ומשהו. בסוכה העשויה כמבוי מיירי דאי בב' דפנות דעריבן אפי' בטפח שוחק וצורת פתח סגי אלא ודאי בסוכה העשויה כמבוי עסקינן ודוקא בפס ארבעה ומשהו דאיכא בעומד שיעור ראוי אבל בטפח ומשהו ומוקים ליה בי מיצעי פחות משלשה להך גיסא ופחות מג' להך גיסא ודאי לא סגי כיון דליכא בעומד שיעור ראוי דאם איתא דסגי לשמעי' הא והוי רבותא טפי אלא ודאי כדאמרי':

מתני' בית שנפחת וסכך על גביו. כל הגג נפחת באמצע רחוק מן הדפנות לכל צד וסכך על הפחת באמצעו ונמצאת תקרת הבית שהיא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי מפסקת בין דפנות לסכך כשר:

אם יש בין הכותל ולסכוך ד' אמות פסולה. דבד' אמות לא נאמר הלכה למשה מסיני דופן עקומה אבל בפחות מד' כשרה הלמ"מ:

וכן חצר המוקפת אכסדרה. שיש אכסדראות סביבותיה וסכך מאכסדרה לאכסדרה ודפנות החצר רחוקות מפי תקרה חיצון של אכסדרה:

סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו. כגון שהוא מקבל טומאה וכולהו הני תלת בחד טעמא שייכן ובגמרא מצרכינן להו:

גמ' אמר רב הונא אמר שמואל סכך פסול באמצע פוסל בארבעה. כלומר שאם הוא באמצע הסוכה מפסיק בין דופן האמצעית למה שהימנה ולהלן משם ואילך פסול אבל אם יש בין דופן האמצעי וסכך פסול ז' טפחים פשיטא דמה שביניהם כשר וסלק מכאן ואילך כמי שאינו:

והלכתא בהא כשמואל יש חולקין על הרב אלפסי ז"ל דבין באמצע בין מן הצד בארבע אמות והרמב"ן מכריע כדברי הרב אלפסי משום דסוגיין בכולהו תנויי דאמרי' דופן

עקומה ואי כרב דאמר דאפילו באמצע בד"א דופן עקומה למה לן ואני חוכך על הכרעתו וכתבתיו בחדושי:

וה"מ בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים. דכיון דליכא בסוכה אלא ז' בעינן שלא יהא בה מסכך פסול ג' דנפיק מתורת לבוד:

ולענין לישן תחתיו דעת הר"ז הלוי זצ"ל דסכך פסול פחות מארבעה בסכה גדולה ישנין תחתיו אבל הראב"ד ז"ל סובר שאין ישנין תחתיו אא"כ הוא פחות מג' דכי אמרינן בסוף פרקין דסכך פסול מצטרף וישנין תחתיו בפחות מג' איתמר:

ואויר בין באמצע בין מן הצד בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה פוסל בג' פחות מכאן אינו פוסל אפילו בקטנה מיהו אין ישנין תחתיו והכי איתא בגמרא:

אמר אביי אויר ג' בסוכה גדולה ומיעטו בין בקנים בין בשפודין הוי מיעוט. וכשרה דכיון דאויר וסכך פסול לא שוו שעורייהו אהדדי לא מצטרפי למפסל:

בסוכה קטנה בקנים הוי מיעוט בשפודין לא הוי מיעוט. ואע"ג דלא מזה ולא מזה יש שעור לפסול מיהו כיון דאיכא ג' טפחים כי הדדי דנפקי מהכשר סוכה חשיבי באנפי נפשייהו ולא מצטרפי בחדא שיעורא וליתיה לשיעורא דסוכה:

דף ט.

למעלה באמצע. פי' דעד השתא איירי מן הצד דומיא דמתני' דתנן [דף יז.] הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים ובדפנות פשיטא דאמרינן לבוד אבל למעלה באמצע הסכך פליגי בה רב אחא ורבינא ונ"ל דהאי דנקיט מיעטו ולא נקט מצטרפין ואין מצטרפין לרבותא נקטיה דאע"ג דכבר אפסילא סוכה משום אויר ג' אפילו הכי סוכה גדולה סליקא מפסולא אפילו בשפודין וטעמא דמ"ד אין לבוד בסכך מדאמרינן [דף ה:] שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למ"מ ואסקינן מחיצין לגוד וללבוד ולדופן עקומה ומש"ה ס"ל דדוקא בדפנו' הוא דאמרינן לבוד אבל בסכוך לא ואידך ס"ל דלא שנא והאי דנקט פלוגתא דאין לבוד באמצע גבי מיעטו היינו לומר דלמ"ד אין לבוד באמצע [כי אמרי' יש לבוד מן הצד] דוקא כי מיעטו מצד סכך אבל מיעטו מצד דופן לא דלא תימא כיון דבפחות מד' אמות סמוך לדופן אמרי' דופן עקומה אפי' מיעטו מן הדופן הוה ליה לבוד מן הצד קמ"ל דלא משום דלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדדי הלכך כי מיעטו מצד הדופן אותו מיעוט סכך מיחשב ולא דופן והוה ליה לבוד באמצע כנ"ל:

איתמר סכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין. כגון חצר המוקפת אכסדרה וסכך באוירה של חצר וסמך הסכך על שפת הקרוי של אכסדרה ואין המחיצות הפנימיות מועילות

לסוכה דיש בתקרת האכסדרה יותר מד' אמות אבל יש באכסדרה סביב הסוכה פצימין עמודין כמין חלונות וביניהן פחות מג' אמרי' לבוד וכשרה אע"ג דהני עמודין לאכסדרה הן ולא לסוכה:

אין לה פצימין אביי אמר כשרה. דאמרי' פי תקרה יורד וסותם מכל צד אע"ג שאין לסוכה שום דופן:

ורבא אמר פסולה. דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפי' יש לה שני דפנות ואינה חסרה אלא דופן אחת:

פי תקרה. עביין של נסרים של אכסדרה בחודן שהוא נמוך מעט מסכך הסוכה וניכר זו היא שיטת רש"י ז"ל ולפ"ז הוצרך לפרש בהא דרב אשי דאשכחי' לרב כהנא דקא מסכך ע"ג אכסדרה שאין לה פצימין שסוכה זו היו לה שתים כהלכתן דרום ומזרח והשלישית סמוכה לאכסדרה ולא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים ואחוי ליה שהיה בה פצים שהיה בו טפח ויותר עומד אצל היוצא אבל משך רחבו לאחורי הסוכה לאורך שהאכסדרה עודף על הסוכה ואינו [נראה] בתוכה אלא עומד [בשוה בדופן] בסופו:

ושוה מבפנים. שלאותן העומדין [מבפנים אינו נראה אבל נראה לאותן העומדין] באכסדרה להלן מכנגד הסוכה ואין רואין את חללה נראה רוחב פצים זה בתחלת דופן שלישית לסוכה דהאמרינן לענין מבוי שהכשירו בלחי שאם נתנו להלן מן הפתח ששוה וכלה עובי הלחי עם אורך הדופן שבפנים ונראה כמו שהוא סוף הדופן. שאינו בולט כלום לתוך חלל הפתח אבל בולט הוא לצד רה"ר כנגדו או מן הצד וניכר לעומדין מבחוץ שאינו. מן הדופן נדון משום לחי והכא נמי נדון משום טפח שצריך שיהא ברוח שלישית והוצרך רש"י ז"ל לפרש האי עובדא בסוכה שהיו לה שתי דפנות שכיון שהוא מפרש דהני פצימין בפחות מג' נינהו אי איתא שלא היה לה דופן כלל וע"י פצימין לבד היתה צריכה להיות ניתרת היכי אפשר שלא יהו נראין מבפנים אלא ודאי לא היתה חסרה אלא טפח של דופן שלישית ואפ"ה א"ל היכי סמיך באכסדרה דהא רבא ס"ל דלא אמרי' פי תקרה יורד וסותם אפי' מרוח אחת ואיהו אחוי ליה שכבר היה לה פצים נראה מבחוץ דמשמש במקום אותו טפח זו היא שיטת רש"י ז"ל שפי' דאביי דאמר כשרה אפילו בשאין לה שום דופן מכשיר ופצימין דכולי עלמא מודו בהו דכשרה כגון שהוא פחות משלשה אבל הרב אלפסי ז"ל צר צורתה בהלכות ולא עשה לה אלא שני פצימין משמע דסבירא ליה ז"ל דאפילו אביי לא מכשר אלא בסוכה שיש לה שתי דפנות ועל דופן שלישית בלבד הוא סומך על האכסדרה דלאביי כשרה כיון שאין אנו צריכין לומר פי תקרה יורד וסותם אלא מרוח אחת ולרבא פסולה דסבירא ליה דאפילו מרוח אחת לא

אמרינן ליה ולפי שיטה זאת כי אמרי' יש לה פצימין לאו בסמוכין פחות משלשה עסקינן כדרך רש"י ז"ל אלא בשיש לה פצימין באותו רוח שלישית אחד מכאן ואחד מכאן דכיון שיש לה פצימין אמרינן פי תקרה יורד וסותם ע"י הפצימין כדאמרינן בעירובין פרק כל גגות [דף צב:] בחצר שנפרצה מרוח אחת דאמרינן פי תקרה יורד וסותם בדאיכא חפופי אבל בדליכא חפופי לא וכי תימא כיון דסבירא ליה לאביי דמרוח אחת אמרינן פי תקרה יורד וסותם שלישית אפילו טפח דבעינן בסוכה למה לי לימא פי תקרה יורד וסותם לאו פירכא היא דלא אמרי' הכי אלא בכגון אכסדרה שהוא בנין קבוע אבל בסכך דסוכה דעראי בעלמא הוא לא ויש לתמוה על מה שכתב הרב אלפסי ז"ל דהא דאמרינן על גבי אכסדרה לא על גבה ממש אלא בסמוך לה והוא תימה דבגמרא אמרי' דאילו השוה את קרויו כלומר שהשוה את הסכך לתקרת האכסדרה דלא אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם ואפילו יש לה פצימין פסולה כיון שאין פי תקרה נמוך מהסכך שיהא נראה אבל אפשר שהרב אלפסי ז"ל ר"ל דלאו על גבי אכסדרה ממש כגון עליה שעל גבי בית אלא בסמוך לה ומיהו לא השוה את קרויו אלא תקרת האכסדרה נמוכה מעט מסכך הסוכה כי היכי דנימא בה פי תקרה יורד וסותם:

גרסי' בגמ' [דף יט] תניא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה מאי פסל היוצא מן הסוכה אמר עולא קנים היוצאין מאחורי הסוכה כלומר חוץ לדופן אמצעית שהיא אחריה של סוכה יוצאים קנים מן הסכך ופרכינן עלה והא בעינן הכשר סוכה כלומר ז' טפחים דהא על כרחך סוכה באפי נפשה היא מובדלת מאותה שבפנים. ומפרקי' דאיכא:

והא בעינן שלש דפנות. דאיכא:

והא בעינן צלתה מרובה מחמתה. דאיכא:

א"ה מאי למימרא מהו דתימא הני דפנות לגואי עבידן לבראי לא עבידן כלומר שדופן האמצעי זה לא נעשה לכך וגם שבצדדין תחילה לשם סוכה הפנימית נעשו אלא שהכניס דופן האמצעי לתוכן שראה שהיתה דייה בכך ואפ"ה כיון דעבידן לצלתו לא צריך:

ורבה ורב יוסף מוקמי לה בקנים היוצאין לפני הסוכה כלומר ברוח הרביעית הפתוח ומשכא ואזלא חד דופן בהדייהו ואפ"ה כשרה דמן הסוכה היא והוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח דאע"ג דלא ממשכא באידך כשרה:

ורבה בר בר חנה א"ר יוחנן מוקי לה בסוכה שרובה צלתה [מרובה] מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה מהו דתימא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל כיון דבכללה צלתה מרובה מחמתה כשרה כולה אפילו תחת אותו סכך שחמתו מרובה מצלתו ומיהו אפשר דדוקא בסוכה שאינה אלא שבעה על שבעה אבל בסוכה גדולה

הרבה דיש בה ז' טפחים או יותר שחמתו מרובה מצלתו צריך עיון אם נכשיר אותו מפני צירוף שאר הסוכה ור' אושעיא מוקי לה כגון דאיכא סכך פסול פחות מג' בסוכה קטנה דכיון דבציר מג' נדון כסוכה ואתקיף לה רב הושעיא לא יהא אלא אויר פחות מג' כלומר שהוא חמור בשיעורו מסכך פסול בסוכה גדולה ואפ"ה כי הוו פחות מג' [לא] מיפסיל בסוכה קטנה ואהדר ליה רבא זה מצטרף וישנין תחתיו וזה מצטרף ואין ישנין תחתיו ואיכא מ"ד דהכי פירושא דאויר כיון שהוא כלבוד וכסתום מסכך כשר שבצדדין ישנין תחשיו אבל סכך פסול אין ישנין תחתיו. ואין זה נכון דהא אנן פרכינן לא יהא אלא אויר דחמיר טפי אפילו הכי שרי וכל שכן בסכך פסול דלא חמור כולי האי וכיון שכן היכי מהדר ליה איפכא דסכך פסול חמיר טפי דאי הכי כי אמר נדון כסוכה ליתיה אלא לענין צירוף ותקשי לן לא יהא אלא אויר ואפשר דהכי קאמר ליה לאו כדקא סלקא דעתך דסכך פסול קיל טפי דאדרבה חמיר טפי לענין לישן תחתיו ואפ"ה קמ"ל דנדון כסוכה להצטרף ומיהו לישנא דנדון כסוכה לא משמע הכי ועוד דבירושלמי אמרינן בהדיא דבאויר אין ישנין תחתיו לפיכך עיקרו של דבר כדברי רש"י ז"ל דסכך פסול מצטרף וישנין תחתיו והיינו דאמרי נדון כסוכה לגמרי אבל אויר אין ישנין תחתיו ומיהו מסתברא דוקא בשיש בו כדי לישן כלומר שעומד ראשו או רובו תחתיו אבל כל שאין בו כדי ראשו ורובו מסתברא דישנין תחתיו שאינו חייב לעשות סוכה כמין בית והכי נמי מוכחא הא דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן דסוכה שרובה צלתה [מרובה] מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה כשרה ומשמע דכשרה כולה לישן תחתיה ודאמרינן דסכך פסול מצטרף וישנין תחתיו דעת הר"ז הלוי ז"ל דה"ה בפחות מארבע בסוכה גדולה דישנין תחתיו וחלקו עליו לומר דאפילו בסוכה גדולה דוקא בפחות משלשה מותר לישן תחתיו אבל ג' לא וכבר כתבתי זה למעלה:

דף ט:

מתני' העושה סוכתו כמין צריף. כוך של ציידין שאורבין בו את העופות ועשוי ככורת שמשפעת והולכת שגגו וקירותיו א':

או שסמכה לכותל. הטה ראשי הקנים על הכותל וראשן השני על הארץ:

לפי שאין לה גג. שאינו ניכר מהו הגג ומהו הכותל:

גמ' אביי אשכחיה לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה אמר ליה כמאן כר' אליעזר. פי' דכילת חתנים דלא קביעא מותר לישן תחתיה כל שהוא בענין שסוכה שהיא כיוצא

בה תהא פסולה דכל כה"ג לא מבטלה לה לסוכה ומשום הכי שרי לה לעיל כל שאינה גבוהה [י'] או שאין בגגה טפח:

ברייתא איפכא תניא. מצאתי ברייתא ששנויה הפוך כשטתן רבי אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין לפי שאין לה גג:

יחידאה היא. מתני' דתני הכי ר' נתן קתני לה דהוא יחידאה אבל חכמים שבדורו היו חולקין עליו ואומרים ר"א מכשיר וחכמים פוסלין:

ואם הגביה הסוכה מן הקרקע טפח. אתרוייהו קאי דאמרינן לבוד בזקיפה ויש שם טפח זקוף וניכר הצריף שהוא גג וכיון שיש בו שיעור אהל בזקיפה הוי אהל:

או אם הרחיקה וכו'. אסמכה לכותל קאי שאם הרחיק ראש הסמוך לכותל מן הכותל טפח והיתה סמוכה על היתדות אמרינן לבוד ממנה ולכותל בשוה ולא בשפוע והוא הגג זו היא שטת רש"י ז"ל אבל בתוס' אומר שצריך שימלאנו שאין אויר חשוב גג ומיהו דוקא כגון שיש לה ט"ז טפחים שהם י"ז בהדי האי טפח כי היכי דליהוו ז' מינייהו לסוכה וי' למחיצה ושעשה השעור הצריך לסכך בדפנות אלו מדבר שמסככין בו שהרי שעור זה מדפנות אלו עולה הוא לסכך:

מתני' מחצלת קנים גדולה. מחצלת קכים קשה היא ואינה נוחה למשכב:

עשאה לשכיבה. הואיל ויחדה לכך עשאה כלי ומקבלת טומאה ואין מסככין בה:

לסכוך . ואינה מקבלת טומאה דלאו כלי הוא ובגמרא פריך סתמא אסתמא:

גמ' אסקה רב פפא דבקטנה כ"ע לא פליגי דסתמא לשכיבה היא. פי' קטנה כדי שכיבה וכיון דסתמא לשכיבה היא ראויה לקבל טומאה לכשישכב בה הזב וכיון שכן אף מעתה אינה ראויה לסכוך שכל הראוי לקבל טומאה אין מסככין בו:

כי פליגי בגדולה. תנא קמא סבר סתם גדולה לסכוך ואינה ראויה לקבל טומאה אפי' ישכב בה הזב דמיוחדת לשכיבה [בעינן] ות"ק הכי קאמר מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה הא סתמא לסכוך וסיפא דקתני לסכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה בקטנה איירי ומשום הכי קתני דדוקא כשעשאה בפירוש לסכוך מסככין בה הא סתמא לשכיבה ואין מסככין בה ור"א אמר דאחת גדולה ואחת קטנה סתם עשייתה לשכיבה עד שיעשנה בפירוש לסכוך:

והלכתא כת"ק. דסתם גדולה לסיכוך:

מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה. דאע"ג דרכין נינהו סתם גדולה דידהו לסכוך הלכך אינה מקבלת טומאה ומסככין בה:

בודיא. מחצלת:

והוא דלית ליה גדנפא. דאי אית ליה גדנפא הוה ליה בית קבול וכל שיש לו בית קבול טמא:

אילמלא קיר שלהם. קיר היינו גדגפא:

סליקו להו סוכה שהיא גבוהה הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו. דאוהל מפסיק בינו לבין הסוכה ועיקר ישיבת סוכה אכילה ושתיה ושינה:

נוהגין היינו וכו'. מפרש בגמ' דרבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע:

מעשה בטבי. עבדים פטורין מן הסוכה דמצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות וכל שהאשה חייבת בה העבד חייב בה כדאמרינן בחגיגה ולפי דרכנו למדנו כלומר אע"פ שלא אמרה לשם תלמוד אלא לשיחת חולין בעלמא שהיה משבח לעבדו לבדיחותא בעלמא למדנו על פי דרך בדיחותא שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו. ובירושלמי הקשו מיחלפא שטתיה דר"ג דתני טבי עבדו של ר"ג הניח תפילין ולא מיחה בו ר"ג וכה איתמר הכי פי' דהא עבדים פטורין מן התפילין ואפ"ה לא מיחה בו ר"ג כשהניחן ואילו הכא משמע להא שמפני אימתו של ר"ג היה נכנס תחת המטה לפי שאילו היה יושב בסוכה היה מוחה בו ר"ג ומשום הכי אמר דמיחלפא שטתיה ופריקו שלא לדחוק את החכמים כלומר שלא נכנס תחת המטה מפני שהוא אסור לישב בסוכה אלא כדי שלא ידחוק את החכמים ומקשי תו התם וישב לו חוץ לסוכה ומהדרי' רוצה היה טבי לשמוע דברי חכמים:

ואיכא למידק אמאי דסליק אדעתייהו מעיקרא בירושלמי דמשום שהוא אסור לישב בסוכה ישב לו תחת המטה למה להו למפרך מההיא דתפילין דהא על כאן לא אפליגו התם בנשים סומכות רשות או לא אלא במצות עשה שיש בעשייתה צד איסור כשהוא שלא במקום מצוה כגון סמיכה בקרבן שהוא סומך עליו בכל כחו ומשתמש בקדשים ומשום הכי למאן דלית ליה נשים סומכות רשות אסור דאסורא קא עביד ובתקיעת שופר נמי איכא שבות דרבנן ובהנחת תפלין נמי איכא אסור דרבנן מפני זלזול קדושתן ומשום הכי אמרינן בפרק בתרא דעירובין (דף צו.) דמיכל בת שאול היתה מנחת תפלין ולא מיחו בה חכמים למאן דאמר נשים סומכות רשות דכיון דאיכא מצוה בהנחתן שרי הא למאן דלית ליה נשים סומכות רשות אסור ואמרינן נמי התם דאשתו של יונה היתה עולה לרגל כמאן דאמר נשים סומכות רשות הא למאן דלית ליה הכי אסור לפ' שמקרבת שלמי חגיגה שלא במקום מצוה אבל בסוכה וכיוצא בה דליכא צל אסור היכי הוה סליק אדעתיה שהיה מוחה ר"ג בו ואי סליק הכי אדעתיה בלאו ההיא דתפלין הוה מצי

למיפרך למה יהא מוחה בו ואפשר דהוה סליק אדעתיה שהיה מוחה בו כדי שלא יברך עליה אי נמי שלא יבא לעשות אותן מצות עשה שיש אסור בעשייתן למאן דלית ליה נשים סומכות רשות כתפילין ומש"ה פריקו שלא מיחה בו ר"ג אלא הוא עצמו היה נכנס תחת המטה שלא לדחוק את החכמים:

דף י.

ולענין הלכה קי"ל כמ"ד נשים סומכוש רשות אפי' במצות עשה שיש בהן צל אסור שלא במקום מצוה לעשותן שאע"פ שאין חייבות בדבר נוטלות עליו שכר ולפיכך רשאות לברך עליהן ומצו אמרי אשר קדשנו במצותיו וצונו כיון דישראל נצטוו ואינהו נמי נוטלות שכר וכבר כתבתי זה בפרק בתרא דר"ה בס"ד:

גמ' תרגמא שמואל במטה עשרה. תרגמא שמואל למתני' דקתני הישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו במטה עשרה ואע"ג דבפ"ק [דף י:] אמרי' דקנופות משום דקביעי פסלי אפי' בפחות מעשרה הנ"מ בקנופות הואיל ולתוכן עשויות אבל מטה דלגבה עשויה אי גבוהה עשרה חשובה אהל ואי לא לא וכתב הרב אלפסי ז"ל דמש"ה לא יצא ידי חובתו משום דכיון דגביהא י' טפחים דהוא שעור סוכה הוה ליה כסוכה בתוך סוכה ולפיכך לא יצא ידי חובתו והקשה עליו הר"ז הלוי ז"ל דמאי ענין סוכה בתוך סוכה לכאן הוה ליה למימר דמש"ה לא יצא ידי חובתו לפי שהוא יושב תחת האוהל ולא תחת הסוכה [כדפרש"י גבי נויי סוכה המופלגין] והרמב"ן ז"ל רצה לקיים דברי הרב אלפסי ז"ל דהכא לא הוי פסולה משום אהל דהא טפח על טפח הוי אהל לשבת ולענין טומאה ולא פסיל הכא אלא דמדין סוכה ילפינן דכיון דקפיד רחמנא למפסל סוכה שתחת סוכה הכי נמי קפיד לפסול סוכה שיש תחתיה אהל שכיוצא בו פוסל מלמעלה הלכך פסול דהכא מדין סוכה שתחת סוכה נפקא ואין דבריו ז"ל ברורים אצלי דא"ה הוה לן למימר הכי דכי היכי דסוכה שתחת הסוכה לא מיפסלא בפחות מי' אע"ג דעליונה קבועה הכי נמי אהל שתחת הסוכה לא יפסל בפחות מי' אע"ג דקביעי וליתא דקנופות אפילו פחות מי' פסלי ולא בעי י' אלא בכילה משום דלא קביעא או במטיה משום דלגבה עשויה ולפיכך נראה דפסולא דהכא מפני שיושב תחת האהל ולא תחת הסוכה אלא דכל אהל [שאינו] קבוע דומיא דכילה או העשוי לגבו דומיא דמטה לא מבטל סוכה בפחות מי':

מתני' הסומך סוכתו בכרעי המטה. פרש"י ז"ל מטה שלמה:

ר' יהודה אומר כו'. בגמ' מפרש לה. דגרסנן עלה דמתני' מ"ט דר' יהודה פליגי בה ר' אבא ור' זירא בר ממל חד אמר לפי שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל

טומאה ואין לה קבע פרש"י ז"ל שהסוכה סמוכה על כרעי המטה וכשהמטה מיטלטלת הסוכה מיטלטלת עמה והוי ליה עראי ור' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ולא נהירא דהוה ליה לתלמודא למימר בהדיא ור' יהודה לטעמיה וכו' כדאמרי' לעיל מינה בגמרא ובכל דוכתא ועוד דהא סוכה העשויה בראש הספינה ובראש העגלה שהיא מטולטלת כשרה לדברי הכל ואפשר דהתם שאני שקרקע הסוכה נשאר לעולם אחד בעצמו אבל הכא קרקעית הסוכה משתנה לפי שהוא קרקע עולם ואינו על גבי המטה דומיא על גבי העגלה ומיהו הא דאמרינן עלה לא שנו אלא סמך אבל סכך כשרה וכתבה הרב אלפסי ז"ל לא אתיא שפיר דלפי פירושו ז"ל היינו כשסככה על גבי יתדות תקועין שאינה מטולטלת וא"ה פשיטא לפיכך נראין דברי הראב"ד ז"ל שפירש שלא קבעה על המטה אלא סמכה עליה ואם המטה זזה הרי סוכה נופלת והיינו דאמרינן לפי שאין לה קבע שהמטה עומדת לינטל ותפול הסוכה כיון שאינה אלא סמוכה והשתא אתי שפיר הא דאמרינן ל"ש אלא וכו' כמו שאפרשנה בס"ד היינו טעמיה דמ"ד לפי שאין לה קבע ומ"ד לפי שמעמידה בדבר המקבל טומאה היינו טעמיה דאע"ג דאמרינן [דף יב.] וכולן כשרין לדפנות ה"מ בשאין הסכך עומד עליהן אבל להעמיד הסכך בדבר שאין מסככין בו הסכך אסור מדרבנן שמא יאמרו זה עומד וזה מעמיד כשם שראוי להעמיד כך מסככין בו אע"ג דתנן לקמן [דף כב:] העושה סוכתו בראש האילן כשרה ולא פליג ר' יהודה אע"ג דאילן פסול לסכך בו שאני אילן דלא חזו לסכך ולא שכיח דמסככי ביה מש"ה לא גזר ר' יהודה ומיהו לא נהירא דאילן שכיח לסכך בו וכדתנן [דף יא.] הדלה עליה הגפן והרמב"ן ז"ל תירץ בההוא דלקמן לאו במסכך ע"ג אילן עסקינן אלא שקרקע הסוכה נתון באילן ונעץ קונדיסין בקרקע הסוכה וסכך עליהן ובכה"ג אע"פ שהמחובר סומך את המעמיד ל"ל בה דמעשה קרקע בעלמא קא עביד ובמתני' נמי דייקא דבהכי עסקינן מדקתני ואין עולין לה ביו"ט מלמד שצריך הוא לעלות שם היינו בשקרקע שלה באילן ולא בשקרקע שלה בארץ וסכך באילן והיינו דאמר אביי ל"ש אלא סמך אבל סכך על גבי המטה כשרה כלומר שאם נעץ קונדיסין במטה וסכך עליהן כשרה ואמרינן עלה בגמ' למ"ד מפני שאין לה קבע הרי יש לה קבע כלומר שאע"פ שהיא מטלטלת ע"ג המטה כיון שאינה נופלת כשמטלטלין המטה כה"ג קבע מיקרי וכשרה ולמ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידין בדבר המקבל טומאה כיון שאין הסכך נסמך ממש על המטה אפילו שיתדותיו וקונדסיו סמוכות עליו ובירושלמי אמרו שהמסכך על גבי המטה כענין זה חשבינן המטה קרקע הסוכה ובעינן שיהא חלל הסוכה י' מגב המטה ועד הסכך:

ולענין הלכה כיון שהרב אלפסי ז"ל כתב בהלכותיו הא דאמר אביי ל"ש וכו'. משמע דס"ל דקי"ל כרבי יהודה וטעמא משום דכל היכא דשקלו וטרו אמוראי אליבא דחד תנא משמע דהלכתא כוותיה וכדאמר במסכת שבת [דף קיב:] מדקא מתרץ רבי יוחנן אליבא דרבי [יהודה] משמע דהלכתא כוותיה ולא משמע דרבי יהודה אזיל לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן מדאמרינן לפי שאין לה קבע דא"ה הוה לן למימר ורבי יהודה לטעמיה וכמו שכתבתי למעלה ועוד דהא אכתי איכא למיחש לטעמא דמ"ל מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה מדחייש לה אביי דודאי לדירת קבע לא הוה חייש דאיהו גופיה אוקמה בשטה [דף ז:] הלכך נקטינן כרבי יהודה דכשם שאין מסככין בדבר המקבל טומאה כך אין מעמידין בו משום גזירה ואע"פ שעכשיו נהגו לסמוך סוכות על גבי כתלים שאין מסככים בהן לפי שאין גדולו מן הארץ היינו טעמא משום דלא שכיח לסכך בכיוצא בהן ועוד דכ"ע ידעי דכל כה"ג בית דירה מיקרי ולא סוכה הלכך ליכא למיגזר ויש שנוהגין לעשות בכותלים דפנות של קנים משום היכרא כדי שלא יהא נראה כסומך על הכותלים לגמרי ומדת חסידות בעלמא הוא כל זה לפי שטתו של הרב אלפסי ז"ל אבל הר"ז הלוי ז"ל פוסק כדברי חכמים ז"ל:

מתני' סוכה המדובללת. גרסי' עלה בגמרא מאי מדובללת רב אמר סוכה עניה. פי' שיש בסוכה קנים מעט יש בה אויר הרבה אלא שאין בו ג' ביחד:

דף י:

ושמואל אמר קנה עולה וקנה יורד. כלומר שלא השוה את הסכך להשכיב את הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה ואחד למטה ואשמעינן מתני' דאמרינן רואין כל שאילו הם. מושכבים בשוה היתה צלתה מרובה מחמתה כשרה [רב תני חדא ושמואל תני תרתי רב תני חדא סוכה מדובללת שצלתה מרובה מחמתה כשרה] ושמואל תני תרתי מאי מדובללת מדוללת ותרתי קתני סוכה מדובללת שצלתה מרובה מחמתה כשרה ומילתא אחריתי היא דאשמעינן נמי בסוכה עניה שיש בה חמה דאם צלתה מרובה מחמתה כשרה ואמרינן עלה דהא דשמואל ל"ש דמכשירין בקנה עולה ויורד אלא שאין בין זה לזה ג"ט משום דכל פחות מג' חדא היא אבל יש בין זה לזה ג"ט פסול' ורבא אמר אפי' יש בין זה לזה ג"ט לא אמרן אלא שאין בגגה טפח אבל יש בגגה טפח כלומר בכל א' מהקנים כשרה דאמרינן חבוט רמי ומוכח בגמ' דלפי כל אחד מן הפרושין תרתי בעינן שיהא בגגה טפח ובעינן נמי שיהא באויר בין התחתונות טפח דאי לא אע"פ שיש בגגה טפח לא אמרינן חבוט רמי וכתבתי בחדושי וקי"ל כשמואל מדשקלו וטרו אביי ורבא

אליביה ועול דדלמא רב נמי מודה ליה דדינא הכי אלא דמתני' לאו הכי פירושא ולפי דברי רש"י אע"ג דהשתא נמי חמתה מרובה מצלתה כיון דאלו חבטינן לה הויא צלתה מרובה מחמתה כשרה ואחרים אומרים דלא מכשרי' בקנה עולה וקנה יורד אלא היכא דהשתא נמי הויא צלתה מרובה מחמת' והא קמ"ל שאין ריחוק הקנים פוסל משום שני סככין אבל אי הוה השתא חמתה מרובה מצלתה פסולה :

המעובה כמין בית. שסכך שלה עבה מאד:

אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה [**ואפי' כוכבי חמה**. כלומר זהרי חמה והכי איתא בברייתא בגמ'] אין כוכבי חמה נראין מתוכה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין מיהו בירושלמי משמע דלכתחלה צריך שיהו כוכבי חמה נראין מתוכה דגרסינן התם הלא אמרה צריכין הכוכבים להיות נראין מתוכה רבי לוי בשם רבי חמא כוכבי חמה שנו פירוש מלישנא דמתניתין דייק לה דקתני אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה:

גמ' אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כזוזא לעיל כאסתירא מלתחת. כשהנקב רחב מלמעלה שיעור זוז חמתו רחב מלמטה כשיעור סלע כך פירש רש"י ז"ל אבל רבינו תם ז"ל הקשה אי הכי רב פפא היכי מודה בה דכי הדדי מלמעלה פסולה דאמר היינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל כאסתרא מלתחת והא איהו הוא דאמר [דף טו.] דפרוץ כעומד מותר ולאו קושיא הוא דכי אמר רב פפא הכי (דוקא) הני מילי לענין דופן שבת ובסכך פסול דכי היכי דאגמריה רחמנא למשה בשבת לא תפרוץ רובה ה"נ אגמריה בסוכה לא תסכך בפסול רובא הא כי הדדי שרו והיינו דאתי לן שפיר מתני' דהמקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה אליבא דרב פפא כדאי' בפ"ק שאע"פ שהסכך פסול חשוב כפרוץ לענין הכשרה דסוכה כשרה לפי שאין פסולה רבה על הכשרה אבל באויר אי אפשר לומר כן שכיון שאם הם שוים מלמעלה האויר רבה מלמטה וסוכה בצל תליא מלתא הרי פרוץ שלה מרובה על העומד ולרב הונא בריה דרב יהושע דאמר פרוץ כעומד אסור תני ליה בכי הדדי מלמטה משום דלמעלה עומד מרובה ומלמטה נמי כי הויא כי הדדי עומד מרובה על הפרוץ מחשיב ליה הלכך רב פפא בעי כי הדדי מלמטה דרב הונא בריה דרב יהושע נמי סגי ליה בהכי זה נראה לי עוד הקשה ר"ת ז"ל דבפ"ק דקדושין משמע דזוזא נפיש שיעוריה מאסתירא דקאמר התם [דף יא:] דעבדי אינשי דקרו לפלגא דזוזא אסתירא והא נמי לא קשיא דאסתירא ודאי היינו סלע בלשון משנה כדאמר בבכורות [דף מט:] גבי חמש סלעים של פדיון הבן חמש אסתירי לפדיון אלא מיהו שתי מטבעות הן של צורי ושל מדינה ובכל אחד מאלו יש סלעים וזוזים וסלע של צורי הוא ל' זוזים של צורי וסלע מדינה ארבעה זוזים של מדינה

נמצא הסלע בכ"מ גדול מאד מזוזים שבו ומש"ה אמרי' בפ"ק דקדושין ובבכורות [דף נ:] דמייתי הא דתנן התוקע לחברו נותן לו סלע ואמרינן לא תימא מאי סלע ארבעה זוזי כלומר דהיינו סלע צורי אלא מאי סלע פלגא דזוזא של צורי והיינו סלע מדינה שסלע מדינה אינו אלא שמינית שבסלע צורי והיינו דאמרינן התם דעביד אינשי דקרו לפלגא דזוזא דצורי אסתירא של מדינה אבל כששניהם מטבע אחד האסתירא והזוז דבר ברור שאסתירא גדול מן הזוז והיינו דאמרינן הכא כזוזא מלעיל כאסתירא מלתחת אבל ר"ת סובר דכי אמרינן הכא דזוזא מלעיל כאסתירא מלתחת היינו שהזוז גדול מן האסתירא וכפשטה דההיא דקדושין ולפיכך פירש דה"ק כאן מלמעלה כאן מלמטה כלומר ודאי קושטיה דמילתא דכל כי הדדי כשרה וכרב פפא דאמר פרוץ כעומד מותר ומש"ה קאמר שאם רואה אותם מלמעלה כלומר החמה והצל שהם שוים כשרה דבכי האי גוונא לא טעי בשיעורא אבל כשהוא משער אותם מלמטה פסולה שאע"פ שנראין מלמטה שאין האויר מרובה מלמעלה (אלא) ע"י הרחקה מתמעט ואע"פ שהוא גלול נראה כקטן ולפי פי' זה צ"ל שהאויר מתמעט יותר מן הסכך לפי שאין כח הראות נתפס בו וצ"ל ג"כ דכי אמרינן צלתה מרובה מחמתה מלמטה כשרה דוקא בסוכה שאינה גבוהה אלא שיעורה מצומצם שהרי הדבר ידוע שלפי גובה הסוכה נופל הטעות ואם היא גבוהה הרבה יהא אפשר שאע"פ שמלמטה נראה לו שתהא צלתה מרובה מחמתה למעלה הויא חמתה מרובה מצלתה אלא ודאי כדאמרן ופי' הרב אלפסי ורש"י ז"ל עיקר :

מתני' העושה סוכתו בראש העגלה. אע"ג דמטלטלא לא קביעא:

ובראש הספינה. שהוא מקום גבהו של ספינה והוא גבוה מאד ואין הרים מקיפין אותו והרוח שולטת שם ועוקרתה:

כשרה. דדירת עראי סגי בה ומיהו אמרינן בגמרא דה"מ ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה דאע"ג דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים שהוא יותר חזקה כשרה אבל אם אינה יכולה לעמוד אפילו ברוח מצויה דיבשה פסולה דאפילו דירת עראי לא הויא:

ועולין לה ביו"ט. משום דבעי למתני סיפא ואין עולין לה ביו"ט תני רישא ועולין לה ביו"ט:

בראש האילן או ע"ג גמל כשרה. לחולו של מועד ואף ביו"ט אם עבר ועלה יצא ידי חובתו:

ואין עולין לה ביו"ט. משום דאסור להשתמש ביו"ט במחובר ובבעלי חיים ואמרי' בגמרא [דף כג:] מתני' מני ר"מ היא דתניא העושה סוכתו על גבי בהמה ר"מ מכשיר ור' יהודה פוסל ואיכא מ"ד דמדאמרינן מתני' מני ר"מ היא משמע דליתא למתני' דלהכי

גלי תלמולא דר' יהודה פליג עליה לומר דר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה והלכך ליתא למתני' וכן פסק הרב רבי יצחק אבן גיאת ז"ל בשמייהו דרבוואתא ואיכא אחרינא דאמרי דכי אמרינן מתני' מני לגלויי פלוגתא אתא ומיהו סמכינן אכללין דסתם במתניתין ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתניתין:

דף יא.

שתים בידי אדם ואחת באילן. מדקתני עולין ואין עולין משמע דקרקעית הסוכה גבוהה מן הארץ ונסמך באילן. ושתים בידי אדם ואחת באילן שמשתי רוחות הסמוכות כגון מזרח ודרום קרקעית הסוכה נסמך על הקונדסין הקבועין בארץ בידי אדם ומרוח ג' נסמך על האילן. ושתים באילן ואחד בידי אדם כל שהיא נסמכת על שתי דפנות מהן אין עולין לה ביו"ט שהרי היא נסמכת על האילן שאילו ינטל האילן לא תהא יכולה לעמוד ודאמרינן כשרה היינו טעמא מפני שהסכך סמוך בקונדסין הנעוצין בקרקעית הסוכה ואינו סמוך [בגובהו] של אילן דכיון דאילן לא חזי לסיכוך אסרו חכמים להעמיד סכך בו כדי שלא יבאו לסכך בו כמו שכתבתי למעלה ואע"פ שעכשיו הקונדסין נסמכין באילן כולי האי לא גזרינן כיון דמפסקי קונדסין בין אילן לסכך:

שלשה בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט. דמסתמא דייה בשלש שבידי אדם ואינה צריכה לרביעית שבאילן. והדר קתני זה הכלל שאם ינטל האילן וכו' לאתויי שאם אותן דפנות שהן בידי אדם אינן סמוכות כגון שעומדות מזרח ומערב או צפון ודרום ויכול לסמוך סככה באותן דפנות עד שאם ינטל האילן הסוכה יכולה לעמוד עולין לה ביו"ט:

גרסי' בגמ' עשה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ור' יהודה מכשיר וקי"ל כר' יהודה:

מתני' העושה סוכתו בין האילנות. בארץ ולא סמכה עליהם אבל הם דפנותיה:

שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. פרש"י ז"ל אפי' בשעת חנייתן והכי משמע בגמ' דאמרינן הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה ומשמע אע"פ שאין הולכין אלא ביום דאי אזלי ביממא ובליליא אפילו לדבר הרשות נמי פטורי כדקתני בברייתא:

ואיכא למידק אם יכולין לקיים את שתיהן אמאי פטורין דאטו מי שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מפטר משאר מצות הא ודאי לא וה"נ מוכח בפרק אין בין המודר דאמרינן התם [דף לג:] המודר הנאה מחבירו מחזיר לו. אבדתו אע"ג דמהני ליה פרוטה דרב יוסף משום דלא שכיח ואי כל זמן שאבדה בידו מפטר מליתן ריפתא לעניא הא ודאי שכיחא טובא אלא על כרחין לא מפטר אלא שעה שהוא עוסק בה כגון טלית של

אבדה ששטחה לצרכה או בהמה שנותן לפניה מזונות דלא שכיח שבאותה שעה יבא עני וישאל ממנו לפיכך העלו בתוספות דלא פטירי אלא היכא שאם יקיימו מצות סוכה יבטלו ממצותיהן ואמרינן בגמרא [דף כו.] דרב חסדא ורבה בר רב הונא כי הוו עיילי לשבתא דריגלא לבי ריש גלותא הוו גנו ארקתא דסורא ואמרי אנן שלוחי מצוה אנן ופטרינן בכה"ג נמי הוא דאי מטרדו בקיום מצוה סוכה הוו מפגרי ממצותן. ולא נ"ל כן דפשטא דמילתא לא משמע כן וה"נ אמרינן בגמרא [דף י:] דרב חסדא ורב הונא איקלעו לבי ריש גלותא ואגנינהו רב נחמן בסוכה שמופלגין נוייה ממנה ד' ואמרי ליה אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין ופרש"י ז"ל להקביל פניו של ראש גולה דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל ולא אהדרו ליה דסוכה כשרה לדעתייהו כלל דהא אמר להו רב נחמן הדריתו בכו משמעתייכו ולא משמע דלהוי מפגרים מראיית רבן ברגל אי הוו מהדרי למגנא בסוכה כשרה ועוד מדאמרינן (ברכות טז.) חתן פטור מקריאת שמע על מוצאי שבת אם לא עשה מעשה ואם איתא דביכול לקיים את שתיהם מיחייב נימא דאיבעי ליה ליתובי דעתיה כדאמר [כאן דף כה:] גבי אבל וליקיים תרוייהו ולא מצית אמרת דלא מצי ליתובי דעתיה דהא תנן חתן אם רצה לקרות לילה הראשון קורא ובפרק היה קורא [דף יד:] נמי אמרינן החופר כוך למת פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובודאי דרכן של חופרין דבתר דמחו בה טובא מיפשי פורתא והדרי ומחו ובעידנא דמיפשי למה הוא פטור (לתת פרוטה לעני העומל אצלו) ובודאי דהחופר כוך למת כדרכו שנינו ובפרק מי שמתו [דף יח.] נמי תניא המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה והא משמר ודאי אפשר לו לקיים כמה מצות ולמה אמרו פטור לפיכך נ"ל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אע"פ שיכול לקיים את שתיהן וההיא דנדרים לא מוכחא מילי דודאי בשעה שהאבדה משומרת בתיבתו לא מפטר דעוסק במצוה אמרינן ולא מקיים מצוה ומי שאבדה אצלו אע"פ שהוא מקיים מצוה אינו עוסק בה אלא בשעה שמנערה לצרכה ובההיא שעתא ודאי פטור למיתב פרוטה לעני אע"פ שאפשר לקיים את שתיהן ולחזור לנערו אלא בההיא גוונא לא שכיח והיינו טעמא דמדפטר רחמנא חתן אע"ג דאפשר ליה ליתובי דעתיה ולקיים את שתיהן וכדכתיבנא ילפינן כל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצות אחרות אע"פ שאפשר:

ומיהו מודינא ודאי שכל שאינו צריך לטרוח כלל אלא כדרכו במצוה ראשונה יכול לצאת ידי שניהם דבכה"ג ודאי יצא ידי שתיהן ומהיות טוב אל יקרא רע ומש"ה פרכינן בגמרא [דף כה:] עליה דרבי אבא בר זבדא אמר רב חתן ושושביניו פטורין מן הסוכה וליכלו

בסוכה וליחדו בסוכה דאע"ג דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אפ"ה אין דרך המשמחין לשמח חתן וכלה בחופה בלבד אלא אף בחדרים ובעליות ובסוכה משמחין אותן ומש"ה פרכינן דכיון דכי ארחייהו מצוה עבדי יצאו ידי שתיהן ומיהו כל שצריך לטרוח פטור ומש"ה רבנן דהוו שלוחי מצוה הוו גנו חוץ לסוכה דכל זמן שליחותן עוסקים במצוה מיקרו ולא היו חייבים לקיים מצות סוכה:

אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה. ומפרש בגמרא [דף כו.] דאכילת עראי היינו כדטעים בר בי רב ועייל לכלה דהיינו כביצה דכל כה"ג לא חשיבא ולא הויא כעין תדורו. ודקאמר שותין עראי הכי קאמר דאם שותה פעם אחת עם אכילת עראי אינה נחשבת קבע והכי משמע מדלא בעינן בגמרא כמה שתיית עראי וכן פרש"י ז"ל כדטעים בר בי רב שטועם מלא פיו ושותה:

מעשה שהביאו לרבן יוחנן בן זכאי. בגמרא פרכינן מעשה לסתור דהא אמרינן אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ובתר הכי מייתי עובדא במידי דעראי דהיינו לטעום את התבשיל ושתי כותבות ודלי של מים ואמר העלום לסוכה ומפרקינן חסורי מחסרא והכי קתני אם רצה להחמיר על עצמו רשאי כלומר דלא חשיב כמי שאינו מצווה בדבר ועושהו שנקרא הדיוט ובתר הכי קתני ומעשה ברבי צדוק שלא החמיר על עצמו לומר שאם רצה ת"ח שלא להחמיר על עצמו בכך רשאי ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצות:

ופרכי' עלה בגמ' דמדקאמר [דף כז.] וכשהביאו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה אכלו חוץ לסוכה משמע דהא כביצה בעי סוכה ולימא תהוי תיובתיה דאביי דאמר דאכילת עראי היינו כדטעים בר בי רב ועייל לכלה דהיינו כביצה ומפרקינן דאה"נ דאפילו כביצה לא בעי סוכה אלא דנקט פחות מכביצה דמש"ה נטלו במפה ולא נטל ידיו ולא בירך גם כן אחריו אבל כביצה היה צריך נטילת ידים וברכה:

וקרינן עראי טעימת תבשיל מפני מיעוט שיעורו ודלי של מים נמי משום דלא חשיבי. ושתי כותבות מפרש רבה בפרק בתרא דיומא [דף עט:] דלא הוו עראי משום דזוטר שיעורייהו אלא משום דפירי לא בעי סוכה כדאמרינן התם אמר רבה כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה ואותבינן עלה ממתני' דתנן מעשה והביאו לו לטעום לרבן יוחנן בן זכאי את התבשיל ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של מים ואמר להם העלום לסוכה ותני עלה לא מפני שהלכה כן אלא מפני שרצו להחמיר על עצמן וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו הא כביצה בעי סוכה ואי ס"ד כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה השתא שתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו כביצה כותבת הגסה וגרעינתה יתירה הויא מכביצה ועלה אמר רבה (לא מפני

שהלכה כן אלא) היינו טעמא משום דהוו להו פירי ופירי לא בעו סוכה והרב אלפסי לא הביאה בהלכות משמע דס"ל דליתא להוא פירוקא משום דרבה אמרה לקיומי מימריה דאמר דכותבת הגסה יתירה מכביצה אבל משמע דמסקנא דסוגיא דהתם דכותבת הגסה חסרה מכביצה הלכך שפיר מצינן למימר דשתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו כביצה ועוד כתב הרמב"ן ז"ל דמדחיא נמי מדאמרינן הכא דאכילת עראי היינו כדטעים בר בי רב ועייל לכלה דהוא כביצה או כשתי ביצים וכיון דכביצה פטורה מן הסוכה ממילא אסתלקא קושיא דאתינן עלה התם מהא דתנן וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה אכלו חוץ לסוכה ודייקינן מינה מעיקרא הא כביצה בעי סוכה ולפוס הכי הוה קשיא להו התם השתא שתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו כביצה כותבת הגסה יתרה מכביצה אבל כיון דאסיקנא בסוגיין [דהכא] דהא כביצה סוכה הוא דלא בעי אבל בעי ברכה ובעי נט"י וכמו שכתבתי למעלה ממילא אסתלקא פרכין ולא צריכין לפרוקי דרבה דאמר משום דהוו להו פירי ופירי לא בעו סוכה אלו דבריו ז"ל. ומה שכתב ז"ל דכדטעים בר בי רב ועייל לכלה היינו כביצה או כשתי ביצים לא ידעתי מה הוא דכדטעים בר בי רב היינו כמו שמחזיק בית הבליעה בפעם אחת דהיינו כביצה וכן פרש"י ז"ל ואם תרצה לומר דאפילו הכי איסתלקא קושיא דאסיק עלה התם דכיון דכביצה פטור מן הסוכה אפשר דשתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו יתר מכביצה הא ליתא דודאי התם הכי בעינן (כביצה וכן פרש"י ז"ל) למימר דשתי כותבות בלא גרעיניהן הוו ככותבת וגרעיניתיה וראיה לדבר מדאמרינן התם אמר רבי ירמיה אין שתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוו כביצה כותבת הגסה וגרעיניתה יתירה מכביצה א"ר פפא היינו דאמרי אינשי תרי קבי תמרי קבא דקשייתא וסרח [וסריח כלומר ועודף כמו סרח העודף] ואם איתא דמאן (דפריך נמי מודה דכותבת הגסה וגרעיניתה יתרה מכביצה שתי כותבות בלא גרעיניהן מיהא הוו כביצה מאי קאמר היינו דאמרי אינשי דמאן) דפריך נמי מודה הכי דכותבת הגסה וגרעיניתה יתירה משתי כותבות בלא גרעיניהן אלא דבעי למימר דכיון דכותבת הגסה יתירה מכביצה שתי כותבות [בלא] גרעיניהן מיהא הוו כביצה מאי קאמר היינו דאמרי אינשי דמאן דפריך נמי מודה בהכי הלכך על כרחין למאן דאית ליה דכותבת הגסה וגרעינתה יתירה מכביצה שתי כותבות וגרעיניהן [נמי יותר מ] כביצה הלכך אע"ג דאסיקנא דבכביצה לא בעי סוכה אפ"ה כיון דשתי כותבות על כרחין לרבה יתרות מכביצה לא מיפרקא מתני' אליביה אלא משום דהוו להו פירי ופירי לא בעו סוכה ולפיכך איני רואה שיהא נראה פירוקו של רבה ממאי דאסיקנא הכא כביצה לא בעי סוכה דאכתי קשיא ליה מתני' אלא דהתם נקטינן לפום ריהטא דאפי' כביצה בעי סוכה

וה"ה נמי [דקיימא] לן לפום מסקנא דרבה נדחה כיון דיתר מכביצה מיהא בעי סוכה אבל ודאי אפשר דכיון דעיקר מימריה דרבה דאמר דכותבת הגסה יתירה מכביצה לא סליק התם בההיא שמעתא דיניה נמי דפירי לא בעי סוכה דאיתמר לאוקמי מימריה לא סליק:

דף יא:

וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה. לא [נטל אותו] בידיו אלא כרך ידיו במפה משום נקיות דקסבר פחות מכביצה לא בעי נט"י כך פרש"י ז"ל ולא היה צריך לפרש האי דנטלו במפה משום נקיות דרבי צדוק כהן היה כדמוכח פרק מי שמתו [דף יט:] והיה אוכל על טהרות תרומה וידים שניות הן ופוסלות את התרומה שזו אחת מי"ח דבר דבפ' קמא דשבת [דף יד.] ואפי' פחות מכביצה מקבל טומאה כדמוכח בפ"ב דטהרות דתנן אין בו כביצה הוא טמא והכל טהור:

ולא בירך אחריו. ברכת המזון דדריש כר' יהודה ואכלת ושבעת אכילה שיש בה כלי שביעה והיינו כביצה אבל לפניו בכל דהו בעי ברכה שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה:

גמ' כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שהרוח מוליכה ומביאה אינה מחיצה ומתני' דתנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה מוקמינן לה אליביה באילנות קשין שאין הרוח יכול לנענן ודעביד ליה נופיה בהוצא ודפנא כלומר שמחזיקנו בענין שלא ינענענו הרוח:

בשבתך בביתך. פרט לעוסק במצוה שאינו חייב בקריאת שמע:

ובלכתך בדרך. פרט לחתן ואע"ג דאיהו נמי טריד במצוה אצטריכו תרי קראי דאי הוה כתוב חד כיון דחתן לא כתיב בהדיא בקרא הוה אמינא לא פטר הכתוב אלא טורח ועושה מלאכת מצוה בידים או מהלך במצוה אבל חתן שהוא יושב ובטל ואינו עסוק אלא טרוד במחשבת בעילה לא פטר הכתוב משום הכי אצטריך קרא יתירא לאשמועינן דפטור מק"ש משום דטרוד במחשבת בעילה:

[**דף** כה:] אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר מפקינן לה בגמרא מדאמר רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך משמע דאת הוא דמיחייבת אבל כ"ע פטירי ואע"ג דמהא נפקא לן אפילו הכי צריכינא למימר טעמא דנאמר בהן פאר כי היכי דלא נימא נילף מינה דכי היכי דמפטר מתפילין כך יהא פטור

מכל המצות כולן ואמרי' דליתא דתפילין שאני לפי שנאמר בהן פאר ואין ראוי לאבל שיכהן פאר:

וה"מ ביום ראשון. ואם תאמר והא אמרינן בפרק ואלו מגלחין [דף כא.] אבל ב' ימים הראשונים אסור להניח תפלין משני ושני בכלל מותר משמע מהא דמקצת ב' אסור אלא שמקצתו ככולו והכא אמרינן ה"מ ביום ראשון י"ל דהכא ה"ק וה"מ דמפטר ביום א' דמפטר כוליה אבל בשאר ימים לא מפטר כוליה יומא דאפילו במקצת שני חייב אלא שמדברי הרב אלפסי ז"ל נראה דלא מתסר ביוס ב' כלל ואף הרמב"ם ז"ל. כתב כן וכתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם דאפשר דהיינו טעמא לפי שאין מניחין תפילין בלילה דלילה לאו זמן תפילין הוא ואפילו הכי עולה הוא למקצת יום ונמצא שאינו אסור ולא פטור מלהניח תפילין אלא יום א' בלבד שהרי ביום שני בשחרית חייב בהן ועדיין אין זה מחוור לי שא"כ לא הוה ליה למימר אבל שני ימים הראשונים אסור להניח הפילין:

חתן והשושבינין פטורים מן הסוכה. משום דעוסקין במצוה הן ובגמרא פרכינן עלה ואמאי וליכלו בסוכה וליחדו בסוכה ומפרקי' אין שמחה אלא בחופה פי' ואפי' באותה חצר עצמה כי הכא דפטורין מן הסוכה סתמא קאמרינן אע"פ שהסוכה בחצר שדרים בה אפ"ה אין שמחה אלא בחופה. וכתבו בתוס' דמהא שמעינן שאם יוצא חתן מחופתו אפילו כלתו עמו והולכין לאכול בבית אחר אין מברכין שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים דאין שמחה אלא בחופה ומשמע דאפי' באותה חצר עצמה וכדכתיבנא ובודאי שהשמחה במעונו אומרין אותה אפילו שלא בחופה (כתובות ח.) דהא מכי רמו שערי באסיתא אמרי' ליה דליכא חופה וכיון שכן י"ל דאפילו שלא במקום חופה מברכין ברכת חתנים דהא ברכה אע"ג דמשום שמחה קא אתיא לא תליא בחופה והכא הכי קאמרינן דעיקר שמחה ליתא אלא בחופה וכך נוהגים היום לברך ברכת חתנים בכל אחת מבתי החתונה כל זמן שהחתן או הכלה הם שם אבל מ"מ יש לחוש לדברי רבותינו הצרפתים בעלי התוס':

חתן וכל השושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה. משום דבעיא כוונה:

ומן התפילין. משום דשכיחא שכרות וקלות ראש:

וחייבין בקריאת שמע. משום דמצות כונתו אינו אלא פסוק ראשון ויכולין ליישב דעתן שעה קטנה כדי פסוק אחד:

משום ר' שילא אמרו חתן פטור מק"ש. דטריד ושאר בני חופה חייבין ולית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה והאי דפטורין מן התפלה ומן התפילין משום דבעי כוונה ולאו בני כוונה נינהו כדכתיבנא זו היא שיטת רש"י ז"ל וכי תימא והא אבל דלאו

בר כוונה הוא ואפ"ה חייב בכל המצות האמורות בתורה משום דאיבעי ליה ליתובי דעתיה י"ל דאפשר דאבל נמי פטור בתפלה ובתפילין ואין זה מחוור לי מדאמרי' חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר אלמא הא לאו הכי מיחייב ובתפלה נמי אית לן לחיוביה אבל אפשר לי לדחוק ולומר על דעת רש"י ז"ל דנהי [דלא] סבירא ליה דעוסק במצוה פמור מן המצוה אפילו הכי כיון דטרדת מצוה הוא לא מחמרי' עליה ליתובי דעתיה אבל באבל דרשותא גרידא הוא מחמרינן ולא נהירא לפיכך נראה דאית ליה להאי תנא העוסק במצוה פטור מן המצוה מיהו סבירא ליה דבק"ש דליכא טירחא כלל ולא מיחסר ביה מידי משמחה דידהו ומשום הכי נהי דכל שלא בעל חתן פטור אפילו מק"ש דטריד לאחר בעילה חייב א"נ דחתן ובני חופה בתר נשואין ובעילה לא מיקרו עוסקין במצוה והאי דפטירי מסוכה משום דמצמערין הן כל היכא דלא חדו בהדי חתן כל ז' ומש"ה חייבין בכל שאר המצות חוץ מן התפלה ותפילין דאיכא שכרות ונראה שזה היה דעת הרב אלפסי ז"ל שהביאה בהלכות שאילו לדברי רש"י ז"ל דלא כהלכתא היא:

דף יב.

הן ותגריהן. הלוקח מהן כדי למכור ולהמציאן לצריך להן:

מוכרי תכלת. לציצית:

הולכי דרכים ביום פטורים מן הסוכה ביום. דכתיב בסכות תשבו כעין ישיבת ביתו כשם שכל ימות השנה אינו נמנע ללכת בדרכים כך ימות החג שאינו יו"ט לא הצריכו הכתוב להמנע מלצאת לדרך:

וחייבין בלילה. כשבאו ליישוב הא לאו הכי פטורין:

הולכי דרכים. לדבר מצוה פטורין ביום ובלילה אע"פ שאינן הולכין אלא ביום משום דטרידי ודואגים במחשבת המצוה ותקונה:

שלוחי מצוה אנן. שבאנו לשמוע הדרשה ולהקביל פני ראש גולה:

ארקתא. על שפת הנהר:

שומרי גנות ופרדסין. אין זזין משם:

אביי אמר תשבו כעין תדורו. כדרך שאדם דר בביתו כל השנה הזקיקתו תורה לדור בסוכה עם מטתו וכלי תשמישו וזה אינו יכול להביאן מפני הטורח:

רבא אמר. ליכא למפטריה משום האי טעמא דכעין תדורו הוא כיון שכל השנה הוא דר באותן [הבתים] שבגנות ובאותן כלים אלא פרצה קוראה לגנב שאם ישב בסוכה כשיראה הגנב שהוא יושב שם יגנוב הפירות:

איכא בינייהו דקא מינטר כריא דפירי. כרי של פירות שהוא תמיד לפניו ויכול לשמרו מתוך סוכתו ואין זו פרצה קוראה לגנב:

משום בקי. יתושים:

סרחא דגרגושתא קרקע לבנה שהיו טוחין בהן קרקעית הסוכה ולא שיהא ריחה מאוס לכל דאי הכי מפסלה סוכה כדאמר לעיל [דף יב:] הני שוצי ושוצרי אין מסככין בהו דכיון דסני ריחיהו ושביק להו ונפיק אלא הכא במצטער איהו לחודיה עסקינן:

כדטעים בר בי רב ועייל לכלה. בבוקר כשהולכין לבית המדרש ודואג שמא ימשכו השמועות וטועם מלא פיו ושותה:

אמר רבא לפי שאין קבע לשינה. אין בה חלוק בין קבע לעראי לענין סוכה שפעמים שאינו מנמנם כי אם מעט ודיו בכך הלכך לגבי סוכה כל שינה מקריא שינת קבע:

גרסי' בגמרא תני חדא ישן אדם בתפלין שינת עראי אבל לא שינת קבע ותניא אידך לא קבע ולא עראי ותניא אידך בין קבע בין עראי לא קשיא הא דנקיט להו בידא הא דמנחי ברישיה הא דפריס סודרא עלייהו:

וכמה שינת עראי תני רמי בר יחזקאל כדי הלוך מאה אמה. והכי פירושה דכי נקיט להו בידא לא קבע ולא עראי שמא יפלו מידו. דמנחי ברישיה עראי מותר קבע אסור שמא יפיח. דפריס סודרא עלייהו והניחן אצל מראשותיו בין קבע בין עראי. וכתב הר"ז הלוי ז"ל דהכי קי"ל אע"פ שהרב אלפסי ז"ל לא כתב ברייתות הללו בהלכותיו וראיתי לאחד מחכמי הדור שכתב דלא סמכינן על כל הני מתנייאתא אלא אר' ינאי סמכינן דאמר (שבת דף מט.) תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים וכדפריש אביי ורבא שלא יפיח בהם ושלא יישן בהן וכל שינה במשמע בין קבע בין עראי עד כאן. וכתב עליו הראב"ד ז"ל החכם מחכמי הדור שכתב דאדרבי ינאי סמכינן דאין ישנין בהם כלל יפה כתב אלא שלא פירש כל צרכיו והטעם לפי שאין אנו יכולין לשער כדי הלוך מאה אמה הלכך אין ישנין בהן כלל כשהן בראשו וכ"ש כשהן בידו אבל דפריש סודרא עליהו ומנחי בצדו מותר לישן כל שינה כדאיתא בברכות [דף כד.] מניחן בין כר לכסת שלא כנגד ראשו ולא חיישינן שמא מתוך שנתו יניח ראשו עליהן ודבר זה כבר הזכירו הרב בברכות ואין צורך לאלו הברייתות ועוד אני אומר דרבה דאמר אין קבע לשינה לא בא לסתור דברי רבי יוחנן שהעמיד ברייתא דתפילין במניח ראשו בין ברכיו דאי לאו הכי אסור לפי שהעראי הוא קבע מעתה אין לנו בתפלין אלא שלא יישן בהן לא קבע ולא עראי אלא א"כ מניח ראשו בין ברכיו לפיכך לא כתב הרב ז"ל ברייתא האמצעית וכתב האוסרת הכל והמתרת הכל:

דף יב:

מתני' ר"א אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה. מפרש טעמא בגמ' דא"ק (ויקרא כ"ג:מ"ב) בסכות תשבו שבעת ימים תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה ורבנן אמרי כדירה מה דירה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל אף סוכה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל ולאו למימרא דאי בעי לא אכיל כלל דאי נמי דלא אכיל פת דהא בפ' שלשה שאכלו מוכח דחייב אדם לאכול פת בשבתות וביו"ט דאמרי' [דף מט:] אמר רב אידי בר אבין אמר שמואל טעה ולא הזכיר של ר"ח בתפלה מחזירין אותו בבהמ"ז אין מחזירין אותו ואמרינן דהיינו טעמא משום דתפלה דחובה היא מחזירין אותו בבהמ"ז דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל אין מחזירין אותו ופרכינן אלא מעתה שבתות ויו"ט דלא סגיא דלא אכיל ה"נ דהדר א"ל אין ובודאי כי אמרי' דבראשי חדשים אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל לאו דוקא דאי בעי לא אכיל כלל שהרי אסור להתענות בהן אלא ודאי אי בעי לא אכיל פת דמיחייב בבהמ"ז קאמרי' ומינה דשבתות ויו"ט לא סגיא דלא אכיל פת ודוחק הוא לומר דכי אמרי' התם בשבתות ויו"ט מחזירין אותו היינו דוקא בלילי יו"ט (האחרון) [הראשון] של פסח ושל סוכות כמו שדחקו זה בתוס' דהא סתמא קתני התם שבתות ויו"ט דלא סגיא דלא אכיל ומשמע דבכולהו קאמר לפיכך נראה דמה שחדש הכתוב בלילי יו"ט הראשון של פסח מדכתב בערב תאכלו מצות היינו לחייבו בדין מצה ראויה דאילו מדין יו"ט יוצא בכל שהוא פת אפי' במצה עשירה וביו"ט הראשון של סוכות גמרינן נמי דמיחייב לאכול שיעור שהוא חייב לאכול בסוכה דאילו מדין יו"ט סגי ליה לאכול כביצה עראי חוץ לסוכה וגמרינן מחג המצות דמיחייב לאכול שיעור המחויב לאכול בסוכה ולפיכך נראה שהוא חייב לאכול יותר מכביצה אלא שי"א כך דכיון דגמרינן מחג המצות לגמרי גמרינן מיניה מה התם בכזית אף הכא בכזית ואע"ג דבשאר ימות החג כזית עראי הוא ורשאי לאכלו חוץ לסוכה אפ"ה בלילה הראשון כיון שהכתוב קבעו חובה לאכלו בסוכה עשאו אכילת קבע. ואחרים אומרים דלהכי גמרינן לילי יו"ט הראשון של חג מחג המצות לומר שאפילו ירדו גשמים חייב לאכול בסוכה אע"ג דמפטר בה בשאר יומי:

גמ' תניא ר' אליעזר אומר אין יוצאין מסוכה לסוכה. לאכול בזו ולישן בזו או היום בזו ולמחר בזו:

ואין עושין סוכה בחולו של מועד. מי שלא ישב בסוכה יו"ט הראשון ומפרשינן טעמא בגמ' משום דכתיב (דברים ט"ז:י"ג) חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראויה לשבעה בעינא:

ושוין שאם נפלה חוזר ובונה אותה בחולו של מועד. ואפי' הכי סבר ר' אליעזר [דכיון] דמאותן עצים עצמן חוזר ובונה אותה היא גופה חשבינן לה:

וחכ"א אע"פ שאמרו שאין אדם יוצא י"ח ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אבל יוצא אדם י"ח ביו"ט הראשון בסוכתו של חבירו. ומיהו דוקא בסוכה שאולה אבל גזולה ממעטי לה בגמ' אליבא דרבנן מדכתיב חג הסוכות תעשה לך:

והך סוכה גזולה דקא פסלינן הכא לאו בשהוציא חבירו מסוכתו דכיון דקי"ל קרקע אינה נגזלת הויא לה סוכה שאולה כדאיתא בריש פרק לולב הגזול [דף לא.] ולית בה משום מצוה הבאה בעבירה כיון דלא קניא כלל וברשותה דמרא איתא אלא בשגזל עצים וסכך בהן עסקינן דאע"ג דמסקינן בריש פרק לולב הגזול דכשרה גבי ההיא אתתא דצוחה ואמרה ריש גלותא וכולהו רבנן יתבי בסוכה גזולה ואמור רבנן פעיתא היא דא ואין לה אלא דמי עצים בלבד היינו בתר דעבידו רבנן תקנת מריש אבל מדאורייתא סוכה גזולה היא ופסולה אלא דבתר תקנתא כשרה דהפקר ב"ד הפקר ואין לנגזל אלא דמי עצים בלבד ומיהו משכחת סוכה גזולה ואפילו בתר תקנתא כגון סוכה העשויה בראש הספינה או בראש העגלה דכיון שהיא מטולטלת נגזלת:

ונמצא עכשיו דמוציא את חבירו מסוכתו אינה נגזלת ואפי' מדאורייתא כשרה. גזל עצים וסכך בהן פסולה מדאורייתא וכשרה אחר תקנה אבל סוכה גזולה ומטולטלת פסול' אפילו אחר תקנה:

דכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מכאן שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת. פרש"י ז"ל ואי אפשר שתהא של כולם דהא לא מטי שוה פרוטה לכל חד וחד אלא ע"י שאלה ובתוס' כתבו שלא היה צריך לכך דכיון דכתיב לך גבי סוכה משמע אבל לא של שותפות כדמוכח בפ' ראשית הגז גבי תרומה וחלה ופאה וטובא דקא חשיב התם [דף קלה:] ואפילו אתרוג דכתיב ביה לכם דמשמע לשון רבים אמרינן בפרק יש נוחלין [דף קלז:] האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ונטלו אחד מהם ויצא בו אם יכול לאוכלו כגון דאיכא אתרוג לכל חד וחד יצא ואם לאו לא יצא דלכם משמע שיהא כולו שלו ולא מקצתו ולא דמי לבגדיכם ותרומתכם דפרק ראשית הגז דשל שותפין בכלל משום דאיצטריך הכא למכתב לכם בלשון רבים משום דמבעי ליה למכתב ולקחתם בלשון רבים דדרשינן בפרק לולב הגזול [דף מא:] ולקחתם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד הלכך על כרחין מדמרבינן סוכה אחת לכל ישראל שמע מינה דלא דרשינן לך למעוטי שאולה [כי היכי דלא דרשינן ליה למעוטי שותפות משום רבוי דכל] ומשום הכי מוקמינן ליה למעוטי גזולה. אבל אפשר שהוצרך רש"י ז"ל לומר כן כי היכי דלא נוקי רבויא דכל

האזרח בישראל ישבו בסוכות לרבות של שותפות ומיעוטא דלך למעוטי שאולה כי היכי דבפרק ראשית הגז מרבינן גבי ציצית טלית של שותפין מלכתיב להם וממעטין שאולה מדכתיב כסותך:

ומה שנוהגין עכשיו כל הקהל לקנות אתרוג אחד בשותפות אע"ג דממעטין באתרוג שותפין כדכתיבנא היינו טעמא לפי שדעתם להקנות כל אחד חלקו לחבירו כשהוא יוצא בו על מנת להחזיר (ב"ב קלז:) דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה ובשביל שנשתתף בו לא גרע:

מתני' מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. בגמרא מפרש במאי פליגי:

אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך. לאו דוקא דהא מדרבנן הוא דמיתסר שמא ימשך אחר שולחנו אלא הכי קאמר לא קיימת מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים וכדתנן בפרק ערבי פסחים [לף קטז:] כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו כלומר שלא קיים מצותן כראוי:

דף יג.

גמ' הלכה צריכה שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו וכו'. ופסק הרב אלפסי ז"ל כב"ש בתרוייהו וחלקו עליו דנהי דבקטנה אפסיקא הלכתא כב"ש דאמרי לעיל צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו אבל בסוכה גדולה משמע דקי"ל כב"ה דב"ש במקום ב"ה אינה משנה לית לן למקבע הלכתא כב"ש אלא במאי דאפסיקא בה בהדיא הלכתא כוותייהו אבל במאי דלא אפסיק הדרינן לכללין ונקטינן כב"ה ועוד דמשמע דתרי טעמי דפליגי נינהו ובסוכה גדולה הא אתפרש טעמיה דב"ש בגמ' דמש"ה אמרינן לא יצא שמא ימשך אחר שולחנו ובסוכה קטנה לאו מהאי טעמא פסלי אלא משום דסבירא להו דירת קבע בעינן וכדאמרי' בפ"ק דלעיל [דף ז:] אמר אביי רבי ור' יאשיה ור' יהודה וב"ש כולהו סבירא להו סכה דירת קבע בעינן ונהי דקיימא לן כרבנן דאמרי סוכה דירת עראי בעינן אפ"ה קי"ל בהא כב"ש דקצת קביעותא בעינן שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו דאי לא דירה סרוחה היא הלכך סוכה גדולה וסוכה קטנה תרי טעמי נינהו ואע"ג דאפסיקא הלכתא כב"ש בסוכה קטנה בסוכה גדולה הדרינן לכללין ונקיטינן כב"ה דמכשרי ועוד דאפילו תמצא לומר דמחד טעמא פסלי ב"ש בסוכה גדולה ובסוכה קטנה והיינו משום שמא ימשך אחר שלחנו ואביי דמני לעיל ב"ש בהדי הנהו תנאי דסבירא להו דסוכה דירת קבע בעינן ה"נ קאמר דבעינן סוכה הראויה להיות בה קבע שאין לחוש שימשך ממנה

אחר שולחנו וא"נ דאביי דאמר הכי ס"ל דלית הלכתא כב"ש ומש"ה אמר דטעמייהו משום דדירת קבע בעינן אבל אנן דפסקינן כוותיהו ס"ל דטעמייהו דב"ש בסוכה קטנה נמי משום שמא ימשך וחד טעמא הוא בהדי סוכה גדולה אפ"ה איכא למימר דנהי דחד טעמא הוא טפי שייך למיגזר שמא ימשך בסוכה קטנה שאי אפשר למשוך שולחנו אצלו ממאי דאיכא למיגזר בסוכה גדולה וראיה לדבר שאינן שוין לגמרי שאילו כן. למה לי לתנא לאשמעינן בתרוייהו פלוגתייהו לב"ש וב"ה הלכך כיון דלא שוו אהדדי בסוכה קטנה בלחוד דאפסיקא הלכתא כב"ש נקטינן כוותיה אבל בסוכה גדולה הדרינן לכללין ונקטינן כב"ה דמכשרי וזהו דעת מקצת מן הגאונים והרב רבי יצחק אבן גיאת ז"ל והר"ז הלוי ז"ל אבל הרב אלפסי ז"ל משמע דסבירא ליה כיון דתנו גבי הדדי כי הדדי נינהו וכיון דאפסיקא בהדיא בסוכה קטנה כבית שמאי נקיטי' נמי כוותייהו בסוכה גדולה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות שופר וסוכה ולולב:

מתני' נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה. פירש ואנו חייבין להושיבו בסוכה:

ומעשה שילדה כלתו של שמאי הזקן וכו'. ופרכינן בגמרא מעשה לסתור ואמרינן חסורי מיחסרא והכי קתני ושמאי מחמיר כלומר לחייב בחנוך אפילו קטן הצריך לאמו כיון דאפשר וחזי להכי שכן דין בכל מצוה לחייבו בחנוך כל זמן שאפשר וראוי לכך ורבנן סברי דכיון שאמו פטורה מן הסוכה אינו ראוי לחנוך סוכה כל שהוא צריך לה:

גמ' היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו וכ'. ומדרבנן הוא דכי האי גוונא הגיע לחינוך קרינן ביה לענין סוכה וכל קטן שהגיע לחינוך חייב מדרבנן ואין החנוך שוה בכל מקום אלא כל חד וחד לפי ענינו דהכא תלינן באין צריך לאמו וגבי ראיה ביכול לעלות וכו' וגבי לולב ביודע לנענע וגבי ציצית ביודע להתעטף וגבי תורה ביודע לדבר כדאיתא בסוף פרק לולב הגזול [דף מב.] ומשמע דאין צריך לאמו היינו מבן שש ולמעלה מדאמרינן בעירובין [דף פב.] דקטן הצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ופירשו התם [דהיינו] על בן שש שנים:

מתני' כל ז' הימים אדם עושה סוכתו קבע. להיות כל דירתו בה:

מאימתי מותר ליפנות. ממנה ולירד:

משתסרח המקפה. מאכל לא דק ולא עבה קרי מקפה ונ"ל מדנקט כי האי גוונא דוקא כשהתחיל לאכול הוא דאינו מותר לפנות אלא משתסרח המקפה כדי שלא יראה כמבעט בסוכתו ויוצא אבל לא התחיל להכנס בה כל שמצטער מחמת גשמים פטור כי היכי דשרי משום באקי וסירחא דגרגושתא ובריתא נמי דנקט היה אוכל בסוכה

וירדו גשמים לרבותא נקטיה דאע"ג דכבר היה אוכל והתחיל במצוה כיון שירד אין מטריחין אותו לעלות וכ"ש אם התחיל לאכול חוץ לסוכה מחמת הגשמים ופסקו שאין מטריחין עד שיגמור סעודתו זהו דעתי אבל למעשה איני סומך על סברתי אחר שאין בזה ראיה ברורה:

גמ' ה"מ במגרס אבל בעיוני בסברא לבר ממטללתא. בגמ' הכי איתא לא קשיא הא במגרס הא בעיוני ופרש"י ז"ל (שלא) כדברי הריא"ף ז"ל דעיוני דאית ביה טירחא בר ממטללתא דמשום דמצטער הוא ומצטער פטור מן הסוכה והאויר יפה לו להרחיב דעתו ואית דאמרי איפכא דעיוני היינו קבע ובעי סוכה ולחומרא עביד כתרוייהו כל היכא דלא מטריד אבל אי מטריד הוה ליה מצטער ופטור מן הסוכה:

אמר רבא מאני מיכלא לבר ממטללתא מאני משתיא במטללתא. יש שפירשו(במתניתין) דומיא דמגרס ועיוני והכי קאמר מאני מיכלא מצי לאנוחינהו בר ממטללתא אבל מאני משתיא במטללתא דוקא ואחרים פירשו דמאני מיכלא אינו רשאי להניחם בסוכה אבל מאני משתיא רשאי וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב בפרק לולב וערבה בענין פסול סוכה ביו"ט אחרון דפסיל לה במאני מיכלא דמעייל בגווה ולרב אלפסי ז"ל מאני מיכלא כגון קדרות ואגני דלישה דתשבו כעין תדורו והני לאו אורחייהו לאנוחינהו בבית דירה:

שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא. שרגא לא הוי דומיא למאני מיכלא דבמאני מיכלא כי אמרי' בהו בר ממטללתא היינו בשעה שאין משתמש בהן דבשעת סעודה ודאי אוכל בקערה בסוכה אבל שרגא אפי' בעודו דולק ומשתמש לאורו אסור להניחו בסוכה והכי מוכח לקמן בפ' לולב וערבה [דף מח.] דתנן גבי שביעי של חג גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את כליו מן המנחה ולמעלה ואמרי' בגמ' אין לי מקום להוריד כליו כלומר שצייך לאכול בה ביו"ט האחרון של חג היכי עביד שיהא כמוכיח שאינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכה ח' ימים ואמרינן דמדליק בה את הנר ומדחשיב ליה היכירא בשעת הדלקה אלמא בחג אסור להניחו שם בעודו דולק והיינו טעמא משום דמוקמינן ליה בסוכה קטנה איכא למיחש שמא תשרף סוכתו ותדע לך דהדלקה לוקא מדנקט מדליק בה את הנר ולא נקט ומעייל בה את הנר כי היכי דנקיט מעייל בה מאני מכלא:

מקפה של גריסין. שממהרת להתקלקל:

ציבתא. קיסמין של סכך היה משיר על המאכל:

רב יוסף מאניני הדעת היה דתניא בפסחים [דף קיג:] ג' חייהן אינן חיים הרחמנים והרתחנים ואניני הדעת אמר רב יוסף וכלהו איתנהו בי אניני הדעת שאינו יכול לסבול דבר מאוס:

דף יג:

היה אוכל בסוכה וירדו גשמים. וירד מן הסוכה לגמור סעודתו בביתו ומשישב לו פסקו גשמים אין מטריחין לו להפסיק ולעלות עד שיגמור:

עד שיאור משיעלה עמוד השחר. יש שגורס עד שיעור משיעלה עמוד השחר כלומר דתרתי בעינן שיהא נעור אחר שיעלה עמוד השחר אבל נעור בתחלה אין מטריחין אותו לעלות וכן נמי אם עלה עמוד השחר ולא נעור אין מקיצין אותו אבל הגאונים ז"ל גורסים עד שיאור משיעלה עמוד השחר כלומר שלא תאמר דעד שיאור היינו באור היום דליתא אלא משיעלה עמוד השחר אבל קודם לכן אע"פ שנעור אין מטריחין אותו לעלות ואומר אף לפי גרסא זו שאם לא ניעור אין מטריחין אותו לעלות אף משיעלה עמוד השחר עד שיגמור שינתו ולא גרע מסעודה דאמרינן בה עד שיגמור סעודתו וחוכך אני בזה לפי גירסא זו דסעודה אין לה זמן ידוע אבל שינה אפשר שכיון שזמנה אינו אלא בלילה כל שעלה עמוד השחר הוי כגמר לגבי סעודה ומיהו אם תקפתו שינה משמע ודאי דפטור משום מצטער:

מי שפך למי עבד לרבו. והכי קאמר משל לעבד שהיה עושה לרבו עבדות שאינו מקובל (וכל) שאינו עובדו כהוגן כך בידוע שאין ישראל עובדין אותו כשורה או דילמא הכי קאמר ושפך לו רבו קיתון על פניו לומר צא מלפני דאי אפשי בשמושך וירידת הגשמים הוא שפיכת הקיתון ומ"מ סימן קללה הוא ומיהו פירושא דמתני' איבעיא לן שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת הסוכה או ירידת הגשמים:

סליקו להו הישן לולב. כף תמרים והדר תני הדס וערבה באפי נפשייהו:

גזול פסול. דכתיב ולקחתם לכם משלכם אי נמי משום מצוה הבאה בעבירה כדמפרש לקמן:

יבש. דכתיב באתרוג פרי עץ הדר ויבש לאו הדר הוא וילפינן שאר מינין מאתרוג והאי יבש היינו שיבשו רוב עליו אבל אחרים אומרים דלא מיפסל עד שתייבש רוב שדרו ורוב עליו ולא מיחוור ומיהו באיפכא ליכא לספוקי שאין הדבר מצוי שיהיה שדרו יבש ויהיו העלין לחין וסימן יבשותו איכא מאן דתלי בי"ב חדש כדאמרינן (ע"ז דף לד.) לענין חרצנים וזגין של נכרים דלחין כל י"ב חדש ולא מסתבר שאין הנדון דומה לראיה ועוד

דבגמ' אמרי' [דף לג:] יבשו רוב עליו ונשתיירו ג' בדין עלין לחין אלמא לא תלי בזמן שהרי הזמן שוה הוא לכל העלין וליכא למימר נמי דבעינן שיהא נפרך בציפורן כדאמרינן [דף מו:] גבי ריאה שאין דרכו של לולב בכך וכבר יהא יבש מכמה שנים ולא יהא נפרך בצפורן ועוד דלולב כיון דשליט ביה אוירא לא בעינן ביה שיהא נפרך בצפורן כדאמרינן נמי גבי אוזן בכור בפרק אלו טריפות [שם] לפיכך נראה שהדבר תלוי באומד מראית העין כשנשתנה מראהו ללובן מצד יבשות והרי הוא כעץ יבש:

וגרסי' בגמרא עלה דמתני' קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ל"ש ביו"ט שני בשלמא יבש בעינן הדר וליכא אלא גזול בשלמא יו"ט ראשון ולקחתם לכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא ביו"ט שני אמאי לא א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי [דף ל.] משום דהויא ליה מצוה הבאה בעבירה שנאמר (מלאכי א׳:י״ג) והבאתם גזול ואת הפסח גזול דומיא דפסח מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה ל"ש לפני יאוש ל"ש לאחר יאוש בשלמא לפני יאוש מכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאחר יאוש תיפוק ליה דהא קנייה ביאוש אלא לאו משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה איתמר נמי א"ר אמי יבש פסול לפי שאינו הדר גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ופליגא דרבי יצחק בר נחמני דא"ר יצחק ב"נ אמר שמואל לא שנו אלא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול מתיב ר"נ בר יצחק לולב הגזול והיבש פסול הא שאול כשר אימתי אילימא ביו"ט ראשון כשר ולקחתם לכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאו ביו"ט שני וקתני גזול פסול א"ר אשי לעולם ביו"ט ראשון ולא מבעיא קאמר לא מבעיא שאול דרחמנא אמר לכם ולאו דידליה הוא אלא גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים איכא וקנייה ביאוש קמ"ל זו היא סוגית הגמ':

ולענין הלכה הרב אלפסי ז"ל כתב משנתינו כצורתה ולא כתב עליה מחלוקת של רבי יוחנן ושמואל ומדקא סתם לה סתומי משמע דפסיק כר' יוחנן דלא שנא ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני של דבריהם וכן דעת הראב"ד והרמב"ן ז"ל לפסוק כרבי יוחנן דקי"ל שמואל ורבי יוחנן הלכה כר"י וכ"ש הכא דמשמיה דרשב"י קאמר לה דהוא תנא ורבי אמי ס"ל כוותיה ולפיכך אפילו בשני של מצות זקנים גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה. ומיהו כי אמרינן לולב הגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ה"מ בשלא קנהו עדין א"נ שקנהו אלא שהמצוה מסייעתו בקנין דמש"ה אמרינן גבי קרבן דגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה דס"ל לרבי יוחנן דיאוש בכדי לא קני כדמוכח במרובה [דף סח:] ונמצא שלא קנה גבוה אלא בשנוי רשות ההקדש ודאמרינן בגמרא תיפוק לי דהא קנייה ביאוש יאוש ושנוי רשות קאמרינן וכיון דמצות הקרבן דהיינו הקדש סייעיה

בקנייה אמרי' דאית ביה משום מצוה הבאה בעבירה. אבל כל שנקנה בתחלה בלא סיוע המצוה שוב אין בו משום מצוה הבאה בעבירה. והיינו דמקשינן בגמ' עלה דהנהו אוונכרי ולקנינהו בשנוי השם ונקנינהו בשנוי מעשה דמשמע דכל שנקנין בתחלה קודם המצוה ליכא למיחש ביה תו משום מצוה הבאה בעבירה והיינו נמי דגרסינן בפרק מרובה [דף סז.] מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש ואי איתא דאפילו היכא שנקנה לגמרי קודם המצוה אית ביה משום מצוה הבאה בעבירה היכי מוכח מהאי קרא דיאוש בכדי לא קני דילמא קני ואפ"ה פסול לקרבן משום מצוה הבאה בעבירה כדמסיקנא הכא אלא ודאי משמע דכל שנקנה לגמרי קודם המצוה תו ליכא למיחש למצוה הבאה בעבירה כדמסקינן והיינו דגרסינן בירושלמי מה פליגין בשגזל משופה אבל גזלו ושפהו דמים הוא חייב לו כלומר דקנאו בשנוי מעשה:

ומיהו איכא למידק אשמעתין דהכא אמרינן קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני אלמא משמע לן דמתני' סתמא קתני אפילו בשני של דבריהם ואמרינן נמי בשלמא יבש בעינן הדר וליכא דאלמא כל שאינו הדר פסול כל שבעה ואלו לקמן משמע דלא מפסל אלא ביו"ט ראשון דאמרינן (דף לו:) אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר ופרכינן והא רבי חנינא מטביל ביה ונפיק ולרבי חנינא קשיא מתני' דתנן חסר כל שהוא פסול ופרקינן הא ביו"ט ראשון הא ביו"ט שני ומסקינן הכי אלמא ביו"ט שני לא בעינן הדר י"ל דאין ה"נ דבשני נמי בעינן הדר והיינו טעמא דמכשרינן לקמן אתרוג שנקבוהו עכברים משום דמקיים ביה הדר במה שנשאר ממנו מה שאין כן ביבש שנטל כל הדרו וכבר אמרו בירושלמי היבש פסול משום לא המתים יהללו יה הלכך גרע טפי מה שאין כן כשנקבוהו עכברים שמקיים בו הדר במה שנשאר ממנו ולשון הגמרא מוכיח כן דאמרינן עלה דההיא בלישנא בתרא אמר רב זה הדר אלמא אף ביו"ט שני בעינן הדר אלא דקאמר דשפיר מקיים ביה הדר ומשמע לי דהיינו טעמא שאלו אמרה תורה בפירוש דנקב וחסר כל שהוא פסול אף בשני של דבריהם היינו פוסלין אותו דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון אבל הכתוב לא פרט בהדר כלום אלא סתם ואמר שתהא מצוה זו מהודרת ומסרה לחכמים ובודאי שכל שהמצוה חמורה יותר יש להחמיר בהדר ולפיכך קיימוהו חכמים בכלל בשל דבריהם כשל תורה אבל בפרטיו אינו בדין:

אבל מ"מ עדיין קשיא מאי דאמרי' הכא קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני דאלמא כיון דתנא סתמא תני בכולהו יומי משמע וכיון שכן למה נכשיר נקב וחסר כל שהוא השנוי בפסולי אתרוג ביו"ט שני ולא נאמר דתנא פסיק ותני ל"ש ביו"ט

ראשון ול"ש ביו"ט שני כדאמרינן הכא ואפשר דסמכינן הכא אדיוקיה דרב נחמן בר יצחק דדייק שאול כשר אימת וכו' מה שאין לומר כן במתניתין דלקמן עוד נ"ל דמיבש מפקינן לה דפשיטא לן דביבש לא מקיים הדר כלל הלכך פשיטא לן דבשני נמי פסול דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכיון דקתני גזול בהדי יבש משמע לן דבדידיה נמי ל"ש בי"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני אבל לקמן במתני' דנקב וחסר כל שהוא עסקינן וכיון דאכתי מקיים ביה הדר במקצת דוקא בראשון הוא דפסול אבל בשני כשר אבל הרמב"ן ז"ל תירץ דודאי תנא בכולי פרקין קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ל"ש ביו"ט שני מיהו יו"ט שני דשמעתין לא דמי ליו"ט שני דאיתמר בשמעתא דאתרוג שנקבוהו עכברים משום דיו"ט שני דשמעתין דהכא היינו (איסור) של תורה וכולה מתני' דפרקין בשל תורה איירי ולא עסקינן בשל דבריהם כלל עד מתני' דתנן [דף מא.] בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום א' הלכך כולהו פסולין דמתניתין לא שנא ביום טוב ראשון לא שנא ביום טוב שני של תורה ולקמן בשמעתא באתרוג שנקבוהו עכברים הוא ביום טוב (באיסור) של דבריהם דאע"ג דתנן בנקב וחסר כל שהוא אסור בשל תורה בשני של דבריהם מיהא כשר וכי תימא היכי נימא דכולה מתניתין אפי' ביום טוב שני של תורה דהא תנן לקמן [דף לה:] אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה פסול ואמרינן עלה בגמרא לפי שאין בהן היתר אכילה או שאין בהן דין ממון והני טעמי לא סגי אלא ביו"ט ראשון דבעינן לכם אבל בשני אמאי איכא למימר דכיון דאסורי הנאה נינהו כתותי מכתת שיעורייהו דערלה אין לה שום היתר אלא לשריפה היא עומדת וכן תרומה טמאה מן הנשרפין היא כדאמרינן פרק בתרא דתמורה ואמרינן נמי בפרק ב"מ [דף כה.] כשם שמצוה לשרוף את הקדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאה אלא מה שאמרה תורה שלך תהא להסיקה תחת תבשילך וכיון ששריפתה מצוה ולשריפה היא עומדת ואסורה בהנאה חוץ מן הנהנה בה בשעת שריפתה שהנאתה וביעורה שוה כתותי מיכתת שיעורה הלכך פסול כל שבעה אע"פ שיש בה דין ממון והיתר אכילה שהזכירו בגמרא היינו אסור הנאה כדאמר בעלמא (פסחים דף כא:) לא יהא בו היתר אכילה הלכך כולה מתני' בין ביו"ט ראשון בין ביו"ט שני ומיהו היינו דוקא בשני (באיסור) דאורייתא אבל בשני (באיסור) של דבריהם הוא שחדשו ואמרו בשמעתא דאתרוג שנקבוהו עכברים כשר וממנו יש ללמוד לכל הפסולין שהזכירו חכמים בפגמין של ד' מינין שבלולב מפני שאינן הדר שכולן כשרין ביו"ט שני של דבריהם ובירושלמי נמי גרסינן עלה דמשני' דעלתה חזזית על רובו רב יצחק בר נחמן בשם שמואל כל הפסולין אינן פסולין. אלא ביו"ט ראשון בלבד וכבר הסכימו הגאונים

לסמוך על הירושלמי דכיון שהכשירו בגמרא דידן בשני אתרוג חסר ושנקבוהו עכברים דמאיס היאך נפסול בעלתה חזזיש ושנטלה פטמתו אלא ודאי כולן כשרים ולא החמירו בשל דבריהם בנויין של ד' מינין שבלולב אבל הפסולין מפני אסורן כגון של אשרה דמשה ושל עיר הנדחת וכן אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה פסולין כל ז' אפילו בגבולין דכתותי מיכתת שיעורייהו ועפרא בעלמא נינהו ואין צ"ל הפסולין מפני שאינן מינן כגון הדס שוטה וצפצפה שאין יוצאין בהן לעולם וכן הפסולים מפני שעוריהן כגון הדס וערבה שאין בהן ג"ט ולולב שאין בו ארבע ואתרוג הקטן וכן לולב הגזול שאע"פ שסוגיא זו דריש פרקין ביו"ט שני של תורה היא לפי שטת הרמב"ן ז"ל אעפ"כ כיון דמצוה הבאה בעבירה קטיגור הוא אין יוצאין בו לעולם ומקרא מלא דבר הכתוב שונא גזל בעולה והיאך יברך על שנואיו של מקום אין זה מברך אלא מנאץ ואדרבה דשני יותר פסול שנטילתו אינה מצוה של תורה והוא מזכיר עון להתפש ולפי מה שכתבתי למעלה אף היבש אע"פ שפסולו הוא משום דבעינן הדר אפ"ה פסול אף בב' של דבריהם לפי שנטל כל הדרו לגמרי [דהרי הוא כעץ יבש] והרמב"ן ז"ל לפי שטתו מכשיר אף היבש בשני של דבריהן אבל הראב"ד ז"ל הביא ראיה בשם הרב מנחם בר' יצחק לפוסלו אף בשני של דבריהם מדפליגי רבנן ור' יהודה ביבש דרבנן אמרי יבשין פסולין ור' יהודה אומר דאף יבשים כשרים וא"ר יהודה [דף לא:] מעשה באנשי כרכום שהיו מורישין לולביהן לבניהן ואמרו לו אין שעת הדחק ראיה ואם איתא דביו"ט שני כשר לדברי הכל מה ראיה יש מזה אם היו מורישין לולביהן לבניהם שהיבש יהא כשר ביום ראשון שמא בשביל יום שני היו עושים שאם לא ימצאו לחים שיהיו יוצאין בהם מיום ראשון ואילך אלא ש"מ שהיבש היו חכמים פוסלין אותו כל שבעה. והרמב"ן ז"ל דחה ראיה זו ואמר דודאי ר' יהודה לא מן הירושה הביא ראיה לדבריו שהרי נחלה ממשמשת עד סוף כל סדורות והלולבין עם שאר כל הנכסים היו נוחלין ומנחילין אותן ושמא כדי לעשות מהן חבלין וקופות ולכבד בהן את הבית היו עושין אלא ר' יהודה ה"ק מעשה בבני כרכום שהיו מורישין את לולביהן לבניהם והם נוטלין אותם ויוצאין בהן בחג ואמרו לו שעת הדחק היה וא"א להם בלחים נוטלין היבשין למצותן [לזכר שלא תשכח מצות לולב] אלו דבריו ז"ל ואינם ברורים אצלי דודאי רבי יהודה לא מנטילתם הביא ראיה שהרי או היו מברכין עליהן או לא אם תאמר לא היו מברכין עליהם מה ראיה הביא רבי יהודה לדבריו הרי על כרחו לזכר בעלמא היו עושין כן בשביל שעת הדחק ולא שהיה כשר וא"ת מברכין היו עליו היאך אמרו לו אין שעת הדחק ראיה דודאי בשביל שעת הדחק אין מברכין על לולב שהוא פסול מן התורה ורבי יהודה ודאי אם ידע בנטילתן כבר ידע

אם היו מברכין עליהן אלא על כרחין מירושתן בלבד הביא ראיה שמא תאמר לעשות חבלים ומשיחות הרי אין דרך לקיים הלולב כמו שהוא עד דוד שלשי לצורך חבלים והיאך יורישום לבני בניהם בשביל כך שמא תאמר כשם שידע רבי יהודה מירושתן כך היה יכול לידע בנטילתן לא כי שאע"פ שרבי יהודה מכשיר היבש מודה הוא למצוה מן המובחר לח בעינן ואנשי כרכום היו מורישין אוחן לבני בניהם שאם לא ימצאו לחים יצאו בהם הלכך משמע ודאי דיבש פסול אפי' ביו"ט שני של דבריהם כדברי הראב"ד ז"ל ויש לרז"ה ז"ל דעת אחרת כאן שהוא פוסק כשמואל דביו"ט שני מתוך שיצא בשאול יצא נמי בגזול משום דרב אשי מפר' מתני' אליביה ולדידן דאית לן תרי יומי של יו"ט מסתברא דכל הפסולין ביו"ט ראשון פסולין בשני דאע"ג דידעינן השתא בקביעא דירחא אפ"ה הרי אנו תופסים אותו כאלו היה ספק אצלנו מפני מנהג אבותינו אבל יש מי שאומר שאין הפסולין הנוהגין ביו"ט ראשון נוהגין ביו"ט שני בזמן הזה דכיון דידעינן בקביעא דירחא ואין לנו בקדושת יום שני אלא להזהר במנהג אבותינו כדאיתא בפירקא קמא דביצה [דף ד:] אין זה אלא להחמיר בקדושתו אבל להחמיר במצות הנוהגות ביום ראשון אין לנו שכל דין שתחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין שהרי אם לא מצא הדר יושב ובטל ממצוה של דבריהם וכיון שאין לנו ראיה מכרעת לפטור אין לנו לפטור מזה ולא נ"ל דבריו דודאי אין לנו להפטר מנטילתו אלא הרי אנו בזמן הזה כאבותינו שלא היו בקיאין בקבוע של חדש ואינהו ואנן פסולי ראשון בשני נטלינן אבל ברוכי לא מברכינן:

דף יד.

של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. מוקמינן לה בגמרא [דף לא:] באשרה דמשה כלומר אותן אשרות שמצאו ישראל בארץ דהוו ע"ז דישראל דלית להו בטול כדכתיב ואשריהם תשרפון באש דכתותי מיכתת שעוריה דכל העומד לישרף כשרוף דמי אבל באשרה דעכו"ם לא יטול ואם נטל כשר וא"ת והלא כיון שבא ליד ישראל וזכה בו הוה ליה אשרה דמשה וכ"ת בשנטלו בשאלה שלא לזכות בו הא לא קרינא ביה לכם משלכם תירץ הראב"ד ז"ל דבאשרה ומשמשין עסקינן דמיירי שהע"ז ביד עכו"ם וכיון שכן הוא [לא] קיימא לשריפה דקי"ל (ע"ז נב:) עכו"ם שביטל ע"ז בטל משמשיה ונמצא שאפשר לשמשין שיבואו לכלל היתר. ואין זה ברור דדילמא כי אמרינן דעכו"ם שבטל ע"ז בטל משמשיה דוקא כשהמשמשין ברשושו אבל משמשין שזכה בהן ישראל אפשר שאין להם בטול לעולם אע"פ שבטל עכו"ם ע"ז שלו לפיכך נראה דכי מכשרינן אשרה דעכו"ם היינו בשאול שלא זכה בו ישראל דכיון שיש לו בטול. לא מיכתת שיעוריה וביו"ט שני

עסקינן שהוא יוצא בשאול אבל ביו"ט ראשון פסול ממה נפשך דאי לא זכה בו ישראל הוה ליה שאול ולא קרינא ביה לכם ואי זכה ביה הוה ליה אשרה דמשה דכתותי מיכתת שיעוריה וכי אוקימנא מתני' באשרה דמשה היינו משום יום שני דאלו באשרה דעכו"ם יוצא הוא בשאול ומש"ה אמר רבא בגמ' דלולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר והא דרבא אפילו קודם בטול היא דאי לאחר בטול אפילו לכתחלה נמי דכיון דשרי להדיוט לא מאיס למצוה ואע"ג דריש לקיש מבעיא ליה התם בפרק כל הצלמים (דף מז.) רבא פשיטא ליה וכו' כמ"ש שם בס"ד וטעמא דיצא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ואע"פ שמקבל עליהן שכר אין זה אלא גרמא בעלמא כענין שאמרו המודר הנאה ממעין טובל בו בימות הגשמים כיון שאינו נהנה בגוף המים ואע"פ שגורמת לו טבילה זו לעלות מטומאה לטהרה ומכשירתו לכמה דברים לית לן בה וכדאמרינן נמי בסנדל של ע"ז דלא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה משום דמצות לאו ליהנות נתנו ואע"ג דמרווחא טובא בההיא חליצה אפ"ה כיון דלא מתהניא מגופו של אסור גרמא בעלמא הוא ולית לן בה: **נקטם ראשו**. פירש הראב"ד ז"ל דראשו של לולב היינו ראש שדרו שהלולב הוא השדרה והוא עצומו זה נקרא לולב ואין עליו אלא כעלי ההדס שאינו נפסל משום קטימת העלין דהא תנן [דף לב:] בהדס נקטם ראשו פסול ובודאי מגוף העץ קאמר מדאמרינן עלה דאם עלתה בו תמרה כשר ואין התמרה עולה אלא בעץ עצמו והקשו עליו דלולב סתם בהדי עלין משמע וראיה לדבר ממאי דאפליגו רבי יוחנן ושמואל לקמן [שם] בשיעורו של לולב דשמואל אמר דשיעורו בהדי עלין קרינן ליה לולב סתם ורבי יוחנן דמשער ליה לבד מעלין מפרש ואמר שדרו של לולב אלמא לולב סתמא בהדי עלין משמע ועוד שאם אתה אומר שאין העלין מכלל הלולב היאך נחלקו בו אם העלין מן הכלל או לא והרי כיון שאינן מעצמו של לולב אין ראוי שיהיו נכללות בשיעורו ואין אלו תשובות אצלי דודאי שמואל הכי ס"ל [דלולב סתמא בהדי עלין משמע אבל רבי יוחנן דקי"ל כוותיה ס"ל] דסתם לולב לא משמע אלא שדרו דהא תנן במתניתין לולב שיש בו ג' טפחים וכדי לנענע בו ובריית נמי תנן לולב ארבעה ומפרש להו רבי יוחנן לבר מעלין אלא משום דשמעיה רבי יוחנן לשמואל דאמר לולב ארבעה בהדי עלין הוצרך לפרש ולומר שדרו של לולב אע"ג דלדידיה לולב סתמא שדרו משמע ושמואל נמי אע"ג דס"ל דסתם לולב בהדי עלין משמע אפשר דמודה נקטם ראשו ראש שדרו קאמר דבר הלמד מעניינו הוא מנקטם ראשו של הדס ומ"מ ראייתו מנקטם ראשו של הדס אינה מכרעת דאפשר הא כדאיתא והא כדאיתא שמפני שעליו של לולב מגופו הם כשנקטם עלהו העליון הוי נקטם ראשו אבל עלי הדס מתוך שאינו מגופו לא מקריא נקטם סתמא אלא בשנקטם

עצו ולפיכך יש להחמיר ולפסול בקטימת עליו אלא שיש אומרים שאינו נפסל בקטימת עליו האמצעיים שלו בלבד אלא שנקטמו רוב עלין שלו ואין זה במשמע מדקתני נקטם ראשו ולפיכך יש לפסול בקטימת ראשו בכל שהוא וכן מה שאמרו בברייתא בגמרא לולב הכפוף סדוק בעלה זה אמרו ומשמע דמפסלי' בכל דהו לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דאמרי' בגמרא דאפילו כל שהוא פסול בו:

נפרצו עליו. פרש"י ז"ל והרב אלפסי ז"ל שנטלו העלין ממקום חבורן בשדרה ולא מחוור דגבי הדס דקתני ביה נפרצו עליו ליכא לפרושי ביה הכי שאם נתקו העלין מן העץ מיד הן נושרין ואין האגד מעמידן כעלי הלולב שהן ארוכין ועוד מדאמרינן בגמרא אמר רב פפא נפרצו דעביד כחופיא ובפרק הגוזל [דף צו.] משמע דחופיא היינו כשהעלין נחלקו לשנים דאמרינן התם האי מאן דגזל לולבא ועבדי הוצי קני כלומר שנתק את העלין ממנו קנה גזל הוצין ועבדינהו חופיא קני והיינו שחלק את ההוצי דהיינו העלין לשנים ולשלש ואע"פ שדחק הרמב"ן ז"ל גזל לולבא ועבדא הוצי היינו שחלק הלולב לשנים בשדרתו והוצי ועבדא חופיא היינו שגזל חצי לולב ונתק העלין ממנו אין זה במשמע לפיכך נראה כמו שפירש הראב"ד ז"ל דנפרצו עליו היינו שנחלקו העלין לשנים לארכן כדרך שעושין האומנין לעשות מהן קופות והעלין נקראין הוצי וכשמחלקין אותן לארכן נקראו חופיא הכי מוכחא בירושלמי דאמרי' התם נפרצו עליו נעשה כמו שנחלקה התיומת אלמא שכשם שחלוק התיומת הוא במקום המתוים כך נפרצו עליו שנחלקו במקום רחבן אחת לשנים לארכן שאלו לפירוש של רש"י ז"ל והרב אלפסי ז"ל מה ענין נחלקה התיומת לנפרצו העלין שהעלין שלמים אלא שנתקו ממקום חבורן ודינם לא הוזכר לפי שהוא פשוט שכל שנתקן ממקום חבורן פסול אע"פ שעומדים ע"י אגד ומיהו דוקא ברוב עלין אבל במיעוטן משמע דכשר דומיא דערבה ומיהו דוקא בששדרו של לולב מכוסה בעלין הא לאו הכי פסול אפי' במיעוטן כדפסלינן ציני הר הברזל [דף לב.] כל שאין ראשו של זה מגיע לצד עקרו של זה. ופסול זה ג"כ שנפרצו עלין לפי' הראב"ד ז"ל כיון דתלי בעלין משמע שאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה והכי איתא בתוספתא בהדיא או שנפרצו רוב עלין וכן בדין ולא גרע מנשרו מקצת עליו שהוא כשר דומיא דערבה דתנן [דף לג:] נשרו מקצת עליה כשרה. ונראה שהמינין הללו שוין בפסולין כדקתני בכולהו נקטם ראשו נפרצו עליו פסול אלא שמוסיף בכל המין הפסול המיוחד בו כגון חזזית ונטלה פטמתו ונקב וחסר כל שהוא באתרוג וענביו מרובין מעליו בהדס וצפצפה בערבה הא לאו הכי כל מאן דכשר בחד כשר באידך עד דפסיל ליה בהדיא ומשום דנשירת עלין שכיח בערבה טפי תני לה בערבה וה"ה בלולב וכמו ששנינו בה

שהכמושה כשרה וה"ה לשאר מינין כדתניא וכולן כמושין כשרין ותנו אותה במשנה בערבה מפני שמצויה בה יותר הלכך משמע דה"ה לנשרו מקצת עלי הלולב שהוא כשר דבהדס היינו טעמא דפסול משום דבעינן ביה עבות ולפיכך אין ללמוד בה לזה מערבה כמו שאין ללמוד ג"כ לולב ממנו בנשרו מקצת עליו כל שנשארה השדרה מגולה דהיינו [דף לב.] אופתא:

דף יד:

נפרדו עליו כשר. שנפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן דאע"ג דכתיב כפות ללמדך שתהא כפות כיון שראוי לכפותו אין כפיתה מעכבת בו אבל חרות שאינו ראוי לכפותו כפיתה מעכבת בו וכדרבי זירא (יבמות דף קד וש"נ). ורבי יהודה דאמר יאגדנו מלמעלה היינו משום דבעינן כפות ממש ולא תלי בפלוגתא [דף יא:] דלולב צריך אגד דהתם היינו לאגדו עם ההדס וערבה והכא שיהיו עליו מחוברין ולא פרודין:

ציני הר הברזל. דקלים קשים הגדלין בהרים:

כשרים. לולבים שבהן ואע"פ שעלין שלהם קטנים מאד אפ"ה כיון שמגיע ראש עלה זה בצד עקרו של זה כדמוקמינן לה בגמרא כשרות:

כל לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענעו מפרשינן להו בגמ' דה"ק כל לולב ששדרו ג' טפחים כנגד ארכו של הדס והשדרה עודפת עוד טפח כדי לנענעו כשר ולקמן [דף לז:] מפרש האי נענוע דהוי מוליך ומביא מעלה ומוריד כדי לעצור רוחות רעות וטללים רעים:

גמ' אמר רב הונא א"ר (חסדא) [חנינא] לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר. כבר כתבתי במשנתינו דנקטם ראשו היינו ראש העלה העליון ובדידיה נמי אמרינן דנסדק כשר אלא היכא דעביד כי המנק וכ"ת והא אמרינן לקמן דנחלקה התיומת פסול ופירשו בו דהיינו העלה האמצעי אלמא דאע"ג דלא עביד כי המנק פסול תירצו בזה דכי פסלינן בנחלקה התיומת היינו דוקא ברובא אבל מיעוטא לא מיפסל אלא היכא דעביד כי המנק [ויש מחמירין ומפרשין דנסדק במקום התיומת פסול והא דדייקינן אבל נסדק כשר הוא באמצע העלה לארכה אבל נסדק במקום התיום נחלק שמו ופסול] ומחמירין עוד לומר דכל שנחלק התיום אפילו במיעוט פסול וכי שרינן נסדק בדלא עביד כי המנק היינו בשנסדק לרחבו ואין זה במשמע אלא שראוי לחוש ולהחמיר ואחרים פירשו דנחלקה התיומת לאו בעלה האמצעי בלחוד קאמר אלא העלין הכפולין יש להן בגבן דבר שמחבר אותם ומתאימן ונקרא תיומת ואם נחלקו רוב העלין ורוב כל עלה ועלה מהם באותו מקום פסול והכי משמע בירושלמי דאמרינן נפרצו עליו נעשה כמי שנחלקה התיומת

[אלמא] בכל העלין הוא דומיא דנפרצו עליו מדקא מדמי להו להדדי וכן פירש הרב אלפסי ז"ל בסמוך ולפי זה אפשר דאפילו נסדק רובו או כולו של עלה האמצעי כשר אא"כ עביד כי המנק ומקילין עוד לפי זה ואומרים דכי פסלינן בדעביד כי המנק היינו שהלולב עשוי כך מתחילתו כעין ב' שדראות מקצת עלין כאן ומקצת עלין כאן אבל נסדק ראש העלין והשדרה ויכול לאגדו כה"ג נסדק מיקרי וכשר:

דף טו.

תניא לולב כווץ. שעשוי קמטים קמטים כדאמרי' בחולין גבי כל שחתכו וכווץ:
קווץ. שיש בו קוצים:
סדוק. דעביד כי המנק ויש שגורסין כן בברייתא:
כפוף. שראשו כפוף כאגמון:
חרות. שהוא קשה ואינו יכול ליכפף:
דומה לחרות. שהתחיל להתקשות ולא נתקשה לגמרי:
לאחריו. שנטקם לצד השדרה:
לפניו. לצד שכנגד השדרה:
שדרה. זהו הצד העשוי כשדרה של בהמה שהחוליו' והצלעות מחוברות בה מכאן ומכאן ואף העלין העולין מכאן ומכאן ואמצעה חלק ועולה כמקל:
האי לולבא דסליק בחד הוצא. פרש"י ז"ל שאין בו עלין אלא מצד אחד ואחרים פירשו שאין רוב עליו כפולים אלא עולין אחד אחל ומדאמרי' בעל מום הוא משמע שפסולו מגופו ופסול כל שבעה אפילו בזמן הזה וי"א שאין פסולו אלא מפני שאינו הדר וביום ראשון בלבד פסול:
נפרצו דעביד כחופיא. פרשתיה במשנתינו:
נחלקה התיומת נעשה כמי שנטלה התיומת ופסול. פירוש אם נחלקו העלין במקום שמתאימין הרי הוא כאילו נטל בכולן בכל אחת ואחת אותו חוט המתאימן והוה ליה חסרון בכולהו ובהא ודאי פסול דמשמט דפשיטא לן דחסרון בכולהו פוסל:
אמר ר' פרנך א"ר יוחנן שדרו של לולב צריך שיוצא מן ההדס טפח. קי"ל כוותיה ודלא כשמואל דסגי ליה כל שיצא לולב מן ההדס טפח אפי' בהדי עלין ומסתברא דאפילו הוסיף באורך ההדס והערבה אפילו כמה צריך שיצא שדרו של לולב למעלה מהן טפח ומשום הכי נקטי ליה ר' יוחנן ושמואל בהאי לישנא ולא אמרו סתם לשמואל לולב ארבעה בהדי עלין ולרבי יוחנן לבר מעלין:

מיהו הרב אלפסי ז"ל כאן לא דק דבגמרא אמרי' דהני טפחים דהדס וערבה טפחים קטנים הם שחוזרין לשני טפחים ומחצה שהן עשרה גודלין דהכי מפרשינן אליביה דר' טרפון בגמרא דקי"ל כוותיה וי"א שהטפח שצריך שיהיה יתר בו הלולב על ההדס וערבה טפח קטן הוא ג"כ ונמצא שעור לולב ד"ט קטנים השלשה מהם הם עשרה גודלין כמ"ש והטפח אם היה גדול היו בו ארבעה גודלים שהם י"ב שלישי גודל צא מהן שתות כדי להעמידו על טפח [קטן] נשארו עשרה שלישי גודל שהם שלשה גודלים ושליש ונמצא שיעורו של לולב שלשה עשר גודלין ושליש וכן כתבו בתוספות והרב רבי יונה מנח ביה סימנא מי בעל דברים יגש אליהם שהלולב שנאמר בו דברים הרבה דהיינו ברכת לולב והלל שיעורו י"ג"ש דהיינו י"ג גודלים ושליש אבל הרמב"ן ז"ל כתב שלא חלק ר"ט בטפח עודף של לולב ומודה הוא שצריך שיהא טפח שלם של ד' גודלים וראיה לדבר מדאמרי' בפ' (התכלת) [המפלת] (בנדה דף כו.) חמשה שעורן טפח וחד מינייהו שדרו של לולב ומשמע דכי היכי דהנך כולהו טפחים שלמים הכי נמי טפח של שדרו של לולב ותמצא שיעורו י"ד גודלין לפי שהשלשה טפחים קטנים הם והרביעי טפח שלם:

דף טו:

מתני' הדס הגזול יהיבש פסול. גזול משום מצוה הבאה בעבירה ופסול כל שבעה אפילו בגבולין לר' יוחנן כמו שכתבתי במשנתנו ויבש פסול במקדש כל שבעה אבל בגבולין משני ואילך יש להכשיר ויש לפסול ע"פ הסברות שכתבתי במשנתנו גבי לולב:

של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. כמו שפירשתי בלולב:

נקטם ראשו. ראש עצו דהכי מוכח ממאי דאמרינן בגמרא ועלתה בו תמרה כמו שכתבנו במשנתנו שאין דרכו של תמרה לעלות אלא בעץ:

נפרצו עליו. כמו שפירשתי בלולב:

ענביו. פירי שבו דומה לענבים:

ואין ממעטין אותו ביו"ט. משום [דנראה] דמתקן מנא ולא שרו ליה משום מתוך שהותרה מלאכה לצורך הותרה שלא לצורך דכיון דמתקן מנא לא הותר לתקן מנא ביו"ט:

גמ' ענף עץ עבות. עץ שכולו ענף שהעץ מחופה בעליו על ידי שהן עשויין כקליעה ושוכבין על אביהן:

רבי אליעזר בן יעקב אומר ענף עץ עבות. רבנן דייקי עבות ורבי אליעזר דייק ענף עץ:

תלתא תלתא בקינא. שלשה עלין במקום אחד זה בצד זה:

תרי וחד. שני עלין כסדרן ועלה אחד מלמטה ארוך ועולה על השנים:

מהדר אתרי וחד. אע"ג דתלתא בחד קינא נמי כ"ש דכשר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא:

הדס שוטה קרי ליה. לפי שעליו הולכין שלא כסדר כדרך השוטה אי נמי לפי שאינו הדס גמור קרוי שוטה כדקרי לבכור מן האם בוכרא סכלא בפ' י"נ [דף קכו:]:

משכחת לה בהדס מצראה. הגדל על המצר אבל בהדס דעלמא שנשרו מקצת עליו לא נתפרש דינו ויש מי שאומר שצריך שיהא כולו עבות ואם נשר מכל שיעורו אפילו עלה אחד פסול והיינו דאמרי' בגמרא השתא עבות תלתא לא משכחינן וכו' אלמא בעינן שיהא כוליה עבות וה"נ אמרינן ובלבד שתהא עבותו קיימת ואוקימנא (בראש תור) [בדאשתייר] תלתא בקינא דאלמא בפחות מכאן לא מיקרי עבותו קיימת אבל הרא"ה ז"ל סובר דכי אמרי' בעי' כוליה עבות היינו שיהא כל השיעור ממין עבות דקיימי תלתא בחד קינא ואי איכא בכוליה שיעורא חד קינא דלא הוי עבות פסול משום הכי אמרי' דעבות שלשה לא אשכחינן אבל כל שהוא ממין עבות אלא שנשרו מקצת עליו כל שנשאר רוב בכל קן וקן והיינו שני עלין כשר דשפיר מיקרי עבות ודייק לה מדאמרינן בגמרא כיון דנתרי תרי עבות היכי משכחת לה דאלמא כל היכא דלא נתרי תרי שפיר מקרי עבות דאי לא לימא כיון דנתרי מיניה כלל עבותו קיימת היכי משכחת לה ואין ראוי להקל בכך שאין ראייתו ברורה:

ת"ר יבשו רוב עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלין לחין. פי' שלשה קנין שיש בכל אחד ואחל ג' עלין ופירש רב חסדא שיהא קן אחד בראש כל אחד מן ההדסים ונקט לה אליבא דר' ישמעאל דאמר לקמן שלשה הדסים משום דלכתחלה בעינן שלשה הדסים משום נויי מצוה אבל אין ה"נ דמדינא בהדס אחד סגי שיש קן אחד לח בראשו כיון דמדינא בהדס אחד סגי לדברי מי שסובר כן כמו שנכתוב לפנינו בסייעתא דשמיא. וכתב הראב"ד ז"ל דדוקא לחין אבל כמושין לא דאע"ג דכולן כמושין כשרין כדאיתא בברייתא בגמרא היינו דוקא כולן אבל לא יפה כחו של כמוש להציל על היבש כשם שיפה כחו של לח. ואחרים אומרים דלחים דקאמרינן היינו למעוטי יבשים אבל הוא הדין דכמושים סגי וראוי לחוש לדברי הראב"ד ז"ל ומסתברא שכשם שראשו של הדס כשהוא לח מציל על הכל כך כשהוא יבש פוסל את הכל:

ועלתה בו תמרה. מין תמרה כעין הנמצא בעלי של ערבה וכתב הרב אלפסי ז"ל ואסיקנא הלכתא בהדיא כרבי טרפון אפילו שלשה קטומין וכו' ואין דבריו ז"ל בזה נכונים דנקטם ראשו דמתני' לאו כקטומין דר' טרפון כמו שאפרש לפנינו בס"ד הלכך בנקטם ראשו דמתני' ליכא מאן דפליג דפסול מיהו אם עלתה בו תמרה כשר ודוקא בשנקטם ראשו

מערב יום טוב ועלתה בו תמרה מערב יו"ט אי נמי נקטם ראשו מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט משום דהוי דיחוי מעיקרו לפי שמשנכנס יו"ט לא היה ראוי כלל ודחוי מעיקרו לא הוי דחוי אצל מצות דהכי אסיקנא בגמרא [דף לג:] גבי ענביו מרובין מעליו דאם מיעטן ביו"ט כשר כיון דהוי דיחוי מעיקרו ומינה משמע דמיפשטא בעיין דמבעיא לן בגמ' בנקטם ראשו מבערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט אם יש דיחוי או לא אבל נקטם ראשו ועלתה בו תמרה ביו"ט מספקא לן דדילמא דכיון דנראה מתחלת יו"ט והדר אידחי חלה עליו תורת דיחוי ושוב אינו חוזר ונראה דחמיר טפי מדיחוי מעיקרו משום דההוא הוי כאילו לא בא לעולם עד עכשיו ואחרים מחמירין עוד לומר דאע"ג דגבי ענביו [מרובין] מסקינן דדיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי לא פשטינן מינה בעיין דעלתה בו תמרה ביו"ט משום דשאני התם לפי שבידו לתקן דאע"ג שאין ממעטין אותן ביו"ט מכל מקום בידו הוא ומשום הכי לא הוי דיחוי אבל הכא בנקטם ראשו אין בידו כלל שתעלה בו תמרה ומיהו ההוא לענביו מרובין מעליו לאו בידו לתקן לגמרי חשבינן ליה לאי הכי אפי' נראה ונדחה לא הוי דיחוי דהכי תנן במסכת זבחים פרק כל הפסולין [דף לד:] קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר ופרכינן עלה ולהוי דיחוי ופריק רב אשי דכל שבידו לתקן לא הוי דיחוי ואע"ג דנראה ונדחה הוא והיינו טעמא משום דהתם בידו לגמרי לתקן דמצוה נמי איכא אבל הכא אין בידו אלא בעבירה דהא אין ממעטין אותן ביו"ט:

דבר זה רבינו הגדול אמרו. רב:

ואם עבר ולקטן כשר. ומפרש בגמ' בשהשחירו מערב יו"ט דהוי דיחוי מעיקרו אבל השחירו ביו"ט הוה ליה נראה ונדחה ואין חוזר ונראה:

דף טז.

ולהדור מצוה עד שליש במצוה. עיקר מימרא התם והכי איתא (ב"ק דף ט:) אמר רבי זירא למצוה עד שליש ופרכינן מאי שליש אילימא שליש ביתו אילו מתרמיין ליה שלשה מצוות יהיב כוליה ביתיה אלא אמר רבי זירא להדור מצוה עד שליש במצוה וממאי דפרכינן מעיקרא משמע דאפילו למצוה עוברת כאתרוג וסוכה אינו מחויב לתת אפילו שליש ממונו וזה תימה היאך נתנו [קצבה] למצוה עוברת וכתב הראב"ד כדי שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור וכמו שאמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות וכן אמרי' (כתובות נ.) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש מפני שהעוני כמיתה ומיהו מסתברא דלא אמרי' הכי אלא במצות עשה משום דשב ואל תעשה שאני אבל במצות לא תעשה את כל הון ביתו יתן קודם שלא יעבור עליה. ומיהו כל חד וחד מיחייב ליתן כפום ממוניה

כדי לקיים מצות עשה כר"ג שלקח אתרוג באלף זוז ולהדור מצוה מסקינן דעד שליש בדמים יתן יותר כדי להדרה והתם אבעיא לן שליש מלבר או שליש מלגיו והרב אלפסי ז"ל מסתם לה סתומי כי היכי דננקוט לחומרא שליש מלבר דהכי ודאי טפי עדיף:

מכאן ואילך של הקב"ה. כלומר לוו עלי ואני פורע:

והשתא דקי"ל לולב אין צריך אגד אי לא אתנחי' בהושענא מערב יו"ט פירוש באגד ההדס מתנח ליה ביו"ט ושפיר דמי. זהו לשון הרב אלפסי ז"ל ופירישו דאילו היה צריך אגד הוה מיתסר משום מלאכה כיון דבלאו הכי לא מתכשר וכדתנן אין ממעטין אותן ביו"ט אבל השתא דקי"ל אין צריך אגד לאו כלום קא עביד דהא אי אינקט כל חד וחד לחודיה נמי נפיק:

לא אגיד ליה אלא כאגודה של ירק. משום דחזי לאכילה ולאו מוקצה הואי:

אי נמי דעניב ליה מיענב. דלא קיימא לן כר' יהודה דאמר [דף לג:] דעניבה היינו קשירה:

מתני' ערבה גזולה ויבשה פסולה. כלולב דלכם אכולהו קאי:

וגזולה ודאי פסולה אפילו במדינה כל שבעה משום מצוה הבאה בעבירה אבל יבשה איכא למימר דכשרה בגבולין מראשון ואילך ואיכא למימר דפסולה על פי אותן הסברות שכתבתי למעלה בלולב:

של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה. כמו שפירשתי בלולב:

צפצפה. מין ערבה ובברייתא בגמרא מפורשין סימניה ופסלי לה בגמרא מקראי:

כמושה. הוא הדין לשאר מינין דכמושים כשרים דהא יבש תנן בהו דפסול הא כמוש כשר ובהדיא תנן בברייתא בגמרא דכולן כמושין כשרין יבשין פסולין אלא לגבי ערבה אצטריך למתני הכי סד"א כיון דכתיב ערבי נחל כמושה לא קמ"ל:

ושל בעל. שגדלה בשדה שלא על הנחל ובגמ' יליף מנ"ל דכשר. בעל קרקע שאינה צריכה להשקות דסגי ליה במטר השמים כדאמרינן בפרק משקין (את) [בית] השלחין [דף ב.] דבעל לישנא דמתיבותא כדכתיב כי יבעל בחור בתולה ומתרגמינן ארי כמה דמיתותב עולם עם בתולתא:

והא דפליג לה מתני' בארבעה בבי ותנא לולב באפי נפשיה והדס באפי נפשיה וכן ערבה וכן אתרוג ולא עריב ותני להו משום דיש בכל אחת ואחת מה שאין בחבירו דאילו ציני הר הברזל לא שייך אלא בלולב וענביו מרובין מעליו לא שייך אלא בהדס וצפצפה לא שייך אלא בערבה וערלה ותרומה לא שייכי אלא באתרוג הלכך איצטריכו ארבעה בבי:

גמ' ערבי נחל. שגדלות על הנחל נחלי מים מצוה בזו ומיהו של בעל כשרה ומפיק בגמ' מדכתיב ערבי לשון רבים:

שעלה שלה משוך. כנחל ולא עגול כצפצפה:
וכתבו בתוס' [דף לד. ד"ה ורבנן] דכיון דמוכחא בגמ' דשל בעל מרבויא דערבי ילפי' ומוכח נמי התם דמערבי לא דרשי תרי דרשי מדפרכינן ורבנן למקדש מנא להו ומוכח נמי בגמרא [דף לד:] דמאן דבעי שלשה הדסים ותרתי ערבות יליף להדס מדכתיב וענף עץ עבות ויליף ערבה מדכתיב וערבי נחל שתים הלכך כיון דלקמן פסקינן כר' טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומין ופשטא דמלתא משמע דבעינן שלשה ודריש להו לקראי כדדריש להו ר' ישמעאל מעיקרא מקמי דחזר בו כדאיתא בגמ' ומוקים רבויא דערבי נחל לשתי ערבות לית לן לרבויי של בעל ושל הרים ולפי זה צריך להזהר בערבה שהיא גדלה על הנחל ושלא לצאת בשל בעל ושל הרים ואע"ג דסתם לן תנא דמתני' ושל בעל כשרה הא תליא מלתא בפלוגתא דערבה אי סגי לן באחת או בעינן שתים הוה ליה סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם כל זה על דעת מי שפוסק כר' טרפון אבל לפנינו נכתוב עוד דעת אחרת שפוסקין כר"ע דסגי בהדס אחד וערבה אחת ולפי זה פש ליה ערבי לאתויי של בעל ושל הרים:
קנה שלה אדום עץ שלה:
ופיה חלק. חודן של עלין חלק ואינו עשוי פגימות פגימות:
והא תניא דומה למגל כשר. מגל קציר שפגימותיה נוטות כולן לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה:
מסר. היא מגרה שקורין סירה ופגימותיה הולכות נכחן ולהן שני עוקצין אחד מכאן ואחד מכאן כפגימות הסכין:
כי תניא ההיא בחילפא גילי. מין ערבה כשרה היא ופיה דומה למגל אבל שאר ערבה פיה חלק:
חילפא גילי כשר להושענא. אע"ג דאית לה שם לווי דחילפא היינו שמיה וגילא היינו שם לווי ואפ"ה כשרה דערבי נחל אמר רחמנא מכל מקום וחילפא גילא דרכה להיות גדלה על הנחל וכיון שכן אע"ג דאית לה שם לווי כשרה ומשמע לי דמדאביי דבתרא הוא מכשר חילפא גילא אין לחוש הרבה למה שחוששין בעלי התוס' ז"ל בשל בעל ושל הרים דאלמא סבירא ליה דרבויא דערבי לרבויי מינין מוקמינן ליה ולא לרבויי תרתי ערבות בלבד:
מתני' ר' ישמעאל אומר ג' הדסים ושתי ערבות בגמרא יליף לה:
ואפילו ב' קטומים. אהדסים קאי ובגמ' פריך מה נפשך אי קטים פסול כיון דמצריך שלשה ליבעי כולהו שלמים ואם קטום כשר ליסגי בשלשתן קטומין ומשני דחזר בו

ר' ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך שלשה ואמר דאפילו שלשתן קטומים וה"ה אפילו אי לא מייתי להו כלל דקטומין כמאן דליתנהו דמו ומכשר בחד שלם ומיהו אפשר דמשום מצוה מיהא בעי שלשה אלא:

שכיון שאין השנים מעכבים סגי אפילו בקטומין:

ר' טרפון אומר אפילו שלשתן קטומין. אפשר דר"ט בעי שלשה מדאורייתא אלא דלא קפיד אקטומין או אפשר דר' טרפון לא נקט לעכובא אלא סירכא דר' ישמעאל נקט ולא אתא איהו למימר אלא שאין קטימה פוסלת אבל במנינא:

גי' מהר"ם שנים אפשר דסבר כר"ע דמכשיר בהדס אחד ועוד יתבאר זה בס"ד ור"ע דאמר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד שאינו קטום קאמר ומשום הכי לא פריש לה והכי מוכח בגמרא דאמר ולדרוש להו כר"ע ומפרקינן דחד ולא קטום לא שכיח אלמא ר"ע חד ולא קטום בעינן ופי' קטומים סבר הרב אלפסי ז"ל דהיינו קטימת הראשים ולפיכך דחה למעלה מתני' דתנן [דף לג.] נקטם ראשו פסול מדאיפסקא הלכתא כר"מ והקשו עליו דמה טעם להכשיר נקטם ראשו של הדס יותר משאר מינין ועוד מדאמרינן בתורת כהנים ומייתי לה בירושלמי שתי דליות ואחת שאינה קטומה הרי שקראו לקטומין דליות ומשמע שאינן קטומי הראש דמה ענין לקרותן דליות ועוד דא"כ דאדחי ליה סתם מתני' דלעיל אדחיא נמי כולה שמעתא דשקלינן וטרינן בנקטם ראשו ועלתה בו תמרה והיאך אפשר שתהא כל אותה סוגיא דחויה מהלכה וכי תימא דאע"ג דהלכתא כר"ט לא דרשינן ליה בפרקא מפני שמצוה בשאינו קטום להדור מצוה והיינו דלא בעי שמואל למדרש ליה כדאיתא בגמרא ולהכי שקלינן וטרינן עלתה בו תמרה כדי שיהא הדור למצוה הא ודאי ליתא דהא בגמרא שקלינן וטרינן בנקטם ראשו ועלתה בו תמרה אי אמרינן ביה דהואיל ונדחה ידחה והיכי אפשר דליהוי דיחוי ונהי דמהדרינן דלא ליהוי קטום לכתחילה הא מדינא קטום בלא תמרה כשר והשתא נמי כי עלתה בו תמרה הדר מקיים ביה והיאך ידחה מפני שלא היו יוצאין בו לכתחילה בשעה שלא היתה בו תמרה ועוד דאמרי' בגמרא דחד ולא קטום לא שכיח ואם איתא דהך קטימה היינו קטימת הראש היכי אמרינן דלא שכיח והא ודאי שכיחי טובא שאין קטומי הראש והרמב"ן ז"ל מחזר לתרץ קושיות אלו ואמר דהאי דמכשרינן נקטם ראשו של הדס יותר משאר מינין היינו משום דע"י שהוא עבות בעלין אין הקטימה ניכרת בו כמו שהוא ניכר בשאר המינין ומה שקראו אותם בתורת כהנים דליות הענפים שהן קטומי הראש נקראים דליות שהן זמורות בלשון הפסוק והם הענפים שדרכן לקטום את ראשן כדי שירבו בהם ענפים ולפיכך נקראות זמורות על שם שזומרין אותן מלשון לא

תזמור ומלשון דליות אמרו במשנה (פאה פ"ג מ"ג) המדל בגפנים כלומר הזומר וכולה סוגיא דלעיל דשקלי וטרו בעלתה בו תמרה כולהו סבירא להו דקטומין כשרין כרבי טרפון אלא דבעי' הדור מצוה בר מרבי ירמיה דבעי אי האי הוי דיחוי מעיקרו ואיהו ודאי פליג וסבירא ליה דלית הלכתא. כרבי טרפון ואידך אמוראי לא חשו ליה ומהדרי ליה לפום טעמיה ודאמרי' בגמרא דחד ולא קטום לא שכיח היינו במקומו של שמואל שהיו מביאין ההדס ממקום רחוק ומתייבש ראשו מתוך שהוא רך ונקטם ולא היה מצוי אפילו אחד שלא יהא ראשו קטום וכדאמרי' לעיל בגמרא [דף לב:] השתא עבות שלשה לא משכחינן שנראה שלא היה ההדס מצוי להם וכל זה דוחק והיותר נכון הוא מה שפי' בה הר"ז הלוי ז"ל דנקטם לחוד וקטומין לחוד דקטומין דמתניתין היינו שדרך ענפי ההדס שיוצאין מצדיהן בדין ופארות והן מפסיקין בקני ההדס דלא הוו תלתא בחד קינא וצריך לקטום אותם משם ולאחר שקוטם אותן מהם נקראין הבדים קטומין ומאן דפסיל סבר דהפסק הוי ולא הוי הדר ורבי טרפון סבר דלא הוי הפסקה והדר הוא והשתא אתי שפיר דקי"ל כסתם מתני' דלעיל דנקטם ראשו פסול דומיא דשאר המינין ואתא כהלכתא כולה שמעתין דשקלינן וטרינן בעלתה בו תמרה ואתי שפיר האי דאמרי' דחד ולא קטים לא שכיח שרחוק הוא שיהא ענף של הדס שלא יצאו בו פארות ובדין מצדדיו והיינו דמקרו קטומין סתם ומקרו נמי דליות על שם שקוצצין אותם מלשון המדל דגפנים:

דף טז:

גמ' אמר רבי יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון. וגרסינן עלה בגמרא ואזדא שמואל לטעמיה דאמר להו להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו ואי לא דרשינא לכו כרבי טרפון כלומר מכרו בשוה ולא תעלו על דמיכם מפני שמבקשין מכם שלשה הדסים ושלמים ואי לא דרשינא לכו כרבי טרפון דמכשר בקטומין ופרכינן עלה ולדרוש להו כרבי עקיבא דמיקל טפי ומשני תלתא וקטומין שכיחי חד ולא קטים לא שכיח והקשו בתוס' ואי לא ס"ל כר"ע אלא כרבי טרפון היכי פרכינן עליה דלדרוש להו כוותיה ותירצו שכל זה הוא מן הדיוק שבא להוכיח דשמואל לטעמיה ומוכיח לה הכי ודאי כי אמר ואי לא דרשינא לכו כרבי טרפון היינו משום דאזדא לטעמיה וס"ל הכי דאי לא תימא הכי אלא אף על גב דלא סבירא ליה כוותיה כדי להפחידם שלא ימכרו ביוקר היה אומר להם דלדרוש כרבי טרפון אם כן ביותר מזה היה אפשר לו להפחידם דלדרוש כר"ע דמיקל טפי אלא ודאי אזדא לטעמיה וס"ל כר' טרפון ודחי' תלתא וקטימי שכיחי כלומר לעולם לא תפשוט דאזלא למעמיה דדילמא להפחידם אמר כן וליה לא ס"ל ודקאמרת א"כ יפחידם כר"ע

דמיקל טפי ליתא דאדרבה רבי טרפון מיקל ממנו דתלתא וקטימי שכיחי וחד ולא קטום לא שכיח אבל צריך לדקדק שיש סוגיא כיוצא בזו בפרק כל שעה [דף ל.] ויש בה חלוף בב' דברים דאמרי' התם דאמר שמואל דקדרות בפסח משהינן להו עד לאחר הפסח ועביד בהו בין במינן בין שלא במינן ואמרינן התם ואזדא שמואל לטעמיה דאמר ליה שמואל להנהו דמזבני כנדי אשוו וזבינו ואי לא דרשינא לכו כרבי שמעון כלומר דשרי חמץ אחר הפסח כי ליתא בעיניה ופרכינן התם ולדרוש להו כר"ש ומפרקינן התם אתרי' דרב הוה כלומר דפליג עליה כדאיתא התם והרי סוגיות הללו מתחלפין דהכא מספקינן אי אזדא שמואל לטעמיה במאי דאמר הכי או. לא אלא שמא להפחידם אמר כן וכמו שפירשנו והתם לא מספקינן בהכי כלל אדרבה פרכינן ולדרוש להו כר"ש ועוד דהכא לא קשיא לן כלל כי סברי' דאזדא לטעמיה אמאי לא דריש להו כר"מ דהתם פרכינן ואמאי ולדרוש להו כר"ש וטעמו של חלוף זה משום דהתם ליכא לספוקי כלל שמא להפחידם אמר כן דבשלמא הכא איכא לספוקי דאמר הכי כדי שתהא מצוה מצויה אצל הכל ומשום הכי הוה מפחד להו במילי דלא ס"ל אבל התם גבי קדרות אין מצוה תלויה בכך דלימא להו הכי אי לאו דס"ל והכא היינו טעמא דלא פרכינן ולדרוש להו כר"ט כדפרכינן התם ולדרוש להו כר"ש דמשום דבשאינו קטום איכא הדור מצוה הוה ניחא ליה דליהדרו בתריה כל זמן שהמוכרין לא יעלו בדמים יותר מדאי והתם נמי בריש בבא בתרא [דף ה.] גבי רוניא דאקפיה רבינא מד' רוחותיו ואתא לקמיה דרבא ואמר ליה זיל [פייסיה] ואי לא דרשינא לך כרב הונא ואליבא דרבי יוסי דאמר הכל לפי מה שגדר היינו טעמא דלא דריש הכי לפי שכבר נתפייס רבינא בפחות מכן כדאיתא התם ויש לרמב"ן ז"ל שטה אחרת שהוא אומר דכי פרכינן ולדרוש להו כר"ע דדוקא פרכינן הכא הכי דאע"ג דאמר שמואל הלכה כרבי טרפון היינו לומר דקטומין כשרין אבל במנינא ודאי קי"ל כר"ע דסגי בהדס אחד דהא ר"ט לא משמע דפליג במנינא אלא אדרבי ישמעאל סמיך דאמר אפילו שנים קטומים ואחד שאינו קטום כלומר אחד שאינו קטום מעכב ובעינן שנים קטומין בר מיניה להדור מצוה ורבי טרפון עלה קאי דאמר אפילו שלשתן קמומין סגי ולעיכובא לא משמע דפליג אדרבי ישמעאל שחזר והודה דבחד סגי ואי נמי פליג עליה כיון דהודה רבי ישמעאל לר"ע הוה ליה ר"מ יחידאה ומשום הכי פרכינן דוקא ולדרוש להו כר"ע משום דקים לן דהלכתא כוותיה דאפילו תימא דלא בעי למדרש בקולי תרוייהו ולאכשורי בחד וקטום מ"מ לדרוש כר"ע לחודיה דמכשר בחד ולא קטום דהא קילא טפי ומהדרינן דחד ולא קטום לא שכיח הלכך אליבא דהלכתא נקטינן כתרוייהו דלמניינא בחד סגי מדרבי עקיבא וקטום נמי שרי מדרבי טרפון אלא דלהדור מצוה בעינן שלשה ואחד מהן שאינו

קטום ומיהו באתרא דלא שכיח מוקמי' אדינא ומכשרין בחד וקמטום זו היא שטתו ז"ל ולבי מגמגם בה דאם איתא דרבי טרפון כי אמר שלשתן קטומין שלשה בעי לעיכובא לית לן למיפרך ולדרוש להו כרבי עקיבא משום דרבי טרפון אע"ג דהוה ליה יחידאה לגבי רבי ישמעאל ורבי עקיבא כיון דחזינן דשמואל פסק בקטום לקולא כרבי טרפון אע"ג דהוה ליה יחידאה לגבי רבי ישמעאל ורבי עקיבא כל שכן דמצי למפסק כוותיה לחומרא דבעינן שלשה לעכובא ואי רבי טרפון האי שלשה דקאמר לאו לעכובא בעי להו אלא למצוה ובשעת הדחק בחד וקטום סגי ליה אי הוה דריש הלכה כרבי טרפון הוה מיקל טפי דהוה מכשר אפילו חד וקטום ועוד שבכל הנוסחאות כתוב מאי מטמא אילימא משום דמיקל וזה הלשון מורה הפי' הראשון שכתבתי דלישנא דאילימא משמע דהכי קאמר אילימא דכי אמר הכי לאו משום דאזיל לטעמיה אלא משום דמיקל אבל לשטת הרמב"ן ז"ל דלא מספקינן כלל במאי דאמרינן דאזיל לטעמיה אלא לפרכינן אדדריש להו כרבי טרפון משום דמיקל לדרוש להו כרבי עקיבא משום דמיקל טפי היכי שייך לישנא דאילימא והרב ז"ל כתב דאיכא מקצת נוסחאות דלא גרסי מאי מעמא אילימא משום דמיקל אלא גרסינן ולדרוש להו כרבי עקיבא וזו הגירסא ודאי אם היתה עקרית מורה כדבריו ז"ל אבל בכל הנוסחאות הנמצאות אצלנו כתוב בהן מאי טעמא אילימא משום דמיקל וזו הגירסא איני יכול לישבה ע"פ פירושו. תניא ר' אליעזר הגדול אומר יכול יאגדם כולם כאחת. ואף האתרוג עמהם:

וכי נאמר וכפות. תמרים דניהוי וי"ו מוסיף על ענין ראשון לצרפו עם פרי עץ הדר והלא לא נאמר אלא כפות דמשמע בפני עצמן הן ולא עם אתרוג וענף עץ עבות וערבי נחל מוסיף עליהן שנאמר בהן וי"ן לפיכך נאגדים עם הלולב:

שמעכבין זה את זה. שאם חסר אחד מארבעה אין השלשה מצוה:

תמה. שלימה:

תניא ד' מינים שבלולב אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן. יש מפרשין אין מוסיפין עליהן אפילו ממינן ומפקפקין לפי זה שלא להוסיף בהדס וליתא דהא אמרינן בגמרא [דף לד.] אמר להו שמואל להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו ואי לא דרשינא לכו כרבי טרפון כלומר דמכשר אפילו שלשתן קטומין ופרכינן ולדרוש להו כר"ע כלומר דסבר דלא בעינן אלא הדס אחד ומדפרכינן הכי אלמא כר"ע סבירא ליה דבחד סגי ואפ"ה מהדר שמואל אתלתא ואמר להו אשוו וזבינו אלמא כי אמרינן הכא אין מוסיפין עליהן דוקא ממין אחר אבל ממינן שפיר דמי ולי לא תליא מלתא בין מינן ומין אחר דהא מכשירין גימוניות של זהב אע"ג דמין אחר הוא אלא בלנאותו תלי דכיון דלרבנן דאמרי

לולב אין צריך אגד ליכא למיחש משום בל תוסיף אלא מדרבנן כמו שכתבתי בחדושי כל לנאותו לא גזרו ולפיכך כתב הרמב"ם ז"ל בפרק שביעי מהלכות שופר וסוכה ולולב שאם רצה להוסיף בהדס או בערבה כדי שיהא אגודה גדולה מוסיף ונויי מצוה הוא אבל שאר המינין אין מוסיפין על מניינן פירוש משום דבהנהו ליכא נוי:

דף יז.

לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא רמון. בגמרא [דף לא:] שיילינן פשיטא ומהדרינן מהו דתימא לייתי כי היכי דלא לישתכח תורת אתרוג קמ"ל דאתי למיסרך ומשמע דדוקא פריש ורמון הוא דלא יביא אבל לא מצא אתרוג כשר מביא אתרוג פסול וה"ה לשאר המינין והכי מוכח בגמרא דאמרינן וכולן כמושין כשרין יבשים פסולין רי"א אף יבשים כשרין א"ר יהודה מעשה באנשי כרכום שהיו מורישין לולביהן לבני בניהן אמרו לו משם ראיה אין שעת הדחק ראיה אלמא דבשעת הדחק מביא הפסולין שבמינן:

ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה נפיק ידי חובתיה ר"ת ז"ל חולק ואומר דכיון דכולן מצוה אחת כל שנטלן בזה אחר זה לא יצא ידי חובתו והכא הכי קאמרי' לא שנו דמעכבין משום לקיחה תמה אלא בשאין לו כלומר שאינו אוחזם כאחת בידו אבל כשכולם בידו אע"פ שלא אגדם אין מעכבין ואין זה במשמע ובשם הרמב"ן ז"ל מקילין עוד ואומרים אע"פ שלא היו ברשותו ביחד כל שנטלן כולם יצא וכי אמרי' דאין לו מעכבין היינו לומר שכל שלא נטל את כולן אפילו באחד מהן לא יצא אבל כל שבאו לידו אפילו בזה אחר זה יצא ואעפ"כ אין ראוי לברך על הלולב אא"כ הוא יודע בבירור שיבואו לידו כולן שאע"פ שאין מברכין אלא על הלולב אפילו הכי כיון דאמרינן שאם לא יבואו כולן לידו לא יצא שמא לא יבואו לידו והוי ליה ברכה לבטלה:

מתני' אתרוג היבש והגזול פסול. יבש דאתרוג היינו דאין בו לחלוחית:

של ערלה ושל תרומה טמאה פסול. משום דלא חזו כלל דלשרפה קיימו וכתותי מיכתת שיעוריה:

של תרומה טהורה לא יטול ואם נמל כשר. אם נטל כהן שהוא שלו כשר ואפילו ביום ראשון וטעמא דלא יטול מפרש בגמרא [דף לה:] אם מפני שמכשירו לקבל טומאה שעל ידי הלולב שנוגע במים נוגעין המים ג"כ באתרוג ומכשירו ואסור לגרום טומאה לחרומה דכתיב את משמרת תרומותי או משום דמפסידה ע"י שממשמשו בידו:

של דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. משום דלא קרינא ביה לכם לב"ש מפני שיש בו חלק לכהן והוה ליה כאתרוג של שותפין דלא נפיק חד מינייהו ולכולי עלמא בטבל גמור

אין יוצאין בו ביום ראשון אלא משום דתנא לא תני אלא מאי דפסול אפילו ביום שני של תורה לא תנא טבל דאע"ג דתנא דמאי לב"ש שאין פסולו אלא ביום ראשון תנא לא קפיד בדב"ש כיון דב"ה מכשירין אפילו ביום ראשון דלכם קרינן ביה מגו דאי בעי מפקר לנכסיה והוה עני וחזי ליה השתא דתנן מאכילין את העניים דמאי וכו' כדאיתא בגמרא אבל הרמב"ן ז"ל אומר דשל טבל קרינא ביה לכם כיון שיכול לסלק הכהן והלוי באתרוג דעלמא שיפריש על זה דהוה ליה כההיא דאמרינן פרק יש נוחלין [דף קלז:] באחין שקנו אחרוג בתפיסת הבית דכל היכא דאיכא אתרוג לכל חד וחד יכול ליטלו לעצמו ולצאת בו הלכך על כרחין יוצאין בטבל וכי פסלו ב"ש של דמאי אריש קאי [דהיינו תרומה טמאה של דמאי דלב"ש לא חזי למידי ולב"ה כשם שמאכילין את העניים דמאי כך מאכילין אותם תרומה טמאה של דמאי וממתניתין דהכא ילפינן לה] ואין דינו ז"ל ברור אצלי דאתרוג של אחין שאני דכיון דדעתייהו שכל אחד יטול איזה מן האתרוגים שירצה לעצמו הוה ליה כדידיה אבל טבל כיון דאסור ביה על שיפריש עליו ממקום אחר כשהוא נוטלו לצאת בו א"א לומר דליהוי דידיה כשם (שאי) שאפשר לומר באתרוג:

של מעשר שני בירושלים לא יטול. מפני שמכשירו לקבל טומאה ומפסידו ג"כ במשמוש ידים:

ואם נטל כשר. דכשלו הוא דקסברי רבנן מעשר שני ממון בעלים הוא והוא הדין נמי חוץ לירושלים דאם נטל כשר דהא ראוי לאכילה הוא בירושלים אלא לרבותא תני ליה דאפילו בירושלים לכתחלה לא:

גמ' פרי עץ הדר שטעם עצו ופריו שוה. דהכי משמע פרי עץ הדר שהעץ כפרי בטעם שוה:

לנקוט חדא. גרעין אחד:

לא מינכרא לקיחתה. מתוך קוטנה:

מתני' עלתה חזזית על רובו. חזזית כמין אבעבועות דקות ובירושלמי אמרו דאפילו רובו מצד אחד:

נטלה פטמתו. יש שפירשו שושנתו ויש שפירשו בו הדד שתחת השושנה או מה שבראש העץ הבולט הנקרא עוקץ שהוא בסף האתרוג ונכנס בו כבוכנא באסיתא:

נקלף. פי' שנקלפה כל הקליפה החיצונה והיא הקליפה העבה שיש בה חריפות כשאוכלים אותה כדאמרינן בגמרא שקרא עליה שם חוץ מקליפתו החיצונה. ולא נהירא דא"כ בלאו הכי נמי תפסל מדין חסר כאיסר כדאיתא בגמרא ועוד דבגמרא פרכינן עלה מדרבה דאמר האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא ואם נקלף כל אותה קליפה העבה

הרי אינו נשאר כאהינא סומקא ולפיכך נראה דנקלף היינו שהוסרה ממנו אותה קליפה דקה כמין גלד שהיא על האתרוג והשתא הוי כאהינא סומקא וליכא חסרון בגופו של אהרוג כלל:

נסדק. יש שפירשו (או) [בו] לארכו או ברחבו משני צדדין ומיהו דוקא מלמטה אבל בחוטמו אפילו בכל שהוא פסול וכדאמרינן בגמרא גבי חזזית ואמר רבה ובחוטמו אפילו בכל שהוא ומשמע דה"ה לכל פסולי האתרוג ויש מחמירין לפסול כל שהוא סדוק מצל אחד עד חללו או אפי' אינו מגיע לחללו כל שנסדקה רוב הקליפה החיצונה העבה:

ניקב וחסר כל שהוא. יש שפירשו בו דתרי פסולי נינהו שניקב נקב מפולש אע"פ שאינו חסר או שחסר כל שהוא אע"פ שלא ניקב וכי קתני סיפא ניקב ולא חסר כל שהוא כשר היינו שניקב נקב שאינו מפולש ורישא במפולש וסיפא באינו מפולש ולא נהירא דכיון דניקב סתמא קתני ברישא ובסיפא משמע דכי הדדי נינהו ועוד דאי תרי פסולי נינהו ליתני ניקב חסר כל שהוא בלא וי"ו כדתני אידך כולהו בלא וי"ו נסדק נקלף ניקב אלא ודאי חד פסולא הוא דרישא קתני ניקב וחסר כל שהוא פסול וסיפא קתני דנקב ולא חסר כל שהוא אפילו בנקב מפולש כשר וסיפא איצטריכא ליה לאשמעינן דרישא חדא פסולא קתני:

עלתה חזזית על מיעוטו ניטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר. לכאורה משמע דהנך תלתא בבי לא צריכי דעלתה חזזית על מיעוטו וניקב ולא חסר מדיוקא דרישא שמעינן להו ונטל עוקצו מדלא קתני ליה בפסולין ממילא כשר וליתא אלא מצרך צריכי ופירושא דרישא נינהו דעלתה חזזית על מיעוטו איצטריך לאשמועינן כשר דלא תימא אפילו בשנים ושלשה מקומות כל שאין בין כל החזזית עלין כדי רובו כשר מש"ה הדר ותנא עלתה חזזית על מיעוטו כשר לומר שאינו כשר אלא כשאין החזזית אלא על מיעוטו בלבד אבל כשהיא מפוזרת ברובו שאפילו נצרף כל אותן החזזיות שבו אינן אלא על מיעוטו פסול וכדאמרנן בגמרא אבל בשלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול ופירושא דמתניתין היא דהא אתא לאשמועינן בסיפא שכל שהיא מפוזרת ברובו של אתרוג בשנים ושלשה מקומות ה"ל כמנומר ומעתה אין לך להכשיר בה אלא בשאינה מפוזרה אלא במיעוטו ולפי שטה זו כל שהיא מפוזרת במיעוטו בלבד אע"פ שהיא בשנים ושלשה מקומות כשר:

וניטל עוקצו. לדברי מי שמפרש שפטמתו היינו מה שנכנס בתוך האתרוג מלמטה כבוכנא באסיתא תאנא ניטל עוקצו לאשמועינן דדוקא כשניטל מה שנכנס בתוך האתרוג פסול אבל כשניטל העוקץ היוצא כשר ולדברי מי שמפרש דפטמתו היינו

השושנה תנא ניטל עוקצו לאשמועינן שאף השושנה בכלל הפסול ולא הדד בלבד שאין בו דבר שניטל וכשר אע"פ שאינו מגוף האתרוג אלא עוקצו בלבד והא דקתני ניקב ולא חסר:

דף יז:

כל שהוא לדברי מי שמפרש דניקב וחסר כל שהוא דלעיל תרי פסולי נינהו וניקב נקב מפולש אפילו לא חסר כל שהוא פסול תנא הכא ניקב ולא חסר כל שהוא לאשמועינן דניקב נקב שאינו מפולש כשר ולדברי מי שמפרש דניקב וחסר כל שהוא חד פסולא הוי תני ניקב ולא חסר כל שהוא כשר כי היכי דלא ניטעי ונימא דרישא תרי פסולי נינהי:

גמ' תאני ר' יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו. פירש הרב אלפסי ז"ל דפטמתו היא השושנה כמו שקורין פטמא של רמון לאותו נץ שעל הרמון בראשו וכך אמרו בירושלמי ניטלה פטמתו תמן אמרין שושנתו וניטלה בוכנתו דתני רבי יצחק בר אלעזר פסולא אחרינא הוא שאם ניטלה הבוכנא שבסוף עוקץ האתרוג הנכנסת באתרוג כבוכנא באסיתא פסול ולא נהירא דא"ה היכי אמרינן תני רבי יצחק בר אלעזר ניטלה בוכנתו ה"ל למימר ניטלה בוכנתו פסול שהרי לא בא ללמד פירוש הפסול השנוי במשנתנו אלא שבא ללמדנו פסול אחר ועוד שלא מצינו לשון פטמא על הפרח כי מה ששנינו פטמא של רמון אינו שושנתו של רמון אלא הדד שבראשו שהפרח נץ שמו דהא תנן (עוקצין פ"ב מ"ג) פטמא של רמון והנץ שלו אלמא תרי מילי נינהו והירושלמי שפירש פטמתו שושנתו הא פליג עליה התם ר' יצחק דהכי איתמר התם נטלה בוכנתו תמן אמרין שושנתו ר' יצחק חקולא אמר פיקא ורבי יצחק חקולא היינו ר' יצחק בן אלעזר השנוי בגמרא שלנו כדאיתא בהדיא בפרק ע"פ [דף קיג: ע"ש וצ"ע] והוא חולק שאין פטמתו שושנתו אלא פיקא וכל דבר עגול נקרא פיקא כאותו העץ הנתון בראש [הכוש] שהנשים טוות בו וכדאמרי' (בכורות כב. ע"ש) שלשה פיקות הן ולפיכך נראה דרבי יצחק אתא לפרושי דפטמתו ששנינו במשנתנו היינו בוכנתו והוא הדבר העגול שנכנס באתרוג בסופו כבוכנא באסיתא דומה לפיקא ולא הזכירו בגמ' שלנו אלא דברי ר' יצחק בן אלעזר דאידך טעותא היא דטעו בפירוש פיטמא של רמון שחשבו שהוא הנץ שלו הלכך לפום גמ' דילן אם ניטלה שושנתו כשר ופטמתו דמתני' היינו בוכנתו שהוא העגול שבסוף העוקץ והיינו דתנן בסיפא דמתניתין ניטל עוקצו כשר לפרושי דפטמתו דרישא היינו הבוכנא שבסוף העוקץ אבל כל שניטל העוקץ ונשאר הבוכנא בתוך האתרוג כשר ומצינו לשון פטמא ועוקץ [במקום אחד] כיוצא בזה בדדי אשה דאמרינן במסכת נדה [דף מז.] איזו היא

סימניה משתשחיר הפטמא רבי יוסי אומר עד שתתן ידה על העוקץ והוא שוקע וסופו לחזור הרי שקראו עוקץ חודו של דד הנכנס בפיו של תינוק שהוא בולט חוץ מן הדד וקראו פטמתו לאותו עגול המשחיר הסמוך לעוקץ וכן באתרוג קראו עוקץ העץ הבולט ופטמתו העגול שבראשו הנכנס באתרוג. ואחרים מפרשים דניטלה בוכנתו היינו הדד שהפטמא בראשו ורבי יצחק בן אלעזר בא לפרש דהא דתנן ניטלה פטמתו אינו אמור על הפטמא בלבד שאינו נפסל בכך אלא כשניטל הדד ולפיכך יש להחמיר ולפסול כל שנטלו אחת משתי הבוכנות אבל ניטלה השושנה בלבד כשר:

האי אתרוגא דאגלייד כאהינא סומקא. תמרה אדומה אף זה אחר שנקלף נהפך לאדמומית כדרך כל הנקלפים בפירות:

הא בכולה הא במקצתה. פירש רש"י ז"ל במקצתה פסול דהוי ליה כמנומר אבל הרב אלפסי ז"ל פי' שהמקצת הנשאר מציל כדאמרינן בגלודה שאם נשתייר בה כסלע כשרה:

ניקב נקב מפולש במשהו פסול. יש מחמירין ואומרים שהקליפה דבר בפני עצמו הוא וכל שניקבה כולה מצד אחד נקב מפולש מקרי ודאמרינן ושאינו מפולש בכאיסר אתי שפיר למאן דמפרשי במתני' דניקב וחסר כל שהוא חד פסולה הוא דמש"ה אמרי' דדוקא נקב מפולש הוא דפסול מחסרון משהו אבל שאינו מפולש לא מיפסיל עד כאיסר אבל למאן דמפרש דתרי פסולי נינהו וכל שחסר כל שהוא פסול צריך לדחוק ולפרש דכי אמרינן ושאינו מפולש בכאיסר היינו בשאינו חסר כלום אלא שנעץ בו יתד ועשה בו גומא בכאיסר:

אבל בשנים וג' מקומות ה"ל כמנומר ופסול. פרשתיו במשנתנו. וכתב הראב"ד ז"ל דמנומר דפסול דוקא שהוא מנומר בגוונים הפוסלין באתרוג הלבן וכושי וירוק ככרתי אבל מנומר בגוונים שאילו היה אתרוג כולו בגוון אחד מהם כשר כשהוא מנומר ג"כ בהם כשר אבל אחרים פוסלין שכל שעשוי גוונין אין זה הדר:

אמר רבא ובחוטמו אפילו כל שהוא פסול. פרש"י ז"ל בחוטמו בעובי גבהו שמשפע משם ויורד לצד ראשו אפילו כל שהוא פסול שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו שבאותו עובי אדם נותן עיניו ואחרים אמרו חוטמו אותו מקום גבוה שתחת הנץ שהוא עשוי כמו נזר. ונראין הדברים שכשם שאמרו בחזזית דבחוטמו אפי' כל שהוא פסול כך הוא הדין בכל הדברים שפוסלין באתרוג:

תניא אתרוג תפוח. שנתפח ונרקב מבחוץ:

סרוח. מבפנים וקליפתו קיימת או שהוא סרוח מבחוץ:

כבוש. בחומץ או בחרדל:

שלוק. מבושל ביותר ברותחין:
כושי. לקמן מפרש:
כדור. העשוי כמו כדור עגול פילט"א בלע"ז:
התיום. שנים דבוקים יחד:
אתרוג הבוסר. שאינו נגמר אלא כבוסר זה:
ואע"ג דעבדיה דפי דפי. כעין קרשים:
איתמר אתרוג שנקבוהו עכברים וכו' דהא ר' חנינא מטבל ביה ונפיק. פי' מן האתרוגין שהיו לו לאכילה היה אוכל מקצתן רוצא בשאר למחר אבל באתרוג של מצוה ודאי אסור שהרי הוקצה למצותו:
הא ביו"ט ראשון הא ביו"ט שני. פרש"י ז"ל דביו"ט ראשון אסור משום דבעינן לקיחה תמה נראה שסובר הרב ז"ל דסכולהו פסולי דפסילי משום הדר כי היכי דפסילי ביו"ט ראשון פסילי ביום טוב שני וכדאמרינן בריש פירקין בשלמא יבש בעינן הדר וליכא ופרש"י ז"ל דפסול משום זה אלי ואנוהו אבל פסולין שפסלה תורה ולאו מטעמא דהדר אלא כגון שאול דמפסיל מדכתיב לכם משלכם וחסר דמפסיל משום דבעינן לקיחה תמה הני כולהו מכשרי' בשני של דבריהם ולפיכך אתרוג שנקבוהו עכברים כיון שמה שנשאר ממנו מהודר הוא הדר קרינא ביה והיינו דאמרי' בגמ' א"ד אמר רב זה הדר ולפי זה ראוי לחוש באתרוג בעל חזזית אף בשני של דבריהם ומיהו כי שרי אתרוג חסר ביו"ט שני דוקא כשרובו קיים דשמו עליו הא לאו הכי לא דאתרוג אמר רחמנא ולא חצי אתרוג:

דף יח.

מתני' ובגדול כדי שיאחז שנים בידו אחת ר' יוסי אומר אפי' אחד בשתי ידיו. כך היא הגירסא במקצת הנוסחאות אבל אינה נכונה דלאיזה ענין ישער ר' יהודה שהוא כשיעור שיאחז שני אתרוגין בידו אחת והלא אינו צריך לכך לפיכך עיקר הגירסא כמו שנמצא במשניות ישנות ובגדול כלי שיאחז שניהם בידו אחת כלומר הלולב והאתרוג מטעמא דפריש בגמ' בריש פירקין [דף לא:] דכיון דאמר רבא לולב בימין ואתרוג בשמאל זימנין דמחליף ליה כלומר שאוחז אתרוג בימין ולולב בשמאל וצריך להפכן מיד ליד ולפיכך צריך שיוכל להחזיק בידו אחת הלולב ואתרוג באותה שעה ואי לא איכא למיחש שמא יפול מידו ויארע בו נקב ויפסל ור' יוסי אומר אפילו בשתי ידיו כלומר שיאחז שניהם זה בידו אחת וזה בידו אחת ולא חייש לדילמא מפיך להו והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם אמר לו רבי יוסי וכי נאמר וכפות תמרים שיהא צריך ליטול שניהם כאחד שאתה

משער בכך והלא לא נאמר אלא כפות אפי' זה בידו אחת וזה בידו אחת ע"כ ור' יוסי דאמר אפי' בשתי ידיו לאו דוקא שיוכל ליטול שניהם בשתי ידיו אלא אפילו הוא צריך שתי ידיו לאתרוג אחד בלבד או שהוא צריך ליטלו על כתפו יצא שכיון שאין מעכבין זה את זה בשיש לו נוטל הלולב ואחר כך נוטל האתרוג והיינו דפרכינן בגמרא לרבי יוסי ממה שאמרו לו לרבי עקיבא כשהביא אתרוגו על כתפו אין זה הדר דאלמא רבי יוסי מכשיר אפי' באתרוג שהוא גדול כמה:

מתני' אין אוגדין את הלולב אלא במינו. כדמפרש טעמא בגמ':

משיחה. ליציו"ל בלע"ז:

גימוניות. חוטי זהב כפופין כגימון וסובבין האגודה וחבירו אין העגל יוצא בגימון על שם הלכוף כאגמון ראשו (ישעיהו נ"ח:ה'):

במינו. אוגדין אותו מלמטה לשם מצות אגד וזה לנוי בעלמא:

גמ' דגדלי הושענא. אוגדים הלולב לשון גדילים:

שיירו בה בית יד. מתחת לאגד שלא יקחנו במקום אגדו דקסבר אין האגד מצוה כרבנן דאמרי אין צריך אגד:

דלא נהוי חציצה. בין היד להושענא ואין זו לקיחה:

לא לינקוט איניש הושענא בסודרא. כשנטלו לצאת בו לא יכרוך סודר שבין כתפיו על ידו ויאחז בו הלולב:

ורבא שרי. דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה וא"ת וכיון דלא הוי לנאותו להוי חציצה י"ל דאנן לית לן קרא לפסול חציצה בלולב ומאי דחיישינן ביה היינו משום דלא הוי לקיחה תמה ומסקינן דכל לנאותו בטל לגבי לולב והרי הוא כאילו נוטל בו ממש וכל שהוא טפל לידו בטל לגבי ידו והרי הוא כאילו נוגע ממש ידו בלולב לאפוקי כל שאינו לנאותו ולא טפל לידו כגון שכרך הסודר על הלולב או שנטלו בכלי שאינו דרך כבוד כדאמרינן לקמן דמפסיל משום דלא הויא לקיחה תמה והויא כחציצה אבל לאו משום חציצה ממש אתינא עלה דלא פסלינן משום חציצה אלא היכא דאיכא קרא כטבילה (סוכה דף ו.) דכתיב ביה ורחץ בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ וכתפילין (מנחות לז:) דכתיב בהו לך לאות ולא לאחרים לאות. אמר רבה לא לידוץ אינש לולבא בהושענא. לאחר שנאגד ההדס והערבה יחד לא יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד:

דילמא נתרי טרפי. הלולב משיר העלין מההדס והערבה ומשתיירין באגד וחוצצין:

הדס של מצוה אסור להריח בו. דגמרי' מסוכה דילפי' בפ"ק דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה הואיל והוקצו למצוה:

כי מקצי ליה. משאר הנאתו ומכינו ומזמינו למצוה מריחא שהוא דרך הנאתו מקצהו. ומסתברא דהוא הדין להדס שנותנין בסוכה דמריחא אקצייה אבל יש חולקין ואומרים שלא אמרו כן אלא בהדס שבלולב שכיון שהוא צריך למצותו ואי אפשר אלא בו לריחיה שהוא עומד אקצייה אבל הדס של סוכה כיון דאפשר ליה בעצים בעלמא מעשה עץ בלבד משמש ומהבערה בלחוד אקצייה שלא יפחות מסוכה אבל מריחא לא אקצייה:

ואמר רבא הדס במחובר. לענין שבת נקט לה כל ימות השנה:

אי שרית ליה. כלומר אע"ג דשרית ליה להריח לא אתי למתלש דבמחובר נמי מורח ליה שפיר וא"ת דהא אמרי' בסוף פרק בכל מערבין [דף מ.] הנהו בני גננא דגזו להו נכרים אסא ביומא טבא שרא להו רבינא לאורוחי לאלתר ומסקינן התם דצריך בכדי שיעשו ואמאי והלא לפי דעת ר"ת ז"ל כל מעשה שעשה נכרי בשבת לצורך ישראל אינו אסור ליהנות ממנו בשבת אלא כשאי אפשר לו לישראל ליהנות ממנו ע"י עצמו אלא באיסור של תורה או של דבריהם כגון שהדליק לו את הנר או שעשה לו כבש או שמלא מים לבהמתו כדאיתא בפרק כל כתבי [דף קכב.] וכמו שכתבתי שם בסיעתא דשמיא אבל כל שאפשר לו לישראל ליהנות מאותו דבר בהיתר אע"פ שעשה בו הנכרי מלאכה גמורה כגון שהביא לו אוכלין וכיוצא בהן דרך רשות הרבים מותר לישראל ליהנות ממנו והכא נמי הרי אפשר ליהנות מן הריח בהיתר במחובר וכיון שכן כי גזייה נכרי אמאי מתסר לאורוחי ביה י"ל שאותו ההדס שהביאו הנכרי מחוץ לתחום היה שלא היה אפשר לאותו ישראל ליהנות ממנו אלא באיסור תחומים ומשום הכי ביו"ט עצמו לא נחלקו דאסור להריח בו אבל בליל מוצאי יו"ט נחלקו דרבינא שרא לאלתר משום דסבר נכרי שתי מלאכות עשה בו גזיזתו והבאתו מחוץ לתחום ומשום גזיזתו לא מיתסר דכיון דלא אהניא לן מידי דהדס במחובר מותר להריח בו אבל בהבאתו מחוץ לתחום הוא דאיכא למיחש דאהני לן לפי שלא היינו יכולין לילך שם ולהריח בו ואפ"ה שרא רבינא לאורוחי לאלתר דמשום איסור תחומים בלחוד לא בעינן כדי שיעשו משום דאיסור תחומין קיל ואינו שוה לכל שהאסור לזה מותר לזה שמפני טעם זה (עירובין דף מ.) הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר כמו שכתבתי בפרק אין צדין [סי' תתצ"ד] בס"ד ואפ"ה מסקינן דצריך בכדי שיעשו דכיון שנעשית בכאן גזיזה שהיא מלאכה גמורה ואי אפשר לנו ליהנות ממנו עד שיגזז ויובא לכאן אין זה איסור תחומין לבדו אלא איסור מלאכה גמורה שאסורה לכל אפי' למי שלא נעשה בשבילו וצריך להמתין בכדי שיעשו:

דף יח:

מתני' והיכן היו מנענעין. פירוש על הנענועים שבשעת קריאת ההלל שיילינן דאילו בשעת נטילת לולב פשיטא שיש לו לנענע שזהו עיקר מצותו כדאמרינן התם (ברכות דף ל.) השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע בו לולב ומנענע בו ואמרי' נמי בגמרא [מכילתין דף לח.] דרב אחא בר יעקב (כי) מייתי ליה וממטי ליה אמר גירא בעיניה דסטנא ובודאי בשעת נטילתו היה אומר כן דאילו בשעת ההלל לא היה מפסיק:

בהודו לה' תחלה וסוף. פי' בהודו לה' שבתחלת הפרשה ובהודו לה' שבסוף הפרשה וכתבו בתוס' שעכשיו שהצבור עונין הודו אחר שהחזן אומר יאמר נא ישראל ויאמרו נא בית אהרן ויאמרו נא יראי ה' צריכין הצבור לנענע על כל פעם ופעם שאומרים הודו אבל שליח צבור אינו מנענע (אלא) כשאומר יאמר נא ישראל ויאמרו נא או אפשר שכיון שהצבור מנענעים כשעונים אחריו אף הוא מנענע זה דעתם ז"ל ואינו מחוור שכיון שמה שעונין הצבור הודו אינו אלא כדי לצאת מיאמר נא ויאמרו נא כשם שיאמר נא ויאמרו נא אין צריך נענוע כך עניית הודו אינה צריכה נענוע ולפיכך אין מנענעין בהודו לה' שבתחלה אלא פעם אחת אבל בהודו לה' שבסוף שכופלים אותו ש"ץ והצבור מנענעין בו על כל פעם ופעם וכן באנא ה' הושיעה נא וכן נהגו:

גמ' כיצד הוא עושה. שהוא צריך להניפם יחד כדכתיב והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה:

על שני הכבשים. הכבשים חיים והלחם יחדיו:

מניח הלחם על שני הכבשים. כדכתיב לחם בכורים על שני כבשים:

מוליך ומביא למי שד' רוחות שלו. ואעפ"כ דיו לנענע בשתי רוחות שהמושל בשתי רוחות העולם הוא מושל בד' אלא שמכוין למי שד' רוחות שלו וכן נהגו:

אמר רבא וכן ללולב. כלומר שמוליך ומביא מעלה ומוריד וגרסי' בירושל' תני צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ר' זעירא בעי הכין חד והכין חד או דילמא הכין והכין חד תמן תנינן צריך לנענע ג"פ על כל דבר ר' זעירא בעי הכין חד והכין חל או דילמא הכין והכין חד ולא איפשיטא ויש מן הראשונים ז"ל שכתבו שבנענוע של לולב אינו צריך אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כך משמע פשטא דמימרא דרבא דאמר וכן ללולב ואינו צריך טרוף אחר ולפי דבריהם יהיה פירוש הירושלמי כך צריך לנענע על כל דבר ודבר ג' פעמים כלומר בשעת נטילה ועל כל אחד ממקומות ההלל שמנענעין בהן ובתר הכי מיבעיא לן הכין חד והכין חד כלומר פשיטא לן דמעלה ומוריד לא חשיב אלא חד שכיון שיעלה הלולב אי אפשר לו שלא יורידנו הלכך פשיטא לן דהעלאה והורדה חדא מילתא היא

ומיהו אהולכה והבאה מספקא לן מי אמרי' דאינהו נמי חדא מילתא הוו וכיון דאמרי' דצריך לנענע ג' פעמים על כל דבר צריך שיוליך ויביא ויעלה ויוריד ויחזור עוד ויוליך ויביא או דילמא נהי דמעלה ומוריד לא חשיבי אלא חד הולכה והבאה תרי מילי נינהו ולפי שטה זו כיון דהתם לא איפשטא וחזינן בגמ' דילן דלא קאמר ויוליך ויביא שתי פעמים משמע דהולכה והבאה תרי מילי נינהו וסגי במוליך ומביא מעלה ומוריד ולפי זה אין צריך בלולב כסכוס וטירוף אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד בלבד וכן כתב הרב ר' יצחק אבן גיאת ז"ל אבל אין זה נכון שא"כ למה הצריכו בגמרא שיהא הלולב יוצא על ההדס טפח כדי לנענע בו והלא בכל שהוא בין גדול בין קטן ראוי להוליכו ולהביאו אלא ודאי לפי שצריך לטרוף הלולב ולכסכס (בעצמו) [בעליו] הצריכו בו טפח עודף כדי לנענע בו וכן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ז מהל' שופר וסוכה ולולב שיש לו לטרוף הלולב שלש פעמים כשמוליך וכן כשמביא וכן כשמעלה וכן כשמוריד ונראה שהוא ז"ל היה מפרש הירושלמי דכי קאמר צריך לנענע על כל דבר ודבר היינו על כל תנועה של הולכה והבאה והעלאה והורדה ובתר הכי מיבעי ליה אם מוליך ומביא חשוב חד ואין לו לנענע בשניהם אלא שלש תנועות קטנות וכן במעלה ומוריד או כל אחד מהם חשוב אחד ויש לו לנענע ג' תנועות קטנות בכל אחד ואחד מהם וכיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא ומנענע ג' פעמים בכל דבר ודבר זו היא שטת הרב אלפסי ז"ל ואחרים פירשו הירושלמי על דרך אחרת לפי שטה זו שמצרכת לטרוף הלולב ג' פעמים חוץ ממוליך ומביא ומעלה ומוריד ואומרים דכי אמרינן דצריך לנענע על כל דבר היינו על (כל) המקומות מהלל ועל שעת הנטילה שמנענעין בהן שצריך לטרוף את הלולב ג' פעמים בתנועות קטנות חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד ואח"כ שאלו באותן תנועות קטנות אם ההולכה הקטנה חשיבה חד והבאה קטנה חשיבה חד וסגי במוליך ומביא ומוליך בתנועות קטנות או דילמא ההולכה וההובאה לא חשיבא אלא חד וצריך ג' זוגות של תנועות קטנות מהולכה והבאה ובהאי פירושא אתי שפיר טפי מה (שדחו) [שדמו] אותה שם ואמרו תמן תנינן צריך לכסכס ג"פ על כל דבר ודבר ומתני' היא במס' נדה בפ' האשה [דף סב.] דתנן התם שבעה סמנין מעבירין על הכתם רוק תפל ומי גריסין וכו' וצריך לכסכס ג' פעמים בכל אחד ואחד ואיבעי לן בגמרא התם אמטויי ואתויי חד או דילמא אמטויי חד ואתויי תרין והיא היא בעיין דירושלמי דבעינן הכין חד והכין חד ומשמע דכי היכי דבעיין התם היא על הכסכוס בעצמו אם הולכתו והבאתו חשיבי תרין או חד כך בעיין דלולב על הנענוע הקטן בעצמו אם הולכתו והבאתו חשיבי תרי או חד וכיון דלא איפשיטא נקיטינן לחומרא ונמצא על זה סדר נטילת לולב מוליך ומביא מעלה

ומוריד על כל דבר ודבר ואח"כ יטרוף את הלולב ג' זוגות של תנועות קטנות וכן דעת הרמב"ן ז"ל:

מתני' מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב לכשיכנס לביתו יטול על שולחנו אם שכח ולא נטל קודם אכילה צריך להפסיק סעודתו וליטול לולב. ופרכינן עלה בגמ' מדתנן במס' שבת [דף ט:] לא ישב אדם לפני הספר ולא לאכול סמוך למנחה ואם התחילו אין מפסיקין פירוש אפילו התחילו לאחר שהגיע זמן המנחה דאי לא מאי קא פריך לימא ליה הכא היינו טעמא דמפסיק לפי שהתחיל לאכול משהגיע זמן נטילת לולב דמצפרא זמניה הוא אלא ודאי כי תנן ואם התחילו אין מפסיקין אפילו התחילו משהגיע זמן המנחה קאמר ועוד ראיה מדאמרינן פרק קמא דשבת [שם] דלמאן דאמר תפלת ערבית רשות מכי שרא המייניה לא מטרחינן ליה ופרכינן ולמאן דאמר חובה מטרחינן ליה והא תפלת המנחה חובה היא ותנן אם התחילו אין מפסיקין אלמא כי תנן אין מפסיקין אפילו התחילו משהגיע זמן תפלה קאמר דומיא דערבית דאירי בשהגיע זמנה דאי לא מאי פריך ומש"ה פרכינן הכא שפיר ממתני' דשבת אמתני' דהכא ומשני הא דאיכא שהות ביום הא דליכא שהות ביום כלומר דמתני' דהכא בדליכא שהות ביום ומש"ה תנן יטול על שלחנו דמפסיק ומתני' דשבת בדאיכא שהות ביום לאכול ולהתפלל אחר כן ומש"ה תנן אם התחילו אין מפסיקין ומיהו כי אמרינן דאין מפסיקין בדאיכא שהות דוקא במצוה דרבנן כתפלת המנחה אבל למצוה דאורייתא מפסיקין אע"ג דאיכא שהות והיינו דתנן התם ומפסיקין לק"ש אע"ג דאוקי למתני' דהתם בדאיכא שהות ביום והא דאיצטריכא לאוקמא מתניתין דהכא בדליכא שהות משום דביו"ט שני [דהוי] מצוה מדרבנן עסקינן כדאיתא בגמרא ודיקא נמי דקתני מי שבא בדרך ואי ס"ד ביו"ט ראשון מי שרי ומשום דמצוה מדרבנן היא אצרכינן לאוקומא בדליכא שהות ומשום הכי תנן דיטול על שולחנו כלומר דמפסיק הא איכא שהות בדרבנן לא מפסיק:

הלכך נקטינן דבמידי דלא מיחייב ביה אלא מדרבנן כתפלה אפילו התחיל לבתר דמטא זמן חיוביה כיון דאיכא שהות בתר הכי אינו מפסיק ובמידי דמחייב ביה מדאורייתא כק"ש כל שהתחיל לאכול בתר דמטא זמן חיובא מפסיק אע"ג דאיכא שהות בתר הכי והיינו דתנן מפסיקין לק"ש ומיהו הני מילי בדאתחיל בתר דמטא זמן חיוביה או סמוך לו דהיינו חצי שעה אבל אתחיל מקמי הכי אפי' בדאורייתא כיון דאיכא שהות לא מפסיק דהא קדוש היום דאורייתא הוא כדאיתא בפרק מי שמתו [דף כ:] נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה ואע"ג דבמס' נזיר משמע דמדרבנן הוא דאמרי' התם [דף ג:] לאסור יין מצוה כיין הרשות ואמרי' עלה אי קדושא ואבדלתא מושבע ועומד מסיני הוא פי'

בתמיה דאלמא משמע דמדרבנן הוא היינו לומר דעל היין הוי מדרבנן אבל קידוש עצמו דאורייתא היא כדמוכח ההיא דפרק מי שמתו ואפ"ה תנן בפרק ערבי פסחים [דף ק.] במי שהתחיל לאכול מבעוד יום מפסיקין לשבתות דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אין מפסיקין כלומר אלא גומר סעודתו ואח"כ מקדש והא לר' יוסי לא פליג אמתני' דמפסיקין לק"ש ולא אמתני' דהכא ואפ"ה אמרי' התם דאין מפסיקין משום דאתחיל מקמי דמטא זמן חיובא טובא ואע"ג דאסיקנא התם אמר ר"י אמר שמואל אין הלכה לא כר"י ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש התם היינו טעמא משום דקידוש במקום סעודה ומקמי סעודה אתחיל [כלומר הקידוש הוא מתחיל בסעודת שבת ומתקן אותה] אבל בשאר מילי דאורייתא כי אתחיל מקמי זמן חיובא טובא אינו מפסיק כל היכא דאיכא שהות וכבר כתבתי זה בפרק יציאות השבת [סי' רעח] בס"ד:

דף יט.

מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו. כך היו נוהגין אחד קורא את ההלל ומוציא את הרבים ואם היה עבד או אשה או קטן הואיל ואין מחוייב בדבר אין מוציא את המחוייב ידי חובתו הלכך עונה אחריו כל מה שהוא אומר:

ותבא לו מארה. מפני שלא למד שאילו למד לא היו מקרין אותו כיון שצריך לענות אחריהן כל מה שאומר אבל כשהגדול מקרא אותו והוא עונה אחריו הללויה לא אמר שתבא עליו מארה שדרך הגדול לקרות אפילו לבקיאין:

ואם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה. רש"י ז"ל מפרש שעל כל דבר ודבר שהוא אומר בכל ההלל כולו עונה אחריו הללויה חוץ מראשי פרקי' שצריך לומר ראשי פרקים עצמן ואחרים מפרשים דבפ' א' בלבד הוא שעונין הללויה אבל בשאר כל פרק ופרק עונה ראש פרקו ויתבאר עוד בגמ' גס"ד:

גמ' ת"ר באמת אמרו. כל באמת הלכה היא ואין חולק בדבר:

בן מברך לאביו. בהמ"ז ובפ' מי שמתו [דף כ:] שקלינן וטרינן אשה [חייבת] בבהמ"ז דרבנן או דאורייתא ונפקא מינה לאפוקי אחרים י"ח דאי דאורייתא מפקא ואי דרבנן לא מפקא ואתיא למפשטא מהא דאשה מברכת לבעלה ומוציאתו אלמא דמחייבא מדאורייתא דהך מתני' לאו בעונה אחריהם מה שהן אומרים היא כעונה דמתני' אלא בשומע ושותק ודחי דדילמא בדאכל בעלה שיעורא דרבנן דמחייב בבהמ"ז מדרבנן בלחוד ואתי דרבנן ומפיק דרבנן ולהך אוקימתא כי קתני בן מברך לאביו היינו בן שהגיע לחנוך דחיוביה מדרבנן אבל למאי דקי"ל דאשה מחויבת מדאורייתא מתוקמא מתניתין

כפשטא בבן גדול ובדאכל איהו שיעור דאורייתא ואתו הני ומפקי ליה מש"ה תנא תבא לו מארה דהא ודאי שלא בזימון היא דאשה לאו בת זימון וכיון שכן על כרחיך מפני שלא למד הוא שאם למד אין לו לצאת בברכת אחרים שהרי מצוה ליחלק וכ"ש אם למד ולא שמע למצות חכמים שאמרו מצוה ליחלק אלא רצה לצאת בברכתן של אלו שתבא לו מארה:

אמר רבא הלכתא גברתא. הלכות גדולות:

ממנהגא דהלילא. שאנו רואין נוהגים עכשיו בבתי כנסיות כדמפרש ואזיל שהיו נוהגין לומר הללויה ב"פ ולא יותר ואומר כל ההלל עם המקרא עד הודו ועונין אחריו הודו וחוזרין עמו עד אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא ועונין אחריו כמו שאנו עושין ואין זו כקריאת הראשונים שהיו עונין הללויה על כל דבר ודבר כדאמרינן במתניתין וקאמר רבא ממנהג של עכשיו אנו למדין מה היא עיקר תקנת קריאת ההלל כשתקנוהו תחלה לפי שהכל חייבין בקריאתו ואין הכל בקיאין בו ותקנו שיהא אחד קורא והכל שומעין ועונים אחריו הללויה וראשי פרקים ועכשיו שהכל בקיאין וקורין אותו הכל ואעפ"כ הן עונים פעמיים הללויה והודו ואנא מכאן אנו למדין מה תקנו הראשונים לענות לבקיאין ולמי שאינן בקיאין ובמקומו של רבא היו נוהגין מנהג זה המוכיח מתוך מימריה ומה שאין אנו נוהגין כן הוא משום דמנהגא קרי ליה והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהיג לא נהוג:

הוא אומר הללויה והם אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה. כתב רש"י ז"ל ממה שאנו נוהגין שהמקרא פותח הללויה ואנו שותקין ועונין אחריו הללויה והוא שותק ואין אנו מתחילין לקרות עמו כסדר שאנו גומרים עמו שאר ההלל לפיכך למדין אנו מכאן שמצוה לענות הללויה בפתיחתו ואפי' לבקיאין ע"כ ונ"ל פירוש לפירושו ז"ל לפי שבתחלה כשהיה גדול מקרא ועונין אחריו על כל דבר ודבר הללויה מי שהיה בקי אם רצה היה אומר בשוה עם ש"צ אבל במלה ראשונה דהיינו הללויה שתקנו אפילו הבקיאין ישתקו ויענו בקיאין ושאינן בקיאין כאחד הללויה משום דבקיאין אם ינהגו בזה כשאינן בקיאין לא מחסרי מידי שהרי הם אומרים מה שש"צ אומר ומה איכפת להו אם (אמרו) [אחרו] מעט ולפיכך רצו להשוות כולן בראש ההלל כדי שידעו שמצוה לענות הללויה והיינו טעמא דאמרינן הכא מכאן שמצוה לענות הללויה ולא אמרינן מכאן שאם היה גדול מקרא אותו כדאמרינן בתר הכי לפי שמצוה זו אף על הבקיאין שאין אדם מקרא אותם היא מטעמא דאמרן:

הוא אומר הללו עבדי ה' והם אומרים הללויה. ממה שנוהגין עכשיו לענות עוד הללויה פעם שניה ושאר ההלל קורין עמו אנו למדין תקנה ראשונה שמי שאינו גמרו אלא סומך על המקרא דיו לענות הללויה על כל דבר ודבר לפיכך החזיקו עכשיו במנהג זה לסמוך בהללו עבדי ה' על המקרא ולענות הללויה כדי לזכור תקנה ראשונה שמותר לסמוך עליו בכל ההלל ולענות אחריו הללויה:

הוא אומר הודו לה' והם אומרים הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים. הוא אומר הודו והם שותקים ועונין אחריו הודו לה' מכאן שבראשי פרקים צריכין לענות ראשי פרקים עצמן ולא סגי להו בהללויה כך כתב רש"י ז"ל מכלל דסבירא ליה שבשאר הפרקים גם כן עונה הללויה חוץ מראש הפרק ואינו נראה [כן] במסכת סוטה בפרק כשם [דף ל:] דגרסינן התם כיצד אמרו ישראל שירה על הים כגדול המקרא את ההלל והם עונין ראשי פרקים משה אמר אשירה לה' והם אומרים אשירה לה' וכו' ומדאמרינן והן עונין ראשי פרקים משמע שמענה כל פרק ופרק הוא ראש פרקו ונראה שמתחלת הלל ועד הודו פרק אחד כיון שלא עשו סימן לדבר עד הודו שהרי בפרק ראשון הבא אחר ראש ההלל היה להם לעשות סימן זה ומה שאנו נוהגין עכשיו הש"צ אומר יאמר נא ויאמרו נא והצבור עונין על כל אחד ואחד הודו לא מצינו מנהג זה בתלמוד ואפשר שנהגו כן לרמוז שמצוה לענות ראשי פרקים ע"פ זה הפירוש האחרון שכתבתי ולפי שהוא פסוק של הודאה ושבח נהגו כן ומ"מ יוצאין בו מאותן הפסוקים שאומר ש"צ דשומע כעונה:

הוא אומר אנא ה' הושיעה נא. ואין זה מראשי פרקים בזה החזיקו להיות סימן למי שסומך על המקרא שפעמים שצריך לענות אחריו כל דבר ודבר שהוא אומר והיכי דמי כגון מי שהיה קטן מקרא אותו כדתנן במתניתין:

הוא אומר אנא ה' הצליחה נא. והם שומעים ואח"כ עונין סימן זה החזיקו לדעת שהרוצה לכפול קצת פסוקים שבסוף ההלל כמו שנהגו עכשיו כופל כמו שזה נכפל שהרי שומע כעונה כדלקמן ואלו שומעין ועונין ה"ז כפילה. והני מכאן דאמר רבא מכאן לקטן המקרא וכו' מכאן שאם בא לכפול לאו דוקא דהוא הדין דמצי למימר איפכא מאנא ה' הושיעה נא שאם בא לכפול ומאנא ה' הצליחה נא קטן המקרא אלא אשמעינן שלא על חנם החזיקו אלו שגומרים את כל ההלל לענות דברים הללו אלא כדי ללמוד מהם תקנות הללו שתקנו נביאים לישראל. ואע"ג דאמרינן במגילה [דף כב.] דאין מפסיקין בפסוק אלא לתינוקות של בית רבן והכא מפסיקין באנא ה' הושיעה נא ובאנא ה' הצליחה נא

והפסוק אחד הוא היינו טעמא לפי שאמרוהו שני בני אדם כדאיתא בפרק ערבי פסחים [דף קיט.]:

דף יט:

הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה'. ובברוך הבא סומכין עליו ואין עונין לא התיבות עצמן ולא הלוויה מכאן ללמוד למי שאינו יודע לקרות ולא לענות אם שמע וכיון לבו לשמוע אע"פ שלא ענה יצא:

חכימיא. כמשמעו:

וספריא. מלמדי תינוקות:

אשר קרא המלך וגו'. בספר שמצא חלקיה משתעי קרא בספר מלכים:

וכתב רש"י ז"ל דמכאן למתפללין בצבור וש"צ אומר קדושה או יהא שמיה רבא שישתקו מתפלתן וישמעו והרי הן כעונין ולכשיגמור הקדושה יחזרו לתפלתן וכן יסד הרב יהודאי גאון ז"ל בה"ג והקשו עליו מדאמרינן בפ' מי שמתו [דף כא:] הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור שמתפללים אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"צ לקדוש' או למודים יתפלל ואם לאו אל יתפלל ואם איתא יתפלל כדרכו וכשיגיע ש"צ לקדוש' ולמודים ישתוק אלא ודאי אם היה שותק כיון ששומע כעונה הוה מפסיק תפלתו ואין זו ראיה דאע"ג דשומע כעונה אפ"ה עונה עדיף טפי ומצוה מן המובחר ובהכי נמי מידחי מה שרצו להביא ראיה מההיא דאמרינן [הכא] דשמע ולא ענה יצא היינו לוקא בשראוי לענות אבל אם אינו [יכול] לענות כגון שאינו בקי או שמתפלל ואינו רשאי להפסיק אינו יוצא בשמיעה ולפיכך אמרו דמי שנכנס לבהכ"נ ומצא צבור שמתפללין שאם אינו יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"צ לקדושה אל יתפלל כדי שיאמר קדוש' עם הצבור ולא סגי ליה שישתוק בתוך תפלתו כיון שאינו רשאי לענות ולאו ראיה היא כדאמרן דאע"ג דשמע ולא ענה יצא אפ"ה מצוה מן המובחר לענות ופירוש דברי רש"י ז"ל עיקר:

מתני' מקום שנהגו לכפול יכפול. לכפול כל פסוק ופסוק ונהגו כן מפני שיש בו פרשה שכולה כפולה. הודו תחלה וסוף. יאמר נא ג"פ. מן המצר כולו כפול. קראתי יה. ענני במרחב יה. ה' לי לא אירא. [ה' לי בעוזרי. טוב לחסות בה']. טוב לחסות בה'. סבוני גם סבבוני. דחה דחיתני. ויהי לי לישוע.' קול רנה וישועה. ימין ה' רוממה. ימין ה' עושה חיל. לא אמות כי אחיה. ולמות לא נתנני. פתחו לי שערי צדק. זה השער לה'. אבל מאודך ולמטה אינו כפול והיינו דאמרי' לקמן מוסיף לכפול מאודך ולמטה:

הלוקח לולב מחבירו בשביעית. כתב רש"י ז"ל דהלוקח לולב מעם הארץ גרסי' דהכא בעם הארץ מיירי כדאיתא בגמרא ועם הארץ לגבי חבר לא קרי ליה חבירו ואי לוקח נמי עם הארץ מי ציית לך להחזיק את חבירו בחשוד ואין צריך לשנות את הגרסא דהא אשכחן בפרק הנזקין [דף סא.] משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית ובמסכת עירובין [דף לב.] נמי אמרינן חבירו נכרי:

נותן לו אתרוג במתנה. חבר שקנה כולה הושענא מעם הארץ בשביעית יבקש ממנו ליתן לו אתרוג במתנה:

לפי שאינו רשאי. לתת דמי האתרוג שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות כדאיתא בגמרא אבל דמי לולב שרי משום דבת ששית הנכנסת לשביעית הוא כדאיתא בגמרא אי נמי דלולב עצים נינהו ועצים אין בהם קדושת שביעית:

גמ' כופל בה דברים. מאנא ולמטה:

מוסיף בה דברים. מוסיף לכפול על כפילתו :

מאודך ולמטה. כדפרישית לעיל שכל המזמור כפול מראשו ועד כאן:

ל"ש. דתליא ברכה במנהג אלא ברכה שלאחריו:

עובר. קודם:

ויעבור את הכושי. קדמו לרוץ לפניו והכא לא שיילינן לאחריו מאי מברך לפי שידועה היתה להם שהיא יהללוך ולא נחלקו בה אלא בלילי הפסח שאינה על ההלל אבל ברכת שבח והודאה היא על הכוס ולפיכך קראוה ברכת השיר ונחלקו בה בפרק ערבי פסחים [דף קיח.]:

מתני' בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה. כדדרשינן ליה בתורת כהנים מושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ולא בגבולים שבעת ימים:

במדינה. בירושלים שאף היא כגבולין:

ושיהא יום הנף. של עומר דהיינו ט"ז בניסן:

כולו אסור. בחדש ובעוד שבית המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלין חדש בו ביום כדכתיב עד הביאכם וכשחרב הבית הותר מן התורה משהאיר מזרח כדאמרינן במנחות [דף סח.] כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה דהיינו האיר מזרח וכתוב אחד אומר עד הביאכם הא כיצד בזמן דאיכא עומר עד הביאכם ובזמן דליכא עומר עד עצם ואסר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום כדמפרש טעמא בגמרא מהרה יבנה בית המקדש ויחזור הדבר לאיסורו דהשתא קרינא ביה עד הביאכם ואי הוו נהיגין בחורבנו לאכול משהאיר מזרח כדין תורה אתו למיכל בבנינו בהאיר מזרח ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו:

והא דקתני הכא הך תקנתא משום דהא מתני' אתנייה במסכת ר"ה [דף ל.] דמני עשר תקנות שתקן רבן יוחנן בן זכאי וכיון דאייתי הכא רישא דמתניתין סיימה כולה אבל במסכת מנחות דאיצטריך ליה סיפא לא תנא רישא משום סיפא וקתני סיפא בלחוד:

יו"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת. דאמרינן לקמן דדוחה מצות לולב שבת ביו"ט ראשון לבדו:

כל העם מוליכין לולביהן לבית הכנסת. מע"ש מפני איסור הוצאתו בשבת ולאחר שהיו שם מע"ש נוטלין אותו בשבת ללולב דוחה שבת לענין נטילתו בלבד וה"מ בזמן שבית המקדש קיים אבל לאחר חורבן לא דמסקינן פרק לולב וערבה [דף מב:] ללולב לא דחי שבת אפילו לענין נטילתו דגזרינן שמא יעבירנו ד"א ברה"ר:

דף כ.

גמ' מנה"מ. דאין אדם יוצא בלולבו של חבירו:

ולקחתם לכם. משלכם משמע:

למה לי למימר החזירו לרבן גמליאל. מה אנו למדין מחזרה זו דאיצטריך תנא למתנייה במתניתא:

הא קמ"ל. דר"ג על מנת שיחזירוהו לו כתנו להם ואפ"ה הויא מתנה עד שיצאו בו:

החזירו יצא. למתנה על מנת להחזיר שמה מתנה והרי החזירו אבל אם לא החזירו איגלי מילתא דמעיקרא גזל הוא בידו:

ויש שלמדו מכאן שהנותן לולב לחבירו ביו"ט ראשון סתם מתנה על מנת להחזיר היא ואומדנא דמוכח היא אע"פ שלא פירש שאין אדם מתרוקן ממצותו ונותן לאחרים דהא הכא סתם נתנו להם ואפ"ה אמר דקמ"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ועל זה סמכו ליתן כל אדם לולבו לחבירו ביו"ט סתם וטעמא דמסתבר הוא אע"פ שאין בכאן ראיה מכרחת. ומסתברא דכי אמרינן החזירו יצא דוקא בשהחזירו בענין שיכול עדיין לצאת בו הא אם החזירו לאחר שעברה מצותו לא יצא דאומדן דעתיה הכי הוי וחזרת דמים הכא ודאי לאו חזרה היא דאלולב קפיד וכדאמרי' בפ' מי שאחזו [דף עד:] דעל מנת שתתן לי אצטלתי אצטלתי דוקא קאמר (דלצעוריה קא מיכוין) וכ"ש הכא שצריך לו לצאת ידי חובתו ואיכא דמידק כי אמר ע"מ שתחזירהו לי היאך יצא בו והא לא מצי מקדיש ליה דמידי דחזי ליה קאמר כיון דאמר לי כדאיתא בפ' יש נוחלין [דף קלז:] ואמרינן בנדרים [דף מח.] כל מתנה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה ומפני זה כתב ר' שמואל ז"ל שם בב"ב דלא גרסי' לי והראב"ד ז"ל תירץ דשפיר גרסי' לי דהא הוא יכול

להקדיש טובת הנאה שיש לו באתרוג זה ונותן דמי הנאה להקדש ואין צורך לכך דכי אמר דכל מתנה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה היינו מתוך שהיא בהערמה אינו יכול להקדישה כמתנת בית חורון דאמר אינן לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמנו בסעודה וכדאמרינן התם סעודתו מוכחת עליו והכי איתא בירושלמי בההיא דגרסינן התם אלא. מעתה אין אדם נותן מתנה לחבירו על מנת שלא יקדישנה לשמים ופריק דה"ק מתני' כל מתנה שהיא כמתנת בית חורון שנעשית בהערמה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה והיינו לישנא כל מתנה שאינה כלומר כל מתנה שמתוך הערמתה אינה כלום עד שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה:

ושמעינן משמעתין דמתנה ע"מ להחזיר נותנה לחבירו וחבירו לחבירו ואפילו כמה דכל שחוזרת לבסוף לבעלים סגי כי הכא שר"ג נתנו לרבי יהושע ור' יהושע לראלעזר ור' אלעזר לר' עקיבא והחזירו לרבן גמליאל:

אם יכול לאכלו. לפי שיש שם אתרוגין אחרים ומגיע זה לחלקו יצא דכדידיה דמי וכ"ת ואפי יש שם אתרוגין אחרים מאן פליג ליה י"ל דהכא באחים שאינן מקפידים זה על זה עסקינן והלכך כיון שאף להסם יש אתרוגין אפילו נוטל זה היפה אין מקפידין בכך אבל אם אין להם אלא פריש או רמון ודאי מקפידים הם שאף הם רוצין לקיים מצוה כמוהו:

אבא מצלי ביה. כשהיה מתפלל היה לולבו בידו:

לא יאחוז אדם תפילין בידו ויתפלל. מפני שטרוד הוא במחשבתו שלא יפלו מידו ואין דעתו מכוונת עליו בתפלתו:

התם לאו מצוה נינהו וטריד. נטילתן בידו אינה מצוה ולהכי טריד עלייהו עד שיניחם אבל הכא מתוך שחביבה עליו המצוה אין משאו ושמורה כבד עליו ולא טריד:

קורא בתורה צריך להניח הלולב. לפי שגולל ספר תורה ופותחו:

נכנס לבהמ"ד. טרוד בשמעתא ויפול מידו:

מתני' שהוציאו ברשות. שהיה טרוד במצוה ומחשב ועוסק וממהר לעשותה ומתוך כך טעה ושכח שבת והך מתני' דוקא בזמן שבית המקדש קיים:

גמ' לא שנו. דפטור:

אלא שלא יצא בו. ידי חובת נטילה קודם שהוציאו דהשתא טריד במצוה אבל יצא בו קודם תו לא טעה בדבר מצוה הוא דלא טריד מהשתא במצוה לעשותה:

והא מדאגבהיה נפק ביה. ידי חובת לקיחה וקתני פטור:

אמר אביי בשהפכו. כשהגביהו הפך העליון למטה והאגד למעלה:

דף כ:

הנ"מ דרך כבוד. כגון כורך ידו בסודר דאמרי' לעיל ודרך בזיון כגון בקערה:
ומדפרכינן כיון דאגבהיה נפק ביה ואצרכינן לשנויי שנויי דחיקי בשהפכו או בשהוציאו בכלי ש"מ דקי"ל מצות אין צריכות כוונה ומיהו איכא למידק ל"ל לאביי לשנויי בשהפכו דהא בסוף ראוהו ב"ד [דף כח:] אמר רבא דמצות אין צריכות כונה ואותיב ליה התם אביי טובא והא הכא ודאי לא מכוין כ"ז שלא בירך ועוד שהולך אצל בקי ללמוד ואפשר דאביי קבלה מרבו:
ויש שלמדו מכאן שצריך לברך על הלולב בעודו בכלי לפי שכל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן ואי מברך עליה בתר דאגבהיה אין זה עובר לעשייתה דהא אמרינן הכא דמדאגבהיה נפק ביה ואין זה נראה דהיאך יברך עליו בעוד מונח בכלי והא אמרי' בפ' הקומץ רבה [דף לה:] תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה אלמא כ"ז שאין המצוה מזומנת לו לעשותה אינו מברך עליה ואחרים אומרים שנוטלו שלא כדרך גדילתו עד שעת ברכה וכדאמר בשהפכו כלומר מלמעלה למטה לפי שכל המצות כולן אין יוצאין בהן אלא כדרך גדילתן ואף זה אינו מחוור דבפרק קמא דפסחים [דף ז:] מוכח שברכת לולב בתר דאגבהיה ונפק ביה הוא דמותבין התם למ"ד לבער חמץ מדאמרי' גבי לולב נטלו לצאת בו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב ומפרקי' שאני התם דמדאגבהיה נפק ביה אלמא דברכת לולב לבתר דאגבהיה ונפק ביה היא והיינו טעמא שא"א לברך עליו בעת שהוא בכלי כמ"ש ואף להפכו לא הצריכוהו ונמצא שא"א לברך עליו אלא בתר דאגבהיה ונפק ביה ולא תקשי לך הא דאמרינן שכל המצוה כולן מברך עליהן עובר לעשייתן דהכא נמי אע"ג דמדאגבהיה נפק ביה אפ"ה עדיין יש כאן שירי מצוה שצריך לנענעו הלכך שפיר מיקרי עובר לעשייתה שלא בא למעט אלא שאין גומרין את המצוה כולה קודם שיברך עליה:
ודאמרי' שהוציאו בכלי לא תקשי לך אמאי אינו חייב על הכלי דבטל הוא לגבי הלולב כדתנן (שבת צג:) המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפלה לו ואת החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו והכא נמי הכלי טפל ללולב:
מתני' מקבלת אשה הלולב מיד בנה ומיד בעלה ומחזרת למים בשבת. פי' ביו"ט ראשון בלבד ובזמן שהיה בית המקדש קיים היה לולב דוחה את השבת ומתניתין תרתי קמ"ל חדא דאפי' אשה מותרת לטלטל את הלולב דסד"א כיון דלאו בת חיובא היא לא חזי לה לטלטולי קמ"ל דכיון דראוי לנטילת אנשים מותר לטלטל לכל וקמ"ל נמי דמותר

להחזירו למים בשבת אבל השתא לדידן דלולב לא דחי שבת אפ' ביו"ט ראשון לא שרי לטלטולי כלל:

וביו"ט מוסיפין אבל לא מחליפין. לטורח הוא לתקוני מנא:

ובמועד מחליפין. ובחש"מ מצוה להחליף:

כל קטן שיש בו לעת לנענע חייב בלולב. מדרבנן משום חנוך:

גמ' יודע לשמור תפיליו. בנקיות:

יודע לשמור ידו. מתורת סתם ידים שגזרו עליהם להיות שניות אלא א"כ יודע לשמרן שמשנטל שחרית לא נגע בשום דבר המטמא את הידים ואם לא נזהר ובא ליגע בטהרות נוטל את ידיו:

אוכלין על ידו טהרות שנגעו ידיו בהן. ואיכא נוסחי דגרסי' יודע לשמור אוכלין אוכלין על ידו טהרות והא קמ"ל שאם הוא יודע לשמור אוכלין מטומאה כלומר שיודע לשום אל לבו אם נגע בה טומאה ולומר לנו אוכלין ע"פ שמירתו טהרות אע"ג דקטן לא מהימן באיסורי דאורייתא כדאמרינן בפ"ק דפסחים [דף ד:] כיון דבדיקת חמץ מדרבנן המנינהו רבנן בדרבנן דאלמא בדאורייתא לא מהימנין ואמרינן נמי לקמן והוא שגדול עומד על גביו אלמא אי לאו הכי לא סמכינן עליה לומר ששחט כראוי הנ"מ במילתא דקיימא בחזקת איסור שאין סומכין על התינוק להעמידה בחזקת היתר אבל להעמיד דבר על חזקת בשמירת טהרות מהימן ומכאן יש ללמוד שסומכין על הקטנים לשמור דברים המותרים ומיהו דוקא בידו ממש אבל ביד נכרי לא שלא למדנו על עדות קטן לשמור מה שביד אחר:

יודע לישאל. שאם שואלין אותו נגעת בטומא:

זו יודע [להשיב הן או לאו אם אמר איני יודע] ברשות הרבים ספיקו טהור ואם שאלוהו ואמר איני יודע ברה"י ספיקו טמא הכי גמירי לה הלכתא מסוטה:

יודע לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות. ומקמי הכי אין חולקין לו תרומה בגורן אבל משגרין לו בביתו אם יודע לשמרה בטהרה דהכי תניא בגמ' דנושאין על האנוסה ביבמות [דף צט:] עשרה אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות חרש שוטה וקטן [כו'] וכולן משגרין להם בבתיהן בבית הגרנות אין חולקין לו שאין רואיו בקיאין בו שיודע לשמור אותה אבל לביתו משגרין לו אבל משיודע לפרום כפיו ופורס הכל יודעין שהביא שתי שערות שאין קטן פורס כפיו כדאמרינן במגילה [דף כד.] הלכך חולקים לו כך פרש"י ז"ל ואחרים פירשו דהכא בקטן ממש קאמר ולא שיהא פורס דהא תנן במסכת מגילה קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו עובר לפני התיבה [ואינו נושא את

כפיו] אלא יודע לפרוס קאמר דכיון שיש לו דעת לפרוס חולקין לו תרומה בבית הגרנות [וההיא דאמרי' ביבמות חש"ו אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות וכו'] בשאינו יודע לפרוס אי נמי דהכא פורס את כפיו ממש קאמר ולא בפני עצמו אלא שמבשם בקול עם אחיו הכהנים וכענין שאמרו בערכין [דף יג:] שהיו לויים קטנים מסייעין לגדולים בשיר [וצעירי] (וצוערי) הלוים היו נקראים:

יודע לשחוט. לאמן את ידיו לשחיטה אע"פ שאינו בקי בהלכות שחיטה:

מותר לאכול משחיטתו. כדמפרש רב הונא והוא שגדול עומד על גביו וראה שלא שהה ולא דרס וא"ת אי הכי למה לי יודע לשחוט דהא תנן בריש חולין [דף ב.] וכולן ששחטו ואחרים רואין שחיטתן כשרה י"ל דהתם דיעבד אבל לכתחלה לא כדאמרינן עלה התם בגמרא [דף יב:] זאת אומרת אין מוסרין להם חולין לכתחלה אבל הכא כיון שיודע לאמן את ידיו [מותר] לשחוט אפילו לכתחלה:

ואם יכול לאכול כזית דגן. כל חמשת המינין קרי דגן חטים ושעורים וכוסמין שבולת שועל ושיפון:

ומרחיקין מצואתו. משאכל כזית מכל אלו בכל ענין אכילה שצואת מינין הללו מסריח:

ארבע אמות. לענין ק"ש ותפלה:

והוא שיכול לאכול כזית בכדי שיעור אכילת פרס. אבל אם צריך לשהות יותר מכן הרי הוא כאוכל מעכשיו חצי זית ולמחר חצי זית שכך הלמ"מ שאין אכילה מצטרפת לשהייה מרובה מזה:

פרס. חצי ככר ששערו בו מזון שתי סעודות לעירוב לשון פרס פלגא כדתנן במסכת עירובין [דף פב:] חציה לבית המנוגע לשהייה בבית המנוגע לכבוס בגדים שתלאם הכתוב בשהיית שעור אכילה כדכתיב והאוכל בבית יכבס בגדיו:

אם יכול לאכול כזית צלי. יש שיכול לאכול כזית מבושל ואין יכול לאכול כזית צלי משערינן בצלי לפי שהפסח אינו נאכל אלא צלי:

שוחטין עליו את הפסח. ממנין אותו עם בני חבורה ואי לא לא דכתיב איש לפי אכלו תכוסו הראוי לאכילה ר' יהודה אומר על שיודע הפרש אכילה דסבר ר' יהודה דביודע קרינא ביה לפי אכלו ושוחטין עליו את הפסח הא לאו הכי לא:

סליקו להו לולב הגזול לולב וערבה. שהם במקדש כל ז' כלומר לולב לנטילה וערבה להקיף את המזבח כדלקמן בפירקין:

דף כא.

ו' וז'. פעמים שדוחים שבת והם שבעה ופעמים שאין דוחין והויא להו ששה ימים ולקמיה מפרש להו ואזיל:

ההלל. נגמר כל ח' כך תקנו נביאים הראשונים ובערכין (דף י.) מפרש מאי שנא מפסח מפני שימי החג חלוקין בקרבנותיו:

והשמחה. לאכול בשר שלמים וקי"ל בפסחים (דף קט.) בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ואע"ג דהאי קרא לאו ברגלים כתיב דבהר גרזים ובהר עיבל כתיב מיהו ברגלים שמחה כתיבא ושמחת בחגך ואע"ג דכי מקלע בשבת ביום ראשון אי אפשר בשלמים דלמישחטינהו בשבת אי אפשר ולא למשחטיה נמי בע"ש ויו"ט משום דבעינן זביחה בשעת שמחה דנפקא לן (פסחים דף ע:) מדכתיב וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת אפ"ה איתא לשמחה בבשר של חולין או בשאר מיני שמחות שלא אמרו אין שמחה אלא בבשר אלא למצוה מן המובחר אבל לא לעכב:

סוכה וניסוך המים שבע'. סוכה לישב בה ניסוך המים בתמידי החג שחרית ולא ערבית כדאמרינן בסדר יומא בפרק שני (דף כו:):

החליל. שמחת בית השואבה היו שמחין בחג לשאיבת ניסוך המים ומחללין בחלילין ובכנורות אותו חליל אינו דוחה אפי' יו"ט הלכך פעמים שהוא ה' ימים בחג כגון שלא חל יו"ט הראשון בשבת וכיון דלא דחי יו"ט וכ"ש שבת שבחש"מ פשו להו ה' ופעמים שהוא ו' כגון שחל יו"ט בשבת ופשו להו ו' ימים של חולו של מועד דבזמן מקדש אין עושים יו"ט ב' ימים:

לולב שבעה. ליו"ט ראשון דחי שבת ושאר ימים שחל בהן יו"ט ראשון ונמצאת שבה בחולו של מועד לא דחי ואע"ג דכל ז' הוא מן התורה במקדש לא דחי כדאמרינן טעמא בגמרא:

גמ' ושאר כל הימים ששה. אמאי טלטול בעלמא הוא אין בו צל איסור אלא שמטלטל עצים דאע"ג דחזו למצוה שייך בו איסור טלטול כיון שאין עליו תורת כלי כדאשכחן גבי קנים של לחם הפנים דכתיבי כדתניא במנחות בפרק שתי הלחם (דף צז.) ומנקיותיו אלו הקנים ואמרינן התם לא סדור הקנים ולא נטילתן דוחה את השבת אע"פ שיש בו איסור טלטול כיון דמן התורה הוא במקדש כל שבעה למה לא ידחה איסור טלטול זה:

גזירה שמא יטלנו וילך אצל בקי ללמוד. נענועו או ברכתו:

ויעבירנו ד' אמות ברה"ר. וכתב רש"י ז"ל דה"ה דהוה מצי למימר ויוציאנו מרשות לרשות אלא שברוב המקומות ועניינים יש לחוש להעברת ד' אמות ואין לחוש להוצאה כגון אם היה מונח בכרמלית בקרפף או אם הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציאו ונמלך עליו להוציאו דפטור אם לא עמד לפוש בינתים כדאמר בפירקא קמא דשבת (דף ה:):

ואין זה מחוור דגבי העברה נמי אם מעיקרא נטלו על מנת שלא להעבירו ד' אמות אע"פ שהעבירו אח"כ לא מיחייב כל שלא עמד לפוש בינתים ויותר נראה לומר דחדא מינייהו נקט א"נ דמרה"י לרה"ר אית ליה היכרא במחיצות ומדכר אבל ברה"ר כיון דלית ליה היכרא לאו אדעתיה:

ראשון דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין. דחשיבא נטילתו דאפילו בגבולין חייב לא גזרו ביה רבנן לא בגבולין ולא במקדש אבל שאר ימים שאינן מן התורה אלא במקדש לא חשיבא נטילה דידהו וגזור בהו רבנן משום חומרא דשבת אף במקדש וכי תימא נמצא ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה הא אותיבנא ביבמות (דף צ.) ושנינן שב ואל תעשה שאני:

א"ה. דמאי דאיתיה בגבולין לא גזור ביה רבנן:

האידנא נמי לידחי. ביו"ט ראשון את השבת:

לא ידעינן בקבועא דירחא. שמא אין יו"ט עד למחר דהוה לן למעבד אלול מעובר ואע"ג דהשתא ידעינן בקבועא דירחא כדאמרי' בריש ביצה (דף ד:) אפ"ה הרי אנו כאילו לא ידעינן משום גזירה דדילמא גזרי גזירה ואתי לאיקלקולי כדאיתא התם ודאמרי' פ' מקום שנהגו [דף נא:] דא"ל רב ספרא (לרבא)[לר' אבא] כגון אנא דידענא בקבועא דירחא בישוב לא עבידנא [מלאכה ביו"ט ב'] במדבר מאי לא שהיה בקי בסוד העבור כמו שפרש"י ז"ל דהרי אסור כדכתיבנא אלא דהוה דייר היכא דמטו שלוחי תשרי דגזרי בהנהו דוכתי ניסן אטו תשרי ועבדי תרי יומי כדאיתא פ"ק דר"ה (דף כא.) וכן פר"ת ז"ל:

אינהו דידעי בקבועא דירחא. (בזמן שאנו) מקדשין ע"פ הראיה לידחו אף לאחר חורבן:

כיון דאנן לא דחינן. משום דלא קים לן בקבועא דירחא:

אינהו נמי לא דחו. שלא לעשות ישראל אגודות אגודות ותורה כשתי תורות. וא"ת והא שופר דאיתיה בגבולין דאורייתא ואפ"ה לא דחי שבת ואפילו בזמן שבהמ"ק קיים דתנן בפ' בתרא דר"ה (דף כט:) יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה י"ל דהיינו טעמא לפי שברוב השנים לא היו יודעים בשחרית שהיה שעת תקיעת שופר בקבועו של חדש זה שהוא חג שהחדש מתכסה בו ורוב השנים לא היו עדים באין שחרית דמשום הכי תמיד של שחרית הוה קרב כהלכתו כלומר שאפילו

באו העדים בשחרית היו אומרים בו שיר של חול כדרכן ברוב השנים ולפיכך אמרו שבמדינה לא היו תוקעין שאם נתיר להם לתקוע כשבאו העדים בשחרית לשנה הבאה ג"כ יתקעו ואע"פ שלא באו עדים עדיין יאמרו אשתקד מי לא תקענו עכשיו נמי נתקע כשם שאנו נוהגים אותו קודש ולפיכך לא רצו להתיר אלא במקדש במקום זריזין וכתב הרמב"ן ז"ל שלזה כוון הרב אלפסי ז"ל שכתב בפ"ק דמגילה [סימן אלף ס"ו] גרסינן במסכת סוכה מפני מה אין לולב דוחה שבת ביו"ט ראשון והלא מצותו מן התורה אפילו בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעינן בקבועא דירחא ומספיקא לא דחי שבת והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגלה וכתב עליו הר"ז הלוי ז"ל שזה כשגגה שלא נאמר והיינו טעמא דשופר אלא לענין גזרה אבל לענין ספיקא דקבועא דירחא אין בזה טעם לשופר ולמגלה שהרי אפילו במקום שלא היה להם ספק בקבועא דירחא לא דחו שבת כדתנן גבי שופר במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה ומגילה מעולם לא דחתה את השבת בשום מקום וממה שכתבנו נתברר מה שכתב ז"ל היינו טעמא דשופר אבל עדיין לא עלה יפה מה שאמר והיינו טעמא דמגילה דכיון דמדבריהם היא אפילו היינו בקיאין בקבועא דירחא לא היתה דוחה שבת וכתב הרמב"ן ז"ל שכלפי מה שאמר והלא מצותו מן התורה ואפילו בגבולין ואמר משום דלא ידעינן בקבועא דירחא ולא דחי שבת אלא ודאי דדברי תורה מש"ה אמר והיינו טעמא דמגילה כלומר שאינו דבר תורה ואינו עולה יפה בלשון לפיכך נ"ל דכיון דמסקינן דמשום דלא ידעינן בקבועא דירחא אפילו. מידי דאורייתא כלולב ושופר לא דחי משום הכי אמר דהיינו טעמא דמגילה שהרי מעתה טעמו של שופר ולולב מספיק בה ואינה צריכה לטעם. בפני עצמה ואילו היה נותן בה טעם מפני שהיא של סופרים היה קשה עליו א"כ שופר ולולב דאורייתא. לידחו ולפי דרכו של הרב אלפסי ז"ל כך היה ראוי לכתוב. ומ"מ קשה מאי שנא דבתר חורבן התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד ולא תקנו כן בלולב י"ל משום דשופר אפשר ליחיד לתקוע ע"י כולן הלכך במקום ב"ד ליכא למיחש משא"כ בלולב דלכל מסור הלכך אפילו במקום ב"ד איכא למיחש ביה משום גזירה דרבה:

דף כא:

וראשון דאית ליה עיקר בגבולין מנ"ל וכו' ביום ואפי' בשבת. דמשמע כל דהו יום וקרא יתירא הוא דמצי למכתב בראשון:

ראשון ואפי' בגבולין. לאו מריבויא דריש ליה אלא כיון דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולא פריש מקדש משמע דאפי' בגבולין:

הראשון. מיעוטא הוא כלומר הראשון לחודיה הוא דאמינא לך אפילו בשבת וכן בפרק גיד הנשה (דף צא.) דרשינן הירך המיומנת שבירך כלומר למעוטי דשמאל וכן העולה [פסחים נח:] כלומר עולה ראשונה ומיהו זמנין דאתיא לרבות כדאמרינן לעיל בסוף פרק הישן (דף כח:) גבי תוספת ענוי דיוה"כ האזרח לרבות את הנשים וגבי סוכה האזרח לרבות את הגרים וכל א' וא' כפי ענינו:

פשיטא טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למשרי טלטול. טלטול דרבנן הוא ועדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתירו כאן:

למכשירי לולב. בא הכתוב ללמדך שמכשירי לולב דוחין את השבת כל תקוניו ואפילו לקצצו מן המחובר ולאגדו וליתא לדרבי אליעזר:

מתני' ערבה ז' כיצד יום ז' של ערבה שחל להיות בשבת ערבה ז' פי' במקדש דוקא:

ובשאר כל הימים ששה. אי אתי שבת בשאר ימים לבד משביעי ערבה אינה אלא ששה משום דלא דחי ערבה שבת אלא כי אתי שבת ביום שביעי וטעמא מפרש בגמרא:

גרסי' עלה בגמרא [דף מג:] ערבה בשביעי מ"ט דחיא שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה א"ה לולב נמי גזרה משום דרבה א"ה ערבה נמי ליגזר ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה לולב לכל מסור א"ה כל יומא נמי לידחי א"כ פקפקת בלולב ולידחי יו"ט ראשון לא מינכרא מילתא דאמרי' לולב הוא דקא דחי מ"ש בשביעי כיון דאפיקתיה מראשון עייליה בשביעי א"ה אנן נמי נדחי אנן לא ידעי' בקבועא דירחא אינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע כי אתא רבין וכל נחותי ימא אמרי איקלע ולא דחי מ"מ קשיא ומסקינן כל מילתא דאנן לא דחינן ליה אינהו נמי לא דחו ליה וכל מילתא דאנן דחינן ליה אינהו נמי דחו ליה. הכי פירושו מעיקרא מקשינן ערבה בשביעי מ"ט דחיא שבת ולא גזור כי היכי דגזור בלולב דהא ערבה ליתא מן התורה בגבולין כלל ואמאי לא גזור בה במקדש ומפרקינן כדי לפרסמה שהיא מן התורה כלומר שלפי שאינה מפורשת בתורה בהדיא שבקו לה רווחא דתדחי שבת חד יומא ופרכינן א"ה לולב נמי נידחי בשאר ימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן התורה כל ז' דהא לא מיפרשא בהדיא דאתי למטעי ולמימר דהאי ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים לאו שמחת לולב קאמר ומפרקינן ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה מע"ש ולמחרת אינה מצוה לכל אדם אלא כהנים מקיפין בה את המזבח כך פרש"י ז"ל. פירוש לפירושו דאין ישראל יכולים להקיף כדתנן בפ"ק דכלים דאין ישראל כשרים ליכנס בין האולם ולמזבח וה"נ מוכח לישנא לולב דלכל מסור כלומר אבל ערבה אינה מסורה לכל אלא כהנים בלבד ועוד דאם איתא דבהבאה לחוד תליא מילתא לתקון בלולב שיביאוהו שלוחי ב"ד ולידחי אלא ודאי הדבר

תלוי בזה דכהנים זריזין הם ולא אתו לידי חלול שבת אבל לולב דלכל מסור כיון דלא דחי בישראל בכהנים נמי לא דחי דלא פלוג ומיהו הא דפרכינן לבסוף א"ה האידנא נמי לידחי לא אתי שפיר דהא האידנא ערבה מסורה לכל ורש"י ז"ל הוצרך לדחוק ויטלוה ויחבטוה שלוחי ב"ד של כהנים ואחרים פירשו דבערבה לית בה משום גזירה דרבה לפי ששלוחי ב"ד היו מביאין אותה מן המקום הנקרא מוצא כדתנן [דף מה.] במתני' ערבה כיצד מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה וכו' וכולן נוטלין ממה שהיו נותנין להן שלוחי ב"ד וכיון שהיו נוטלין אותה לפני ב"ד ולא היו מביאין אותה כל אחד מביתו לית בה משום גזירה דרבה ואפילו בגבולין שהיו נוטלין אותה זכר למקדש היו שלוחין מביאין אותה דומיא דמקדש הלכך אע"פ שהיתה נטילתה ביד כל אדם אפי' במקדש לפי שלא הוזכרו כהנים אלא בהקפה שמצות כהנים היתה בנטילה ובהקפה ומצות שאר העם בנטילה בלחוד שהיו נוטלין אותה במקום שהיה אפשר להם ליכנס שם אפ"ה כיון שיש לב"ד עסק בדבר ומלפני ב"ל הן נוטלין אותה אימת ב"ד עליהן וליכא למיחש לדרבה ולפיכך נהגו עכשיו בערבה שהמתעסקין בצרכי צבור מביאין אותה כמו שנהגו בתחלה מתוך שהמקום הנקרא מוצא היה בצד ירושלים והיה אפשר לשלוחי ב"ד להביא לכולם משם אבל הלולבין אפשר שלא היו מצוין שם והיה צריך כל אחד לחזר אחריו ולהביאו מעירו:

ופרכינן תו אי הכי כל יומי נמי נידחי. כלומר אי הכי דליכא למגזר בה מידי והא כל ז' במקדש מן התורה כל יומא נמי דמיקלע שבת נידחי ומ"ש חד יומא ותו לא ומפרקינן א"כ פקפקת בלולב כלומר משום דלא דחי אלא חד יומא וערבה דחיא כל יומא אתי למימר דלולב לאו מצוה חשובה היא ופרכינן ולידחי ערבה ביום ראשון כלולב ומפרקינן דלא מינכרא מילתא דמשום ערבה היא ולא תתפרסם שהיא מן התורה דאמרי' דמתוך שנתנה שבת לדחות אצל לולב נתנה לדחות ג"כ אצל ערבה ופרכינן תו מ"ש שביעי טפי משאר ימים ומפרקינן כיון דאפיקתיה מראשון אוקמיה אשביעי כדי שיהא יום מסוים או ראשון או אחרון ופרכינן א"ה אנן נמי נידחי ופרקינן דלא ידעינן בקבועא כלומר דאע"ג דידעינן בקבועא דירחא יש לנו לעשות עצמינו כאילו לא ידעינן משום חששא דזימנין גזרו גזירה ואתי לאיקלקולי וכמו שכתוב למעלה ופרכינן תו דאינהו דידעי בקבועא דירחא לידחו ומפרקינן לא איקלע פירוש לפי שהיו מעברין אחד מן החדשים כשרואין שיארע שביעי של ערבה בשבת והכי איתא בירושלמי רבי סימון מפקיד להלין דמחשבין הבו דעתכון דלא תעבדון לא תקיעתא בשבתא ולא ערבתא ואי אלחוק עבדין תקיעתא ולא תעבדון ערבתא פירוש שהיו מקפידים יותר בערבה אע"פ שאינה אלא זכר

למקדש בעלמא ושופר דאורייתא משום דערבה ליתא בגבולין אלא מדרבנן ולפיכך היה קשה להם שתדחה שבת בגבולין וכן היה קשה להם שיבא יום ערבה בשבת ולא תדחה אותו דהא בעינן דתדחה כדי לפרסמה שהיא מן התורה ועוד מפני מחלוקת הביתוסין שלא היו מודין בה ולפיכך אף לאחר חורבן שאינה אלא זכר למקדש היתה חמורה להן מן השופר והלולב והיו רוצין שלא תבטל לעולם ועוד דכיון דמספיקא עבדינן תרי יומי כי מקלע יום ראשון של לולב ושופר בשבת לא בטלי לגמרי אבל אי מקלע שביעי של ערבה בשבת כיון דליתיה אלא חד יומא היתה בטלה לגמרי ולפיכך חששו לה ביותר והיו מחשבין כי היכי דלא ליקלע ז' של ערבה בשבת והיו רשאין בכך לפי שאין מועדות אלא אותן שב"ד קובעין כדדרשינן מאשר תקראו אותם מקראי קדש אפילו מזידין וכן הקביעות שאנו מחשבים בו עכשיו הוא בענין שא"א ליום ערבה שיבא בשבת ומ"מ המגהג שלנו ע"פ הירושלמי שכתבנו דלפום גמרא דילן הא אסיקנא דכי אתא רבין וכל נחותי ימא אמרי איקלע ולא דחי ומסקינן טעמא דכיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחי אבל מי שתקן לנו הקביע שאנו מחשבין בו ראה דברי הירושלמי בכך:

דף כב.

וגרסי' תו בגמרא א"ל אביי לרבא מ"ש לולב דעבדינן שבעה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן שבעה זכר למקדש כלומר אלא יום אחד דיום אחד ודאי עבדינן כדאמרינן לקמן [דף מד:] בההוא גברא דאייתי ערבה קמי רבי אלעזר בר צדוק ושקיל חביט חביט ולא בריך והוא היה לאחר החורבן שהרי רבי צדוק אביו בימי רבי אליעזר ורבי יהושע ור"ג היה כדמוכח בבכורות [דף לו.] עלה דההיא כלום חלקנו בין חבר לעם הארץ הלכך יום אחד דעבדינן ליה זכר למקדש אבל אביי מתמה אמאי לא עבדינן ליה ז' כדעבדינן בלולב ומסקינן אלא אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאיתיה בגבולין מדאורייתא עבדינן ז' זכר למקדש ערבה דליתא בגבולין מדאורייתא לא עבדינן בה ז' זכר למקדש כדעבדינן בלולב פירוש לולב אי אפשר לו לעשותו יום א' בלבד זכר למקדש שכבר הוא נטל בגבולין יום אחד מדינו מן התורה ולא יהא כאן זכר למקדש כלל וכיון דלא סגי ביום א' עבדינן ז' אבל ערבה שאינה נטלת מן התורה בגבולין כלל ביום א' בלחוד איכא זכר למקדש:

ובגמרא נמי שקלינן וטרינן הא דתנן במתניתין בכל יום היו מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום ז' כלומר בז' מקיפין את המזבח ז' פעמים אי הואי האי היקף בלולב או בערבה ולפי מנהגנו עכשיו שמקיפין את התיבה בכל יום פ"א ובז' ז' פעמים משמע

דסברינן שאותו היקף הוא בלולב דאי בערבה כיון שאין אנו עושין בערבה זכר למקדש אלא יום שביעי בלבד לא היה לנו להקיף אלא בשביעי אבל אי הוה בלולב מתוך שהוטל עלינו חובה לעשות לולב זכר למקדש ז' הנהיגונו להקיף בו זכר למקדש וכ"כ רש"י ז"ל בתשובה ואף הרמב"ם ז"ל כתב כן בפ"ז מהלכות שופר וסוכה ולולב לפי זה אף בז' של ערבה ראוי להקיף בלולב ולא בערבה. איתמר רבי יוחנן וריב"ל חד אמר ערבה יסוד נביאים. תקנת נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי שהיו ממסדרי תקנות ישראל באנשי כנסת הגדולה התקינו שתהא ערבה נטלת בגבולין:

וחד אמר מנהג נביאים. הנהיגו העם ולא תקנו להם ונ"מ דלא בעינן ברכה דליכא למימר וצונו דאפי' בכלל לא תסור ליתא וכדמסקי' בההוא גברא דאייתי ערבה קומי רבי אלעזר ברבי צדוק ושקל חביט חביט ולא בריך כלומר שנענע אותה בלא ברכה דקסבר מנהג נביאים היא בגבולים ולא יסוד נביאים לפיכך אינה צריכה ברכה ויש שלמדו מכאן דלא מברכינן אהלל דר"ח שאינו אלא מנהג בעלמא כדאמרינן בפ' בתרא דתענית (דף כח:) דרב איקלע לבבל בר"ח וחזנהו דהוו קרו הלילא סבר לאפסוקינהו וכיון דחזנהו דמדלגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם. ור"ת ז"ל אומר שאין ראיה ערבה להלל דערבה כיון דאינו אלא טלטול בעלמא כיון דלא הויא תקנתא אלא מנהגא לא חשיבא למיקבע לה ברכה אבל קריאת ההלל חשיבא ומברכינן עלה דהא אשכחינן דמברכיגן אשני ימים טובים של גליות אף על פי שאינו אלא מנהג בעלמא כדאמרינן בפרק קמא דביצה [דף ד:] הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם ובתוספות דחו ראיה זו משום דהיינו טעמא דלא מברכינן אערבה למאן דאמר מנהג נביאים משום דלא אפשר לומר וצונו ושני ימים טובים של גליות (לענין ביצה) אין בהם אלא קדושה והזכרת היום בתפלה ובברכת המזון ואין אומר וצונו ואי משום דמברך על תקיעת שופר ביו"ט ב' של ר"ה היינו משום דהנהו תקנתא נינהו וחמירי מב' י"ט של גליות לענין ביצה דקדושה. אחת הן כדמוכח בפ"ק דביצה (דף ד:) וזו היא דחייתם ז"ל ולא ידעתי מה היא דהא אנן דידעינן בקבועא דירחא לא עבדינן שני ימים טובים אפילו בשל ר"ה אלא משום מנהג אבותיהן ולא הותקן כלום בשל ר"ה יותר משאר י"ט של גליות אלא משום דאבהתין לא נהגו בשל גליות אלא בשתי קדושות אף אנו כן ולפי שנהגו בשל ר"ה בקדושה אחת אף לנו קדושה אחת הן ועוד ברכת מצה של יו"ט ב' של פסח מאי איכא למימר ולפיכך אם ראיית הרב ז"ל ראייה איני רואה שתדחה בזה אבל מ"מ ראייתו. איני מכיר וכי מפני שהוזכר שם מנהג מביא אותה ראיה לכאן והלא שם עיקר תקנה היא דאמרינן שלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם זימנין דגזרו גזירה ואתי לאיקלקולי דמשמע שתקנה קבועה אמרו כאן

שינהגו כמגהג אבותיהם מפני חשש קלקול ואע"ג דמשמע שאם לא נהגו כן לא היו גוזרין כך עליהם דאי לא תימא הכי אף בי"ט של גליות יש לעשות לבני ארץ ישראל ב' ימים אפ"ה אע"ג דזימנין דגזרינן גזירה לא סגיא לחדושי מגהג מ"מ תקנה קבועה היתה לאותם שכבר נהגו שינהגו כן אפילו לאחר דידעי בקבועא דירחא ועוד הביא ר"ת ז"ל ראיה מדאמרינן בפרק היה קורא (דף יד.) דרב שבא איקלע לגבי רבינא בימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל ולא פסיק ליה ויהב טעמא משום דרב שבא לא הוה חשיב עליה דרבינא [להפסיק בשבילו] ואם איתא שאין מברכין עליו מה חשש הפסק יש בו ואף ראיה זו אינה כלום אצלי דהא בברכות [דף יג.] מוכח שאין ברכות ק"ש מעכבות קריאתה אלא קראה בלא ברכותיה יצא ועוד שאפילו אומר אותן כסדר אין ברכות ק"ש כברכת המצוה שאין אנו מברכין לקרות את שמע ואעפ"כ אסור להפסיק בה אלא מפני היראה ומפני הכבוד ואפילו קורא אותה לצאת בה קודם ברכותיה ולמה לא יהא אפשר שיהא הדין כן בהלל אחר שהנהיגוהו לאמרו מפני שבחו של מקום ואיזה איסור מוצא הרב יותר מפני שמברכין עליו והלא אין השיחה פוסלת בברכה אלא בין ברכה למצוה אבל לאחר שהתחיל במצוה לא כמו שכתבתי במסכת פסחים [סי' תש] בס"ד והרי רב אחא בר יעקב הוה אמר [דף לח.] גירא בעיניה דשיטנא אע"פ שמברכין על הלולב כמו שכתבתי למעלה שכל שיחה שהיא באמצע המצוה אינה מפסקת ולפיכך היה נראה דכיון דאיפליגו אמוראי בגמרא אי מברכין אמצוה דרבנן או לא הבו דלא לוסיף עלה דדוקא במצות קבועות הוא שנחלקו אבל אמגהגא לא מברכין כדמוכח סוגיין וזהודעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מגילה וחנוכה שאין מברכין על הלל שבראשי חדשים לפי שאינו אלא מגהג ואין מברכין על המגהג ומיהו כבר פשט המנהג שמברכין עליו וכיון שכן יש לנו לומר דדוקא על חבוט ערבה שאינה אלא חבטה בעלמא הוא שאין מברכין אבל בהלל דר"ח מברכין וכבר כתבתי מזה במקומות אחרים:

א"ר אמי ערבה צריכה שיעור. לקמן מפרש שיעורה:

אינה ניטלת אלא בפני עצמה. אין דבר אחר נאגד עמה כדי שיוכיח שהיא המצוה:

ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שהיא בלולב. בגמרא פרכינן וכיון דאמרת אינה נטלת אלא בפני עצמה פשיטא דאין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב ומפרקינן מהו דתימא הני מילי דאגבהיה ולא הדר אגבהיה אבל אגבהיה והדר אגבהיה אימא נפיק בה קמ"ל ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות שופר וסוכה ולולב שאין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב:

וכמה שיעורה ג' בדי עלין לחין. ג' בדין שיש בכל אחד ואחד ג' עלין לחין ונ"ל דהיינו טעמא דרב נחמן דכיון דקי"ל [דף לג.] דלולב אין צריך אגד פעמים שאדם נוטל ערבה בפני עצמה לצאת בה ממצות ערבה שעם הלולב [ומשום דאיפלגו תנאי בערבות דאיכא מאן דאמר ערבה אחת ואיכא מ"ד שתי ערבות בעי רב נחמן ג' בדין כדי שיהא ניכר שלשם מצות ערבה נוטל אותה ולא לשם מצות ערבה שבלולב] ורב ששת פליג ואמר דאפילו עלה אחד בבד אחד וקי"ל כוותיה דמנהג דביאים היא ואזלינן ביה לקולא. ומיהו מסתברא דשיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב שלא מצינו שהקלו בה בזה:

ת"ר העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו וכו' ואע"פ שברך ביום ראשון חוזר ומברך ביום שני. כלומר דבכל הימים מברך על נטילת לולב אבל שהחיינו לא מברך אלא בשעת עשייתו או ביום ראשון:

העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו נכנס לישב אומר בא"י אמ"ה לישב בסוכה. (ולא) ומיקרי עובר לעשייתן ואע"פ שכבר נכנס וישב בה מפני שישיבתה מצוה נמשכת שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שהצריך לברך עליה קודם ישיבתה בפ"ז מהלכות סוכה:

ואסיקנא דכל שעה שנכנס מברך לישב בסוכה. דגמריגן מתפילין דקי"ל דכל אימת דמנח להו מברך ובגמרא נמי אמרינן דרבנן דבי רב אשי כל אימת דממשמשי להו מברכי פי' משום דמצוה במשמוש בהן כדי שלא יסיח דעתו מהן ק"ו מציץ כדאיתא בפ"ק [דיומא] (דף ח.):

וכתבו בתוספות דלא איתפרש מאי מברך דלא מסתבר שהיו מברכין להניח כמו שהיו מברכין קודם הנחה דהכא הרי הן מונחין ועומדין וכתבו דמסתברא דמברכין לשמור חוקיו כי היכי דמברכי בני מערבא בתר דמסלקי תפילייהו כדאיתא בפרק בא סימן (דף נא:). ולא ידעתי מהו דהא מיפרשי בירושלמי דאתי כמאן ד"ת מ"ז דאמר בחוקת תפילין הכתוב מדבר כלומר דלילה לאו זמן תפילין וקרא הכי קאמר ושמרת את החוקה וגו' מימים ימימה כלומר שלא יהו עליך אלא ביום ומשום הכי שייך למימר חוקיו אבל בעידא דממשמשי בהו היכי שייך למימר בהו הכי לפיכך נראה לי שהיו מברכין עליהן לשמור את התפילין כלומר מהיסח הדעת או כיוצא בזה ולא ידעתי למה השמיטוה פוסקי ההלכות להא דרבנן דבי רב אשי ואפשר דהיינו משום דאינהו הוה קים להו בתוך כמה שיעור של זמן אדם חייב למשמש בהן אבל אנן דלא קים לן אם נברך כל שעה שנמשמש בהן אפשר שנמשמש שלא בשעת חיוב ונמצינו מברכים לבטלה ויש מפרשין דכל אימת דממשמשי היינו כשיצאו ממקומן להחזירן במקומן:

דף כב:

וכתבו בתוספות שיש מצוה שתקנו בהן שהחיינו כסוכה ולולב כדאיתא הכא ומקרא מגילה כדאיתא במגילה (דף כא:) ופדיון הבן כדאיתא בסוף פ' ערבי פסחים (דף קכא:) ויש מצות שלא תקנו בהן שהחיינו כתפילין דהא בפרק התכלת (דף מב:) דייק מדאמר רבי יוחנן על התפילין של יד אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין דלעשות תפילין לא מברך מדלא חשיב ליה התם וכמו כן יש לדקדק משם דשהחיינו לא מברך ליה מדלא חשיב ליה התם ובפ' ר' אליעזר דמילה (דף קלז:) בהדי ברכות מילה אבל לא פירש מפני מה תקנו במקצתן שהחיינו ובמקצתן לא תקנו ולי נראה דשהחיינו דמצות בזמן תלי כדמוכח בסוף פרק בכל מערבין (דף מ:) דאמרי' בר"ה ויוה"כ דכיון דמזמן לזמן קאתי אומר עלייהו זמן הלכך סוכה ולולב ומקרא מגילה מזמן לזמן קאתו ופדיון הבן אע"ג דלאו מזמן לזמן קאתי אפ"ה כיון שהיא מצוה תלויה בזמן ל' יום של תינוק שיצא מכלל נפל ונכנס לכלל קיימא וחיות שפיר שייך לברוכי ביה שהחיינו אבל תפילין ומילה לא תלו בזמן והלל של ב' ימים טובים נמי אע"ג דתלו בזמן כיון שתקנו לומר על כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור אין זמנו קבוע וצ"ע לפ"ז למה אין מברכין זמן על ספירת העומר וראיתי מי שכתב שאם לא ספר בלילה לא יספר ביום כדתנן כל הלילה כשר לספירת העומר משמע דהא ביום לא יצא ומשום הכי לא אמרי' ביה זמן:

ואם לאו לכשיכנס מברך שתים. משמע דאם בירך שהחיינו בשעת עשיה אינו מברך כשנכנס לישב בה יש לתמוה דהא צריך לברך משום יו"ט כשם שמברך שהחיינו בשאר י"ט ואפשר דכיון דסוכה מחמת חג קא אתיא זמן דידה פטר לזמן דחג וכתב הראב"ד ז"ל שמי שלא אכל בסוכה לילה הראשון אע"פ שבירך זמן בביתו צריך למחר כשישב בסוכה לברך זמן אם לא בירכו עליה בשעת עשיה כשם שמברכין על הלולב זמן אע"פ שכבר בירך אותו בלילה וי"א שאין מברכין זמן על הלולב ביום שני שאין עיקר ברכה זו אלא בשעת עשיית לולב כדמוכחא סוגיין אלא שאנו מסדרים אותה בשעת נטילה כדרב כהנא דהוה מסדר להו אכסא דקדושא וכיון שבירך ביום ראשון שהחיינו שוב אינו מברך דלא גרע ממברך בשעת עשייה ולא נהגו כן משום דשעת עשייה או שעת מצוה בעינן:

אמר ר' יוחנן אתרוג בשביעי אסורה בשמיני מותרת. פי' טעמיה דרבי יוחנן משום דקסבר דאתרוג לכולי יומא דשביעי אתקצאי משום דכיון דאם לא נטל בשחרית יטול בין הערבים דכל היום חזי למצוה ומשום הכי בשמיני מותרת דליכא למימר דמגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא משום דלבין השמשות גופיה לא איתקצאי שהרי

בין השמשות אינו ראוי למצות אתרוג שאפילו לא נטל כל היום אינו נוטלו בין השמשות דכיון דלולב בזמן הזה מדרבנן בר מיום ראשון ובין השמשות ספיקא הוא וספיקא דרבנן לקולא וליכא למימר דמגו דאתקצאי אפלגא דיומא דשביעי אתקצאי נמי לכוליה ונמצא שהוקצה אף בין השמשות דלא אמרינן הכי אלא בשבת ויו"ט לפי שכל דבר שאינו מוכן בין השמשות של שבת או יו"ט אי אפשר שתבא לו הכנה כל היום אבל ביום של חול אינו אסור אלא בשעת ההקצאה בלבד ובין השמשות כיון שאינו ראוי לנטילת לולב אין האתרוג מוקצה בו אבל סוכה אפילו בשמיני אסורה משום דאתקצאי לבין השמשות לשביעי משום דאי מתרמיא ליה לסעודתא בבין השמשות מיבעי ליה למיכל בגווה וכיון דאתקצאי בבין השמשות של תחילת שמיני שהוא יו"ט איתקצאי לכולי יומא:

ולדידן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי שמיני ספק שביעי אסורה וא"ת ואמאי והא אמרינן לעיל שאין האתרוג מוקצה אלא בשעה שיכול לצאת ידי מצוה ובח' ספק ז' הרי אין יכול לצאת בו יש לומר דאי שרינן ליה אתי למימר דלא מספקינן בז' כלל אלא ודאי ח' הוא ולא ישמע לנו לישב בסוכה אבל ט' שפק ח' מותרת דליכא למיסרי ליה בט' משום טעמא דמיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא דהאי טעמא ליתא באתרוג וכדכתיבנא:

כל א' וא' יוצא בו ואוכלו לאלתר. דס"ל דלא אתקצאי אלא למצותו בלחוד וקי"ל כרב אסי דלכולי יומא איתקצאי דהא ר' יוחנן כוותיה ס"ל דלכולי יומא אתקצאי:

והלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן. ופירוש מיתב יתבינן אע"ג דידעינן בקבועא דירחא משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם אבל ברוכי לא מברכינן כי היכי דלא ליתי לזלזולי ביו"ט וכך פ' הרב אלפסי ז"ל ואע"ג לביום שני של פסח עבדינן יו"ט ועבדינן ספירת העומר ולא חיישינן לזלזולי ביו"ט שאני התם דהיינו טעמא משום דספירת העומר וקדושה לאו כי הדדי קא אתו אלא כל חד וחד עבדינן באפי נפשיה אבל כאן ברכת לישב בסוכה היא בכום אחד עם הקידוש ואם מברך לישב בסוכה בח' איכא למיחש לזלזול יו"ט. ולי אין צריך לכך דספירת העומר א"א לדחותה משום זלזול דכיון דידעינן בקבועא דירחא הרי חייב בספירת העומר מדאורייתא ואין ראוי שתעקר ברכתו אבל ישיבת סוכה בשביעי ספק שמיני מדרבנן בעלמא הוא וא"ת וכי היכי דמסקינן בסוכה דמיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן למה לא תקנו בלולב שיטלנו בלא ברכה לאו קושיא היא חדא דלולב בגבולין דרבנן וסוכה מדאורייתא ועוד דבלולב איכא איסור טלטול כדאמרינן בריש פירקא טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת אבל בסוכה לא עביד מידי:

גרסי' בגמ' א"ר זירא לא לקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא מ"ט ינוקא מיקנא קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו פירוש בתינוק שלא הגיע לעונת הפעוטות דזוכה לעצמו ואינו מזכה לאחרים דאי בשהגיע לעונת הפעוטות כבן ו' או כבן ז' אקנויי נמי מקני דהא קי"ל הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין ומסקינן נמי בפ' הניזקין (דף נט.) דמתנתו מתנה ואם תאמר והא איהו על מנת להחזיר יהביה ניהליה ואי אקנויי נמי לא מקנה ולא מצי לאהדורי נמצאת מתנתו בטלה ליתא דהא קי"ל (גיטין דף פד.) דכל תנאי שאי אפשר להתקיים בסופו והתנה עליו בתחלה תנאו בטל ונמצא שהקטן קנאו ואע"פ שאינו יכול להחזירו:

דף כג.

אומרים זמן בשמיני של חג. משום דרגל בפני עצמו הוא כדמפרש ואזיל:

פייס בפני עצמו. שבכל פרי החג לא היו מטילין גורל איזה משמר יקריב לפי שכסדר היו מקריבין אותן עד שכל עשרים וארבע משמרות היו שונות ומשלשות בהן חוץ משתים כדאיתא בפרק החליל [דף נה:] ומשום הכי סגי לפרים בפייס של יום ראשון ופר דשמיני בתחלה מפיסין וקרי ליה לגורל פייס לפי שהיה מסלק קטטה מביניהם ומפיסן:

זמן בפני עצמו. שמברך שהחיינו:

רגל בפני עצמו. לבסוף מפרש ליה:

קרבן בפני עצמו. דביום ראשון י"ג פרים מכאן ואילך ממעט בכל יום פר אחד ונמצא ביום שביעי ז' פרים ויום שמיני אינו על סדר זה שאין שם אלא פר אחד:

שיר בפני עצמו. כתב רש"י ז"ל דשיר של שמיני לא אתפרש ובמס' סופרים משמע שהיו אומרים בבהכ"נ למנצח על השמינית ואפשר שכמו כן היו אומרים הלוים בבית המקדש והכי משמע בירושלמי:

וחלוקו של שיר של יום השמיני הוא שהיו אומרים בו מזמור שלם משא"כ. בכל ימות החג שלא היו אומרים אלא חציו היום וחציו למחר כדאיתא בפרק החליל [דף נה.] דמותיב בה סימנא:

רגל בפני עצמו למאי הלכתא לענין אבל. לשון הרב אלפסי ז"ל הוא שהוא סובר דכי אמרינן רגל בפני עצמו היינו לענין אבל שיש דברים שנוהגין בשבעה ימים ויש שנוהגים כל שלשים יום ואם קבר מתו יום אחד לפני הרגל עולה לו לשבעת ימים ואפילו שעה אחת לפני הרגל וימי החג עולין לו לשבעת אחרים ויום שמיני עצרת שהוא חג בפני עצמו

עולין לו לשבעה אחרים נמצא שעלו לו כ"א יום ומונה עוד עליהן ט' ימים ונמצא שכלו לו שלשים יום ובטלה ממנו גזרת שלשים ואחרים פירשו רגל בפ"ע לומר שטעון לינה:
מתני' ההלל והשמחה שמונה. ההלל שגומר ההלל שמונה ימים והשמחה שלמי שמחה:
סוכה שבעה כיצד גמר לאכול לא יתיר סוכתו. נ"ל דהיינו טעמא דכיון דאמר רחמנא (ויקרא כ"ג:מ"ב) בסוכות תשבו שבעת ימים צריך שתהא לו סוכה כל שבעה והיינו דקתני סיפא אבל מוריד הוא הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג כלומר שאף על פי שצריך כל שבעה לעשות סוכתו קבע היו לו כלים נאים ומצעות נאות ראוי שיהו בסוכה כל שבעה אפילו הכי מפני כבוד יום טוב האחרון של חג רשאי להורידן:
גמ' אין לו מקום להוריד כליו מאי. אין לו מקום אחר לאכול שם שיוריד כליו וצריך לאכול בסוכה ביום טוב האחרון מה יעשה ויוכיח שהוא אינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכה ח' ימים:
רב חייא בר אשי אומר פוחת בה ארבעה. פרש"י פוחת בה ארבעה טפחים ופוסלה:
והקשו בתוספות ואיזה שיעור הוא ארבעה טפחים לפסול והרי אויר פוסל בג' אפי' בסוכה גדולה כדאיתא בפ"ק (יז.) ולי נראה ארבעה בעיא משום היכרא ומיהו בעינן נמי דמפסלא ביה שאם היתה סוכה גדולה לא סגיא בפחיתת ארבעה ולפיכך כתב רש"י ז"ל ופוסלה:
מדליק בה את הנר. לפי שבזמן סוכה אסור להניחו שס בשעה שהוא דולק כמו שכתבתי בפ' הישן [בסופו] הלכך איכא היכרא:
ולא פליגי הא לן כו'. ואע"ג דרב חייא בר אשי הוה מבבל ורבי יהושע בן לוי היה מארץ ישראל דרכן של תלמידי חכמים שבבבל לסדר דבריהם לתלמידי ארץ ישראל היושבים לפניהם וכן אותם של ארץ ישראל לתלמידי בבל והכי מוכח בפרק המגרש [דף פד:] דרבי יוחנן אמר דילכון אמר שאני הכא הואיל ופסלתו מן הכהונה ופירש שהיה רבי יוחנן אומר לתלמידו שמבבל שאחד מארצם דהיינו רב כהנא אמר הכי כשפירש כל ספקותיו כדאיתא סוף ב"ק [דף קיז.]:
אבל בסוכה גדולה מעייל בה מאני מיכלא ומיפסלא. ומיפסלא ודאי לאו דוקא שלא נפסלה מהכשרה בכך שלא יצא בה בזמנו אלא הכי קאמר שעושה היכר לפוסלה שאינו יושב בה בתורת סוכת החג:

גרסי' בפרק החליל [דף נו.] והלכתא סוכה ואחר כך זמן פירוש כשנכנס בחג לישב בסוכה תחלה מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה ואחר כך מברך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה:

סליקו להו לולב וערבה וסליקא לה מסכת סוכה